

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ความนำ

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่อำนวยการประโยชน์สุขให้แก่มวลมนุษยชาติโดยส่วนรวมก็คือทาน ทานเป็นคุณธรรมที่จะจรรโลงส่งเสริมให้คนในสังคมมีความเสียสละ โอบอ้อมอารี และอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ดังนั้น ทานจึงมีความสำคัญในทุกสถานในกาลทุกเมื่อ

ทานหรือการให้ การบริจาค ซึ่งได้รับการสรรเสริญไว้ในคัมภีร์พระไตรปิฎกว่าเป็นธรรมที่สำคัญข้อหนึ่ง ความจริงแล้ว การปฏิบัติเพื่อความหลุดพ้นนั้น ทานก็เป็นเพียงธรรมะขั้นต้นเท่านั้น เมื่อพระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมแก่ผู้แรกที่แรกจะนับถือพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงแสดงอนุปพพิกขา ๕ ซึ่งมีทานกถาเป็นข้อแรก^๑ ในบุญกิริยาวัตถุ ๓ มีทานมัยเป็นข้อแรก^๒ ในสังคหวัตถุ ๔ ก็มีทานเป็นข้อแรก^๓ และนอกจากนี้ ทานยังเป็นข้อแรกในบารมี ๑๐^๔ ที่พระโพธิสัตว์บำเพ็ญก่อนที่จะเป็นพระพุทธเจ้า เพราะฉะนั้น ในการปฏิบัติสู่ความหลุดพ้นเพื่อความเป็นพระอรหันต์หรือพระพุทธเจ้า บุคคลจะต้องปฏิบัติธรรมะข้อทานตั้งแต่เริ่มแรกทีเดียว

เพื่อความเข้าใจเรื่องทานมากยิ่งขึ้น จึงจำเป็นต้องศึกษาความหมาย ประเภท จุดมุ่งหมาย สาเหตุ องค์ประกอบ และอานิสงส์ของทานตามลำดับดังนี้

๒.๒ แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องทานในพระพุทธศาสนา

ทานในพระพุทธศาสนาเถรวาท มีทั้งทานในส่วนที่เป็นอามิสทานและทานในส่วนที่เป็นธรรมทาน โดยมีหลักการในการปฏิบัติที่แตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายประการ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องทาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้เน้นเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม และการปฏิบัติในการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทานเพื่อให้เห็นถึงความสอดคล้องหรือแตกต่างทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ ซึ่งจะได้กล่าวถึงเป็นลำดับต่อไป

^๑ วิ.มท. (ไทย) ๔ / ๒๗ / ๓๒.

^๒ ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๒๒๘ / ๒๓๐

^๓ ที.ปา. (ไทย) ๑๑ / ๑๔๐ / ๑๖๗.

^๔ ชุ.พุทธ. (ไทย) ๓๓ / ๑ / ๔๑๔.

๒.๒.๑ ความหมายของทานในพระพุทธศาสนา

เพื่อความเข้าใจอย่างถูกต้องในเรื่องของทาน ก่อนอื่นควรทราบความหมายที่ปรากฏในทางพระพุทธศาสนาเสียก่อน ทั้งนี้ เพื่อจะได้ทราบและนำไปปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีเป้าหมายที่ชัดเจนยิ่งขึ้นไป ผู้วิจัยจึงขอความหมายของทานในพระพุทธศาสนามากล่าวไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๒๕ ได้ให้ความหมายของทานไว้ว่า **ทาน** – (ทานะ-,ทานะ-) น. ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายถึง การให้ สิ่งที่ให้, (ให้แก่) คนทุกชั้น ไม่ว่าจะเป็นให้เพื่อบูชาคุณ เพื่อตอบแทนอุปการะหรือเพื่อสงเคราะห์ก็เรียกว่าทานทั้งนั้น แต่ถ้าพูดว่าทำบุญให้ทาน คำว่าทานหมายความว่า สงเคราะห์ (ป., ส.).^๕

พระธรรมปิฎก ได้ให้ความหมายของทานไว้ว่า **ทาน** หมายถึงการให้ สิ่งที่ให้ ให้ของที่ควรให้แก่คนที่ควรให้เพื่อประโยชน์แก่เขา สละให้ปันสิ่งของของตน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น^๖

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายถึงศัพท์ทานไว้ว่า “คำว่า ทาน เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นนามศัพท์ แปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอาคืนกลับมา กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทาน ในทานนั้นมีพรรณนาไว้โดยนิพพจนะว่า ทิยติ เอเตนาติ = **ทาน** พัสตูนัน ๆ มีข้าวน้ำเป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายย่อมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินี้ จึงชื่อว่าทาน ธรรมชาตินี้เป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุอันแห่งบุคคลผู้ให้บริจาค เจตนามีไทยธรรม ทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่าทาน”^๗

ศัพท์ทานมีความหมายหลายนัย ดังนี้

“ศัพท์ที่มีมูลเดิมมาจาก ทา ธาตุ ในความ “ให้” ลง ยุ ปัจจัย แล้วแปลง ยุ เป็น อน ได้รูปเป็น ทาน ถ้าจะให้ป็นรูปศัพท์เดิม ต้องลง สิ ปฐมวิภัติ นปุงสกลิงค์ ได้รูปเป็น ทาน ศัพท์นี้อาจแปลได้ถึง ๔ นัย คือ :-

ถ้าเป็นชื่อของสิ่งของที่จะพึงสละ เป็นต้นว่า ข้าว น้ำ เงิน ทอง ก็ต้องแปลเป็นรูปกัมม-สาธนะว่า “วัตถุที่เข่าพึงให้” แยกอุปออกตั้งวิเคราะห์ว่า ทาตพพนติ = ทาน (ย วัตถุ สิ่งใด เตน อันเขา) พิงให้ เหตุนั้น (ตัว วัตถุ สิ่งนั้น) ชื่อว่า ทาน (สิ่งเข่าพึงให้) เช่นในคำว่า ทานวัตถุ สิ่งของที่เข่าพึงให้

^๕ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๓๙.

^๖ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๘, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓.

^๗ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส, สารานุกรมพระพุทธศาสนา, สุขเขาน พลยชุมรวบรวม, พิมพ์ครั้งที่ ๒/๒๕๓๙, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๘๖.

กล่าวโดยสามัญแห่งโวหารว่า ทาน ในทานนั้นมีพรรณนาไว้โดยรูปวิเคราะห์ว่า ทิพยติ เอเตนาติ = ทาน วัตถุ นั้น ๆ มีข้าวน้ำ เป็นต้น อันบุคคลทั้งหลายยอมให้ด้วยธรรมชาตินี้เป็นเหตุ เพราะเหตุนี้ ธรรมชาตินั้น จึงชื่อว่าทาน ธรรมชาตินี้เป็นเหตุให้ซึ่งวัตถุนี้แห่งบุคคลผู้ให้บริจาค เจตนามีไทยธรรม ทานวัตถุเป็นสหาย ชื่อว่าทาน

๒.๒.๒ ความสำคัญของทาน

คำสอนในทางพระพุทธศาสนาที่คนนิยมศึกษารู้จักกันมากและปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน คือ การให้ทาน ถือว่าเป็นเบื้องต้นของการทำคุณงามความดีในตัว จัดว่าเป็นหลักธรรมนามาซึ่งการผูกมิตรไมตรีช่วยเหลือสังคมเป็นธรรมชาติ เพื่อชำระจิตใจให้สะอาดเป็นแนวทางนำไปสู่แนวทางสูงสุดตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ดังนั้น ทานจึงมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในสังคมมากที่สุดในทุกยุคสมัย คำสอนเกี่ยวกับทานในคัมภีร์พระพุทธศาสนา นับตั้งแต่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ และออกเผยแผ่แสดงธรรม ในเบื้องต้นของการแสดงเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความเลื่อมใสต่อหลักคำสอน จึงแสดงอนุพุทฺธิกา ๕^{๑๑} ซึ่งมีทานกถาเป็นข้อแรก ในบุญกิริยาวัตถุ ๓^{๑๒} มีทานเบื้องต้นในสังคหวัตถุ ๔^{๑๓} มีทานเป็นข้อแรก นอกจากนี้ ทานยังปรากฏเป็นข้อแรกในบารมี ๑๐^{๑๔}

ความสำคัญของทานคือการให้ทานนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับช่วยส่งเสริมความร่วมมือกันในทางสังคม เป็นการเชื่อมช่องว่างทางสังคม และทางเศรษฐกิจ สร้างความรักใคร่ในหมู่คณะให้เกิดความสามัคคี ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ พระพุทธเจ้าทรงเน้นให้เห็นความสำคัญของผู้ให้ที่เป็น

^{๑๑} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๒๖. อนุพุทฺธิกา หมายถึงเทศนาที่แสดงไปโดยลำดับ เพื่อพอกออัธยาศัยของสัตว์ให้หมดจดเป็นขั้นๆ จากง่ายไปหายาก เพื่อเตรียมจิตของผู้ฟังให้พร้อมที่จะรับฟังอริยสัจมี ๕ อย่างคือ ๑. ทานกถา ๒. สิลกถา ๓. พรณนาศีล ๔. สัคคกถา ๕. พรณนาสวรรค์ คือความสุขที่พร้อมด้วยกายาม ๖. กามาทินวกถา ๗. พรณนาโทษของกาม ๘. เนกขัมมานิสังสกถา ๙. พรณนาอาณิสสแห่งการออกจากกาม ๑๐. ดุราละเอียดในพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า ๓๗๑.

^{๑๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๐๕/๒๖๙. บุญกิริยาวัตถุ หมายถึงสิ่งที่เป็นที่ตั้งแห่งการทาบญ, เรื่องที่จัดเป็นการทาบญ ทาความดี หมวด ๓ คือ ๑. ทานมัย ทาบญด้วยการให้ทาน ๒. สิลมัย ทาบญด้วยการรักษาศีลและประพฤติดี ๓. ภาวนามัย ทาบญด้วยการเจริญภาวา ดุราละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๘.

^{๑๓} ๑๓.ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๒๑๑/๑๗๑. สังคหวัตถุ หมายถึงเรื่องสงเคราะห์กัน, คุณเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจของผู้อื่นไว้ได้, หลักการสงเคราะห์ คือช่วยเหลือกันยึดเหนี่ยวใจกันไว้ และเป็นเครื่องเกาะกุมประสานโลกคือสังคมแห่งหมู่สัตว์ไว้ ดุสสลักเกาะยึดรถที่กาลังแล่นไปให้คงเป็นรถและวิ่งแล่นไปได้มี ๔ อย่างคือ ๑. ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ๒. ปิยวาจา พูดจาน่ารักน่ารับถือ ๓. อตถจริยา บาเพ็ญประโยชน์ ๔. สมานัตตตา ความมีตนเสมอคือหาตัวให้เข้ากันได้ เช่น ไม่ถือตัว ร่วมสุขร่วมทุกข์กัน เป็นต้น ดุราละเอียดใน เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๑๐.

^{๑๔} ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๒๑๑๕/๕๑๒.

ทานบติ ก็พึงได้รับการอนุเคราะห์จากพระอริยบุคคลให้สมกับคุณงามความดีของตนที่ตนได้บำเพ็ญมา และได้รับอานิสงส์ที่พึงได้อื่น ๆ

จากการกล่าวถึงความหมายและความสำคัญของทาน สามารถสรุปความได้ว่า ทาน หมายถึง การให้ สิ่งของที่ให้ ทาน เป็นกิริยาศัพท์ แปลว่า ให้ เป็นนามศัพท์ แปลว่า ของที่ให้ กิริยาที่ให้ไม่คิดเอาคืนกลับมา การให้ทานนั้นเป็นวิธีที่ดีที่สุดสำหรับช่วยส่งเสริมความร่วมมือกันทางสังคม เป็นการเชื่อมช่องว่างทางสังคม และทางเศรษฐกิจ สร้างความรักใคร่ในหมู่คณะให้เกิดความสามัคคี ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ ดังพระดำรัสว่า ถ้าบุคคลตั้งความปรารถนาที่จะไปเกิดในสถานที่ใด สถานที่หนึ่ง หลังจากให้ทาน

๒.๒.๓ จุดประสงค์ของการให้ทาน

การให้ทานของบุคคลในสมัยพุทธกาลย่อมมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการให้มีปรากฏให้เห็นในพระสูตรต่าง ๆ ซึ่งกล่าวถึงการให้ทานในพระสูตรต่าง ๆ การให้ทานนั้น ย่อมมีเหตุปัจจัยของการให้ บุคคลมีจิตใจชวนช่วยเพื่อการให้ทานดังกล่าว พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้อย่างชัดเจน ๘ ประการ คือ

๑. ให้ทานเพราะประสบเข้า
๒. ให้ทานเพราะกลัว
๓. ให้ทานเพราะคิดว่า เขาได้ให้แก่เราแล้ว
๔. ให้ทานเพราะคิดว่า เขาจักให้แก่เรา
๕. ให้ทานเพราะคิดว่า การให้ทานเป็นการดี
๖. ให้ทานเพราะคิดว่า เราหุงหากินเองได้ คนเหล่านี้หุงหากินเองไม่ได้การที่เราหุงหากินเองได้ จะไม่ให้ทานแก่คนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้ไม่ควร
๗. ให้ทานเพราะคิดว่า เมื่อเราให้ทานนี้ กิตติศัพท์อันงาม ย่อมขจรไป
๘. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุงแต่งจิต^{๑๕}

การให้ทานอีกอย่างหนึ่งเรียกว่า ทานูปปัตติ^{๑๖} คือ การให้ ข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป เป็นทานแก่สมณะ พราหมณ์ โดยผู้ให้มีจุดประสงค์ในการให้อยู่ ๘ ประการ คือ

๑. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นกษัตริย์หรือเศรษฐี
๒. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นจาตุมมหาราชิกา
๓. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นดาวดึงส์

^{๑๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๖ /๓๔๕.

^{๑๖} อง. อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๒๔๒-๒๔๓.

๔. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นมายา
๕. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นดุสิต
๖. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นนิมมานรดี
๗. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตตี
๘. ให้เพื่อจะได้เกิดเป็นพรหม

ในคัมภีร์สำคัญของพระพุทธศาสนาได้แก่คัมภีร์มัจฉลตที่ปนี ได้กล่าวถึงจุดประสงค์การให้ทานไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ให้เพื่ออนุเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสงเคราะห์คนยากไร้ด้วยความสงสารมีจิตเมตตา ไม่หวังผลตอบแทนจากสิ่งที่ตนให้ไป เพราะคิดว่า ผู้ที่มีความเดือดร้อน ตกยากลำบากเมื่อได้รับการช่วยเหลือ จะส่งผลให้เขามีจิตใจและคุณภาพที่ดีขึ้น

๒. ให้เพื่อบูชาคุณได้แก่ถวายทานในพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์สาวก เพราะเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวโลก^{๑๗}

จากการศึกษาจุดประสงค์ของการให้ทาน สามารถสรุปความได้ว่า การให้ทานของบุคคลในสมัยพุทธกาลย่อมมีเป้าหมายหรือจุดประสงค์ของการให้ที่หลากหลายประการ โดยสรุป ให้เพื่ออนุเคราะห์ คือ การช่วยเหลือสงเคราะห์คนยากไร้ด้วยความสงสารมีจิตเมตตา ไม่หวังผลตอบแทนจากสิ่งที่ตนให้ไป ให้เพื่อบูชาคุณได้แก่ถวายทานในพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นผู้ก่อตั้งพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์สาวก เพราะเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวโลก และให้เพื่อว่าเวลาตายไปแล้วจะได้ไปเกิดในที่ที่ดี

๒.๒.๔ ลักษณะของการให้ทาน

ลักษณะของการให้ทานของสัตบุรุษนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการ^{๑๘} ด้วยกัน คือ ทานด้วยศรัทธา ทานโดยเคารพ ทานตามกาลอันควร ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ทานไม่กระทบตนและคนอื่น

๑. ให้ทานด้วยศรัทธา คือ การให้ด้วยเชื่อว่าผลของการให้นั้นมีประโยชน์เกื้อกูลแก่คนอื่น ผู้ให้มีใจดี เบิกบานและอิ่มใจเมื่อให้ทานแล้ว นอกจากนี้ มีความเชื่อว่าผลของการคิดดี พูดดี และทำดี ย่อมมีผลตอบแทนแก่บุคคลผู้ทำต้องติดสอยห้อยตามผู้ทำไปเหมือนเงาตามตัว

๒. ให้ทานโดยเคารพ คือ ให้ด้วยการนอบน้อมอ่อนละมุนละม่อม ให้ด้วยวาจาไพเราะ อ่อนหวาน และให้ด้วยน้ำใจอ่อนน้อม

^{๑๗} พระสิริมังคลาจารย์, มัจฉลตที่ปนี แปล เล่มที่ ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗., ปิ่น มุกกัณท์, มงคลชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า ๒๑๑.

^{๑๘} อิง.ปญฺจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๔๔.

๓. ให้ทานตามกาล คือ ให้ในกาลอันสมควร เช่น ถวายผ้าอาบน้ำฝนในฤดูการเข้าพรรษา หรือเวลาออกพรรษาทวายผ้าจนาพรรษา ตลอดทั้งถวายภัตตาหารเช้าเพลงเป็นต้น

๔. ให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ คือ ให้เกื้อหนุนโอบอ้อมอารีเมตตา และให้อุดหนุนเอื้อเฟื้อ ช่วยเหลือด้วยกรุณา ท่านแสดงผลของการให้ทานตามกาล และการให้ด้วยจิตอนุเคราะห์ว่า จะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก มีเครื่องใช้สอยเหลือเฟือและมีความประสงค์เต็มเปี่ยม

๕. ให้ทานไม่กระทบกระทั่งตนและคนอื่น คือ ให้ตามกำลังของตนที่มีอยู่และไม่รบกวนของคนอื่นมาให้ทาน ท่านแสดงผลของการให้ทานข้อนี้ว่า จะเป็นคนมั่งคั่งมีทรัพย์สมบัติมาก และมีโภคทรัพย์ปราศจากภัย^{๑๙}

นอกจากคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงลักษณะต่าง ๆ แล้ว ยังมีปรากฏในคัมภีร์หลักคือพระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต กล่าวถึงลักษณะของการให้ทานไว้ ๗ ประการ ได้แก่

๑. ให้ทานอย่างไม่มีใจเยื่อใย ไม่มีจิตผูกพัน มุ่งหวังสิ่งสมบุญ ไม่ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อละโลกนี้ไปแล้วจักบริโภคนิผลทานนี้

๒. ให้ทานด้วยคิดว่า การให้ทานเป็นการดี

๓. ให้ทานด้วยคิดว่า บิดามารดา ปู่ย่า ตายาย เคยให้ทาน ดังนั้น ตนเองไม่ควรให้วงศ์ตระกูลเก่าแก่เสื่อมเสียไป

๔. ให้ทานด้วยคิดว่าตนเองหุงหากินเองได้ คนเหล่านี้ (พระสงฆ์) หุงหากินเองไม่ได้ การที่ตนเองหุงหากินเองได้จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้เป็นสิ่งไม่ควร

๕. ให้ทานด้วยคิดว่า จักให้ทานและจำแนกทานนี้เหมือนเหล่าฤาษีในปางก่อน คือ อัญญกฤาษี วามกฤาษี วามเทวฤาษี เวสสามิตตฤาษี ยมทัตติฤาษี อังคิรฤาษี ภารทวาชฤาษี วาเสฏฐฤาษี กัสสปฤาษีและภคุฤาษี ที่ได้บูชามหาญาณแล้ว

๖. ให้ทานด้วยคิดว่า เมื่อตนเองให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใส จะเกิดความชื่นชมโสมนัส

๗. ให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิต ประดับจิต^{๒๐}

หากให้ทานในลักษณะที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวมานี้ก็รวมเป็นทายก ๑๔ ประเภท บรรดาการให้ทานทั้ง ๗ ประเภทนี้ การให้ในข้อที่ ๓-๕ เป็นการให้ของผู้มีใจยังไม่สูง นอกนั้นเป็นการให้ของผู้มีใจสูง เข้าใจการให้ทานตามคำสอนพระพุทธศาสนา นอกจากนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงสัพบุริสทานสูตร ๘ ประการ ได้แก่

^{๑๙} ชัยวัฒน์ อัดพัฒน์ และคณะ, **หลักการดำรงชีวิตในสังคม**, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๓๓), หน้า ๑๖๒.

^{๒๐} อ. สดุดก. (ไทย) ๒๓/๕๒/๘๘/๙๐.

๑. สัตบุรุษยอมให้ของที่สะอาด
๒. สัตบุรุษยอมให้ของที่ประณีต
๓. สัตบุรุษยอมให้ของตามกาล
๔. สัตบุรุษยอมให้ของที่สมควร
๕. สัตบุรุษยอมเหลือให้
๖. สัตบุรุษยอมให้เป็นนิยต์
๗. สัตบุรุษกำลังให้ก็ทำจิตให้ผ่องใส
๘. สัตบุรุษครั้นให้แล้วก็ดีใจ^{๒๑}

จากการศึกษาลักษณะของทาน สามารถสรุปความได้ว่า ลักษณะของการให้ทานของ สัตบุรุษนั้นพระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ ๕ ประการด้วยกัน คือ ทานด้วยศรัทธา ทานโดยเคารพ ทานตาม กาลอันควร ทานด้วยจิตอนุเคราะห์ ทานไม่กระทบตนและคนอื่น

๒.๒.๕ ประเภทของทานในพระพุทธศาสนา

ทานในพระพุทธศาสนานั้นมีหลายประเภท การให้ทานที่บริบูรณ์มีผลานิสงส์มากน้อย หรือไม่นั้น ย่อมขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายประการเพราะ สิ่งที่ทำให้ทานมีทั้งรูปธรรมและนามธรรม บุคคลมีทั้งผู้ให้และผู้รับ พฤติกรรมของบุคคลผู้ให้ ให้โดยเจาจะจงหรือไม่เจาจะจง คุณสมบัติของผู้ให้ และผู้รับ คุณภาพของสิ่งที่ให้ เหล่านี้ล้วนเป็นองค์ประกอบที่บ่งชี้ถึงความถึงพร้อมแห่งทานใน พระพุทธศาสนา ในที่นี้จะจัดแบ่งประเภทของทานออกตามคุณลักษณะดังต่อไปนี้

๑. ทานที่เป็นบุคลาธิษฐาน คือกล่าวถึงเรื่องทานมียกบุคคลเป็นที่ตั้ง มีเรื่องราวแสดง ประวัติความเป็นมาของบุคคลว่า เป็นใคร ให้อะไร แก่ใคร ที่ไหน โดยวิธีการอย่างไร อานิสงส์เป็นเช่น ไร รายละเอียดจะมีปรากฏในคัมภีร์ชั้นอรรถกถา

๒. ธรรมาธิษฐาน คือการอธิบายถึงทานในแง่นามธรรม คืออธิบายถึงลักษณะ สภาวะ กิจ หน้าที่ ของทาน ตลอดถึงเหตุปัจจัยให้เกิดทาน มีการแบ่งทานเป็นประเภทต่าง ๆ มีปรากฏในพระ สุตตันตปิฎก และคัมภีร์ชั้นอรรถกถาเช่นกัน

๑) ประเภทของทานแบ่งตามสิ่งที่ให้

ทานแบ่งตามสิ่งที่ให้มี ๒ ประเภท คือ (๑) อามิสทาน หรือวัตถุทาน ได้แก่ การให้วัตถุ สิ่งของต่าง ๆ (๒) ธรรมทาน^{๒๒} ได้แก่ การให้ธรรมเป็นทาน

^{๒๑} อ.ส.ต.ด.ก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๕๖-๒๕๗.

^{๒๒} อ.จ. ท.ก. (ไทย) ๒๐ / ๑๔๒ / ๑๒๐.

(๑) อามิสทาน การให้วัตถุสิ่งของ มีข้าว น้ำ ยารักษาโรค เป็นต้น และทรัพย์สินเงินทอง ภายนอก ทั้งสิ่งเป็นที่รักมาก เช่น อวัยวะเลือดเนื้อ แขน ขา ดวงตา และวัตถุที่หวงแหนที่สุด คือ การสละชีวิต

(๒) ธรรมทาน การให้ในส่วนจิตใจ เช่น การให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง การให้อภัย รวมถึงการโฆษณาประชาสัมพันธ์ชัดเจน ในกิจกรรมการบุญการกุศล ก็จัดเข้าในธรรมทาน

ทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ อามิสทานช่วยค้ำจุนชีวิตให้เขามีที่พึ่งอาศัย แต่ธรรมทานช่วยให้เขารู้จักพึ่งตนเองได้ต่อไป เมื่อให้อามิสทาน พึงให้ธรรมทานด้วย^{๒๓} ตามที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๒ อย่างนี้ ทาน ๒ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑. อามิสทาน (การให้สิ่งของ) ๒. ธรรมทาน (การให้ธรรม) ทาน ๒ อย่างนี้แล บรรดาทาน ๒ อย่างนี้ ธรรมทานเป็นเลิศ”^{๒๔}

อนึ่ง ปัจจัย ๔ ก็จัดเข้าในอามิสทานด้วยเช่นกัน ดังปรากฏในมังคลัตถปิณีว่า “ปัจจัย ๔ ชื่อว่าอามิสทาน ด้วยสามารถเป็นวัตถุอันบุคคลพึงให้ปัจจัยเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่าอามิส เพราะเป็นของพึงถูกต้องด้วยกิเลสมีต้นเหตุเป็นต้น อีกอย่างหนึ่ง เจตนาเครื่องบริจาคปัจจัย ๔ เหล่านั้น ชื่ออามิสทาน”^{๒๕}

อีกอย่างหนึ่ง อามิสทาน แปลว่า ให้วัตถุสิ่งของ เรียกชื่อว่า ทานวัตถุ (ของสำหรับให้ หรือของที่ควรให้) มี ๑๐ อย่าง ตามที่ท่านกล่าวไว้ดังนี้

๑. อนัน ได้แก่ ของเคี้ยวและของกินทุกอย่าง เช่น ข้าว

๒. ปาน ได้แก่ น้ำดื่ม ของลื้มทุกอย่าง เช่น น้ำมะม่วง

๓. วตถ ได้แก่ เครื่องปกปิด คือผ้าห่ม ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว

๔. ยาน ได้แก่ สิ่งที่จะช่วยให้ไปได้สำเร็จ เช่น รถ คานหาม ร่ม รองเท้า

๕. มาลา ได้แก่ ดอกไม้ทั้งปวง ต่างโดยเป็นดอกไม้ที่ร่อยแล้ว และยังมีได้ร่อย เช่น ระเบียบดอกมะลิ เป็นต้น หรือต้นไม้ดอกไม้ ต้นไม้ใบ

๖. คนธ ได้แก่ ของหอมทุกอย่างและเครื่องอุปกรณ์ของหอมที่บัดแล้วและที่มีได้บัด และของอุปโภคทุกอย่างมีจันทร์ เป็นต้น

๗. วิเลปน ได้แก่ เครื่องทำการข้อมผิว เครื่องตกแต่ง เช่น ธงทิว เครื่องข้อมเครื่องทา

^{๒๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๘.

^{๒๔} อัง.ทุก. (ไทย) ๒๐ / ๑๔๒ / ๑๒๐.

^{๒๕} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถปิณี แปล เล่ม ๓, พิมพ์ครั้งที่ ๑๘, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๓๑.

๘. เสຍยา ได้แก่ สิ่งที่พึงใช้นอน มีเตียงและตั่งเป็นต้น และมีผ้าปาวาร* และผ้าโกเชาว์

**เป็นต้น เช่น เสื่อ หมอน มุ้ง ผ้าห่ม

๙. อวสธ ได้แก่ ที่อาศัยสำหรับบำบัดอันตรายมีลมและแดดเป็นต้น หรือที่พักมีเรือนชั้นเดียวเป็นต้น เช่น ที่พัก เครื่องรับรอง ศาลา ม้านั่ง

๑๐. ปทีเปยย ได้แก่ เครื่องอุปกรณ์แห่งประทีปมีไส้และน้ำมันเป็นต้น เช่น ประทีป (วัตถุสำหรับส่องแสง) เทียน รูป เครื่องแสงสว่าง

๑.๑) การให้ข้าวเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท อนุณ ได้แก่ ของเคี้ยวและของกินทุกอย่าง เช่น ข้าว ปลา อาหาร ผัก ผลไม้ เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระอัญญาโกณฑัญญะ ในอดีตชาติ ท่านเป็นเทพบุตรในสวรรค์ชั้นดุสิต ทราบข่าวการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ มีจิตยินดี จึงพร้อมด้วยเหล่าเทพยดา น้อมถวายปฐมภัตแก่พระพุทธองค์ ได้รับการพยากรณ์ว่า ท่านจักได้เสวยราชสมบัติสามหมื่นกับ ได้ครอบครองไตรทิพย์ ครองจำเหวดทั้งหมดได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ เสวยราชสมบัติในมนุษยโลก นับพันครั้ง ในภพสุดท้ายในศาสนาของพระศาสดาพระนามว่าโคตม ได้ออกบวชเป็นบรรพชิตอยู่ ๖ ปีแล้วได้บรรลุธรรมก่อนบุคคลอื่น การที่ท่านได้บรรลุธรรมก่อนใครนั้นเป็นอานิสงส์ของการถวายภิกษาแก่พระพุทธเจ้าก่อนบุคคลอื่นนั่นเอง และกล่าวสรุปคุณสมบัติของท่านอีกว่า “คุณวิเศษเหล่านี้ คือ ปฏิสัมภิยา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ เราทำให้แจ้งแล้ว พระพุทธศาสนาเราได้ทำเสร็จแล้ว”

พระทเวรตนิยเถระ ในอดีตชาติ เป็นพรานเนื้อได้ถวายชิ้นเนื้อแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกขิเลย จุตจากอภัพนั้นแล้ว ได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมาก ในชาติสุดท้าย ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระนทีกัสสปเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายผลไม้แด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ผู้กำลังเสด็จบิณฑบาต เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกขิเลย ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุวิชา ๓ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

อนาถปิณฑิกเศรษฐี ท่านเป็นพระอริยบุคคลชั้นพระอนาคามี ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า สุกตตอนาถปิณฑิกคฤหบดี เลิศกว่าพวกอุบาสกสาวกของเราผู้ถวายทาน” ถือเป็น

* ผ้าปาวาร หมายถึง ผ้าห่มใหญ่,เสื่อคลุม.

**ผ้าโกเชาว์ หมายถึง ผ้าทำด้วยขนแพะ.

ตัวอย่างในการให้อาหารอุปัฏฐากบำรุงพระภิกษุสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ มีอาหารเป็นต้น ตามที่ปรากฏในอรรถกถาว่า

อนาถบิณฑิกเศรษฐี เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน, ไปสู่ที่บำรุงใหญ่ ๓ แห่งทุกวัน ก็เมื่อจะไป คิดว่า “สามเณรก็ดี ภิกษุหนุ่มก็ดี พึงแลดูแม่มือของเรา ด้วยการนึกว่า ‘เศรษฐีนั้นถืออะไรมาบ้าง’ ดังนี้ ไม่เคยเป็นผู้ซื้อว่ามีมือเปล่าไปเลย เมื่อไปเวลาเช้าให้คนถือข้าวต้มไปบริโภคอาหารเช้าแล้วให้คนถือเภสัชทั้งหลาย มีเนยใสเนยข้นเป็นต้นไป ในเวลาเย็น ให้ถือวัตถุต่าง ๆ มีระเบียบดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้และผ้าเป็นต้น ไปสู่วิหารถวายทาน รักษาศีลอย่างนี้ทุก ๆ วันตลอดกาลเป็นนิตย์ทีเดียว

จากตัวอย่างนี้ ชี้ถึงความตระหนักในหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี อุทิศตนเสียสละในฐานะเป็นพุทธมามกะ ตั้งความเกรงใจในพระสงฆ์แม้เป็นพระภิกษุหนุ่มสามเณรน้อย ไปวัดวันละ ๓ เวลา แต่ละครั้งก็มีอาหารน้ำปานะและกบปียภันฑ์ไปถวาย ท่านจัดถวายภัตตาหารแก่พระภิกษุสงฆ์วันละ ๒,๐๐๐ รูป ทุกวัน วันละ ๒ ช่วง คือ

ตอนเช้าถวายข้าวต้ม ตอนกลางวันถวายภัตตาหารเพล หรือเมื่อไปตอนบ่ายหลังเวลาฉันอาหาร จัดถวายปัจจัยเภสัช และอัฐฐาบัน และยังได้จัดเตรียมภัตตาหารถวายพระภิกษุสงฆ์ที่แคว้น กาสีอีกส่วนหนึ่งด้วย อันแสดงถึงความหลากหลายแห่งทานที่ถวายด้านปัจจัย ๔

อนาถบิณฑิกะได้นำทรัพย์สมบัติบรรทุกเกวียน ๕๐๐ เล่มมาเป็นทุนจัดภัตตาหารถวายแด่พระพุทเจ้าและพระภิกษุสงฆ์เป็นเวลา ๗ วัน ในวันที่ ๗ ได้กราบอาราธนาไปจำพรรษาที่กรุงสาวัตถี เมื่อเสร็จภารกิจที่กรุงราชคฤห์แล้วจึงกลับไปกรุงสาวัตถี ระหว่างทางได้ชักชวนมหาชนสร้างวิหารระยะทางทุก ๑ โยชน์ รวม ๔๕ แห่ง พร้อมจัดถวายภัตตาหารพระพุทองค์และพระภิกษุสงฆ์ตลอดเส้นทางเสด็จ สร้างเชตวันมหาวิหารถวาย เป็นสถานที่พระพุทเจ้าจำพรรษานานที่สุดถึง ๒๙ พรรษา

ด้านการช่วยเหลือประชาชนผู้ยากไร้ อนาถบิณฑิกเศรษฐีให้ทานแก่คนยากไร้เป็นประจำไม่ได้ขาด ต่อมา ท่านยากจนลง เพราะเงิน ๑๘ โกฏิที่เขาถูกไปไม่ได้คืน เงินอีก ๑๘ โกฏิที่ฝังตั้งไว้ใกล้ฝั่งแม่น้ำ ถูกลูกน้ำเซาะหายไปหมด ถึงกับขาดแคลนทรัพย์ไม่อาจจัดอาหารให้ประณีตได้

เมื่อพระพุทองค์ทูลถามถึงท่านในตระกูลว่าท่านยังให้อยู่หรือเปล่า ท่านตอบว่า “พระเจ้าข้า ทานในตระกูลยังให้อยู่ ก็แลท่านนั้น ใช้ข้าวปลายเกรียนมีน้ำส้มพระอุมเป็นที่ ๒” จริงอยู่ ถึงท่านจะมีเรื่องความหยาบ เลว และประณีต มาเป็นเครื่องกำหนดอาณิสส แต่พระพุทองค์มิได้ให้ความสำคัญด้านวัตถุมากนัก แต่ให้น้ำหนักความประณีตของจิตมากกว่า ดังพุทดำรัสที่ตรัสตรัสกะเศรษฐีว่า “คุณบดี ท่านอย่าคิดว่า เราถวายทานเศร้าหมอง ด้วยว่าเมื่อจิตประณีตแล้ว ทานที่บุคคลถวายแด่พระอรหันต์ทั้งหลายมีพระพุทเจ้าเป็นต้น ชื่อว่าเศร้าหมองย่อมไม่มี”

ทุกครั้ง เมื่อพระพุทธองค์และพระสงฆ์เข้าไปยังเรือนของเศรษฐี เทวดาซึ่งสถิตอยู่ที่ซุ้มประตูของเศรษฐีไม่อาจดำรงอยู่ได้เพราะถูกพุทธานุภาพท่วมทับ จึงยุยงให้เศรษฐีเลิกถวายทานโดยยกเหตุที่สมบัติร่อยหรอลงไป เพราะคิดว่าเศรษฐียากจนลงคงเชื่อคำของตน ก็ได้รับตอบว่า “ข้าพเจ้า อันบุคคลผู้เช่นท่าน แม้ตั้งร้อย ตั้งพัน ตั้งแสนคน ก็ไม่อาจให้ห้วนไหได้” สิ่งนี้ชี้ให้เห็นถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกไม่มีอำนาจเพียงพอที่จะเปลี่ยนความเลื่อมใสดั้งเดิมของท่านได้ ในที่สุด ทรัพย์สมบัติที่เขาถู และที่ถูกน้ำพัดพาหายไปรวม ๓๖ โกฏิก็ได้กลับมาดังเดิมด้วยอาณูภาพของเทวดา ชี้ให้เห็นถึงหลักกรรมที่ว่า ทำดีได้ดีทำชั่วได้ชั่ว

พระนางสามาวดี ในอรรถกถาพระธรรมบท พระนางมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาอย่างแรงกล้า เมื่อพระเจ้าอุเทนพระสวามีจะประทานพรแก่พระนาง พระนางจึงถือโอกาสขอพร โดยนิมนต์พระภิกษุสงฆ์จำนวน ๕๐๐ รูปมาฉันทุกวัน พระนางพร้อมทั้งบริวารได้ฟังธรรมเป็นประจำในราชนิเวศน์ของตนด้วย เรื่องนี้ชี้ให้เห็นถึงความหลากหลายของมนุษย์เรา ถึงมีความพร้อมด้านวัตถุครบถ้วน ก็ยังมีความต้องการเติมเต็มด้านจิตใจอยู่

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท อนัน্ন ผู้วิจยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ที่เป็นกลุ่มพระอริยบุคคล ได้แก่ พระอนาคามี กลุ่มปุถุชน ได้แก่ อุบาสก อุบาสิกา บุรุษ สตรี เศรษฐี คนรับใช้ คนเฝ้านา คนขายขนม คนงาน และนายพราน กลุ่มนอกเหนือจากมนุษย์ ได้แก่ เทพบุตร พระยาวานร นกเขา

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท อนัน্ন ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ และสาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ แยกเป็นหมวดหมู่ได้ดังนี้

อาหารประเภทข้าว ได้แก่ ข้าวยาคุ ข้าวสุก ข้าวใหม่ ข้าวต้ม

ผลไม้ ได้แก่ มะม่วง ผลมะหาด กล้วย ขนุนสุก

เนื้อสัตว์ ได้แก่ เนื้อฟาน เนื้อ

และอื่น ๆ ได้แก่ เหง้าบัวและรากบัว หัวมัน มันมือเสือ กระเทียม ผักบุง

จะสังเกตได้ว่า สิ่งของที่ให้ทานได้มีการจัดเตรียมเป็นอย่างดีและล้วนแต่คัดเลือกลักษณะที่ดีที่สุดและที่สำคัญสิ่งของที่ให้นั้นเป็นของสะอาดและได้มาด้วยความบริสุทธิ์

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแต่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแต่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และให้ด้วยความเคารพบูชา

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ในการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับอานิสงส์คือ ได้บรรลुธรรมและได้รับทรัพย์สมบัติมากมายหลายร้อยชาติ ท่องเที่ยวอยู่ในมนุษยโลกและเทวโลก โดยไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๒) การให้น้ำเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท ปาน ได้แก่ น้ำดื่ม และของลื้มทุกอย่าง เช่น น้ำ น้ำมะม่วง น้ำผึ้ง เนยใส และน้ำผลไม้ต่าง ๆ เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระอุทกทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายน้ำดื่มแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่า สิทธิทัตตะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ในกัปที่ ๖๑ ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละนุภาพมาก ในชาติสุดท้าย ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระมรุปณทิกเถระ ซึ่งท่านได้ถวายน้ำผึ้ง แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธิทัตตะผู้เสด็จออกจากสมาธิ ท่านมีใจผ่องใสถวายบังคมพระบาทของพระองค์ด้วยเศียรเกล้า ด้วยผลทานนั้น ท่านได้เป็นพระราชาพระนามว่าสุทิสสนะ มีน้ำผึ้งออกจากรากไม้ไหลลงในโภชนาหารของท่าน และไม่ไปตกทุกข์เลย ทรงสมบุรณ์ด้วยแก้ว ๗ ประการ มีกำลังมาก ซึ่งเป็นผลมาจากการได้ถวายน้ำผึ้ง

พระเมตตคุเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายเนยใสแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๓ ชาติ เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๑ ชาติ เกิดเป็นพระเจ้าประเทศราชอีกนับชาติไม่ถ้วน ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ทั้งนี้ ก็เพราะท่านได้ถวายเนยใสนั่นเอง

พระอุทกทายิกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเกิดเป็นหญิงมีอาชีพหาบน้ำขายอยู่ในเมืองพันธุมดี ได้ถวายน้ำสรงแด่พระสงฆ์ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านเป็นคนมีผิวพรรณสะอาดผ่องใส ได้เป็นพระมเหสีของท้าวเทวราช ๕๐ พระองค์ และได้เป็นพระมเหสีของพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๐ พระองค์ ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย เวียนเกิดเวียนตายอยู่ในเทวดาและมนุษย์เท่านั้น ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลुวิเศษ ๓ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

นางวิสาขามหาอุบาสิกา ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ ได้ดวงตาเห็นธรรมเป็นพระอริยบุคคลชั้นโสดาบันตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ได้รับยกย่องจากพระพุทธองค์ว่า เป็นเลิศกว่าพวกอุบาสิกาสาวกของเราผู้ถวายทาน” ตอนที่นางจะออกเดินทางไปสู่ตระกูลพ่อผัว ปรากฏว่ามีโคจำนวน ๑๒๐,๐๐๐ ตัวห้อมล้อมติดตามนางไป ซึ่งเป็นผลแห่งทานอดีตชาติที่นางถวายปัจจัยโครสแก่ภิกษุหนุ่มผู้หามอยู่ว่า “พอ ๆ ก็ยังรับสั่งว่า “นีน้อย นี้น่าฉันท” แล้วได้ถวายอีก ชี้ถึงการเอาใจใส่ปฏิบัติต่อพระสงฆ์ด้วยความเคารพยิ่ง นางรู้ความต้องการของพวกภิกษุ นำนํ้าปานะมาบำรุงมิได้ขาด พระสงฆ์ก็มีความสนิทสนม ดังที่ปรากฏในอรรถกถาว่า “ก็โดยปกติแล ภิกษุหนุ่มและสามเณรผู้ต้องการด้วย

เนยใส น้ำผึ้งและน้ำมันเป็นต้น เห็นอุบาสิกามาภายในวิหารแล้ว ย่อมถือภาชนะมีถาดเป็นต้น เดินเข้าไปหา”

หญิงคนหนึ่งชาวกรุงสาวัตถี ได้เห็นภิกษุหลายรูปกำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำ จึงขมิขมันจัดหาน้ำดื่มไปถวายด้วยมือตนเอง ส่งผลให้ไปเกิดในวิมานในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์มีวิมานเรือประทุนทองเป็นที่อาศัย และหญิงอีกคนหนึ่งชาวเมืองสาวัตถีเช่นกัน เห็นพระเถระกำลังเหน็ดเหนื่อยและกระหายน้ำมา จึงนิมนต์ให้นั่งบนอาสนะที่จัดถวาย แล้วหาน้ำมาล้างเท้าและถวายน้ำดื่มด้วยมือตนเองส่งผลให้ไปเกิดในวิมานเรือประทุนทองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท ปาน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระอริยบุคคล บุรุษ สตรี

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภทปาน ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ และสาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ น้ำดื่ม น้ำผึ้ง เนยใส น้ำมัน น้ำมันเนย น้ำสำหรับสรง น้ำข้าวปรุงผสมผลพุทราอบ น้ำล้างเท้า สำหรับสิ่งของที่ให้ทานได้มีการจัดเตรียมเป็นอย่างดีและล้วนแต่คัดเลือกละเอียดที่สุด

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับผลทานคือ ได้ไปเกิดในชาติใหม่ที่มีความสุขสบายและบรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ และไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๓) การให้ผ้าเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท วตถ์ ได้แก่ เครื่องปกปิด คือ ผ้านุ่ง ผ้าห่ม ผ้าเช็ดตัว และเสื้อผ้าอาภรณ์ เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระวัตถทหายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเกิดเป็นพญาครุฑ เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าอัทธทาสี เสด็จไปยังภูเขาคันธมาทน์ จึงแปลงกายเป็นมาณพเข้าไปเฝ้าถวายผ้าผืนหนึ่งแด่

พระพุทธเจ้า เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗ ชาติ ในชาติสุดท้ายได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระเอกทุสสทหายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นคนเกี่ยวหญ้าขาย มีศรัทธาได้นำผ้าสาฎกผืนหนึ่งไปถวายพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่ไปสู่ทุกข์เลย

ในกับที่ ๓๖ ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละนาถาพมากถึง ๓๓ ชาติ เป็นจอมแห่งเทพ ๓๖ ชาติ เป็นพระเจ้าประเทศราชนับชาติไม่ถ้วน ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

นางวิสาขามหาอุบาสิกา ซึ่งได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าว่าเป็นยอดแห่งสตรีผู้เป็นเลิศในการให้ทาน ทราบว่าภิกษุไม่มีสับเปลี่ยนอาบน้ำฝน จึงขอวโรกาสกราบขอพร ๘ ประการมีขอถวายวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน) แก่พระภิกษุสงฆ์ตลอดชีวิตเป็นต้น ซึ่งพระองค์ทรงพอพระทัยและอนุญาตพรทั้งหมด และทรงยกย่องว่านางเป็นผู้ฉลาด รู้เหตุควรและไม่ควร รู้จักกาลเทศะ จึงมีประเพณีนิยมถวายผ้าอาบน้ำฝนก่อนเข้าพรรษามาจนถึงทุกวันนี้

อนึ่ง ครั้นพุทธกาลนางวิสาขา ได้เครื่องประดับชื่อว่ามहाลดาปสาธน์ มีค่า ๙ โกฏิ ซึ่งเป็นอานิสงส์มาจากอดีตชาติ ในกาลแห่งพระกัสสปสัมมาสัมพุทธเจ้า นางเคยถวายจีวรแก่พระสงฆ์ ๒๐,๐๐๐ รูป และได้ถวายด้าย เข็ม เครื่องย้อม

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท วัตถุ ผู้วิชัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พ่อค้า สตรี คนเกี่ยวหญ้า คนยากไร้ พญาครุฑและราชายักษ์

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท วัตถุ ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ และสาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ ผ้า ผ้าสาฎก ผ้าทิพย์ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าทอเนื้อดี ผ้าจีวร ผ้าอาบน้ำฝน

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับผลทานคือ ได้ไปเกิดในชาติใหม่ที่ดีกว่า และบรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๔) การให้ยานพาหนะเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท ยาน ได้แก่ สิ่งที่จะช่วยให้ไปได้สำเร็จ หรือสิ่งอำนวยความสะดวกในการสัญจร มียาน พาหนะ เช่น รถ เรือ ช้าง ม้า วัว ควาย คานหาม รองเท้า เป็นต้น เพราะยานพาหนะเป็นต้น ใช้งานอเนกประสงค์ใช้เป็นที่อยู่อาศัย ใช้พักผ่อนชั่วคราวได้ ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

ขทิรวนิยเรวตเถระ ในอดีตชาติ สมัยพระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ เป็นนายเรืออยู่ที่ท่าอันขรุขระ ข้ามส่งคนจากฝั่งนี้ไปฝั่งโน้น ได้นำเรือมารวมไว้เป็นอันมากแล้วนำประทุนเรือที่นาย

ช่างตกแต่งเป็นอันดีไว้ต้อนรับพระนราสละ พร้อมด้วยเหล่าพระภิกษุสงฆ์ เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาแล้วเสด็จขึ้นเรือ และทรงพยากรณ์ว่า ในอนาคตกาล ท่านจักถึงความเป็นมนุษย์ เป็นบุตรแห่งพรหมณ์ มีนามชื่อว่าเรวตะ จักออกจากเรือนบวชในศาสนาของพระผู้มีพระภาคพระนามว่าโคดม ภายหลังเขาบวชแล้ว จักประกอบความเพียร เจริญวิปัสสนากำหนดรู้าสวะทั้งปวงแล้ว จักสำเร็จเป็นพระอรหันต์

พระหัตถิทยายเถระ ในอดีตชาติ ท่านเคยถวายช้างประเสริฐควรเป็นพาหนะแด่พระพุทธรูปพระนามว่าสิทธัตถะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกคติเลย ในกัปที่ ๗๘ ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสมันตปาสาทิกา ถึง ๑๖ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตต์ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระรัฐपालเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายช้างทรงเป็นพาหนะแด่พระพุทธรูปพระนามว่าปทุมุตตระ ได้ตราค่าช้างพร้อมทั้งเครื่องประดับแล้วให้สร้างสังฆารามถวาย เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๕๐ ชาติ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๘ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตต์พร้อมกับคุณวิเศษ

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท ยาน ผู้วิจยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ นายเรือ คนพายเรือ อุบาสก อุบาสิกา

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท ยาน ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอดีตชาติและสาวกของพระพุทธรูปเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ เรือรับส่ง ช้าง ม้า รongเท้า

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล จัดถวายทานด้วยตนเอง และถวายด้วยความเคารพเลื่อมใส

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธรูปเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับผลทานคือ ได้ไปเกิดในชาติใหม่ที่มีความสุขสบายและบรรลุพระอรหัตต์พร้อมกับคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกคติเลย

๑.๕) การให้ดอกไม้เป็นทาน

ทานวัตถุ ประเภท มาลา ได้แก่ ดอกไม้ทั้งปวง ระเบียบดอกไม้ ต้นไม้ดอกไม้ประดับ ต้นไม้ใบ เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระสารีบุตรเถระ ในอดีตชาติครั้งเป็นดาบสชื่อสุรจิ ผู้มีศีลสมบูรณ์ด้วยวัตรอันงดงาม มีศิษย์เป็นพราหมณ์เป็นจำนวนมาก วันหนึ่งได้เห็นพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าอินทสสี จึงจับไม้กวาด มาปัดกวาดบริเวณนั้นให้สะอาดแล้วนำดอกบัว ๘ กำมาบูชา แล้วกล่าวสรรเสริญ

พระพุทธรูปโดยประการต่าง ๆ ได้รับพยากรณ์ว่าจะเป็นผู้ชื่อว่าสารีบุตร มีปัญญากล้า ได้เป็นพระสาวกของสมณโคตม

พระปิณโฑลภารทวาชเถระ ในอดีตชาติเป็นพระยาเนื่อผู้กล้าคนอง ได้คาบดอกปทุม บาน เข้าไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ท่านได้มีจิตเลื่อมใสในพระองค์ในสัทิส แล้ว บรรลือสีหนาท ด้วยผลแห่งการถวายดอกปทุมนั้น ในกัปที่ ๘ ท่านได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิสมบุรณ์ ด้วยรัตนะ ๗ ประการ เป็นใหญ่ในแผ่นดิน ๖๔ ชาติ ในภพสุดท้ายครั้งพุทธกาล เป็นบุตรพราหมณ์ ออกบวชในพระพุทธศาสนาได้นามว่าพระปิณโฑลภารทวาชะ

พระอุกขิตตปทุมมียเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครหงสวดี ลงสู่ สระปทุมเลือกเก็บดอกบัวอยู่ พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระพร้อมด้วยพระชินาสพเสณรูปเสด็จ มาโปรด จึงเด็ดดอกบัวดอกเดียวที่ก้านแล้วโยนขึ้นไปบูชาในอากาศพร้อมเปล่งวาจาอธิษฐาน และ ดอกบัวนั้นได้ตั้งอยู่เหนือพระเศียรด้วยพระพุทธานุภาพ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้บังเกิดในสวรรค์ ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานสวยงามชื่อสัตตปตตะ สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลกพันครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์นับ ครั้งไม่ถ้วน ไม่เข้าถึงทุกคติตลอดแสนกัป นี่เป็นผลแห่งดอกปทุมเพียงดอกเดียว

นายสุนนมาลาการ เห็นพระสรีระอันงดงามของพระผู้มีพระภาคเจ้าแล้วมีจิตเลื่อมใส ไม่มีสิ่งของอื่นจะสักการบูชา มีเพียงดอกไม้เท่านั้น จึงทำการบูชาด้วยดอกไม้ นั้น เพราะคิดว่า ดอกไม้ นั้นเป็นของบำรุงพระราชา ถึงพระองค์จะทรงกริ้วลงโทษตนอย่างไรก็ยอม เพราะพระองค์จะเลี้ยงดู ตนก็เฉพาะในชาตินี้เท่านั้น แต่การบูชาพระพุทธรูป อาจเป็นประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ตนใน ชาตินี้และภพต่อ ๆ ไป นี่แสดงถึง “ปณิธานอยู่เหนือภพ ศรัทธาอยู่เหนือเหตุผล” ความมุ่งมั่นเต็ม เปี่ยมด้วยศรัทธาแรงกล้า ส่งผลให้นายสุนนมาลาการได้รับทรัพย์สมบัติของพระราชทานจำนวนมาก ในเวลาต่อมา

พระนางอโนชา ได้บูชาพระพุทธรูปเจ้าพระนามว่าโคตม ด้วยดอกอังกาบ และถวายผ้า สาฎกมีสีดั่งดอกอังกาบราคาพันหนึ่ง ตั้งความปรารถนาไว้ ด้วยผลแห่งการบูชาและถวายทานนั้น ใน ชาตินี้ได้เกิดเป็นพระมเหสีของพระมหากัปปินะ มีพระสรีระเช่นกับสีดอังกาบ

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท มาลา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ ดาบส บรรพชิต ฤๅษี พระยาเนื่อ ช่างดอกไม้ ราชสีห์ วานร กิณรี อุบาสิกา เจ้าของสวนดอกไม้

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท มาลา ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติ และสาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ ดอกบัว ดอกมะลิ ใบไม้ ใบอ่อนของต้นโอศก กิ่งไม้กาะทิง ปลุกต้นไม้ถวายเป็น ดอกดีหมี ดอกดิน ดอกไม้ทองคำ ดอกสาละ ดอกอุบล ดอกชางน้ำ ดอกอ้อ ดอกบวบขม ดอกอังกาบ

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับผลทานคือ ได้รับทรัพย์สมบัติเป็นจำนวนมากและไปเกิดในชาติใหม่ที่มีความสุขสบายและบรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๖) การให้ของหอมเป็นทาน

ทานวัตถุ ประเภท คนธ ได้แก่ ของหอมทุกอย่าง ทั้งที่บดแล้วและที่ยังไม่ได้บด และของถูบไล้ทุกอย่าง เช่น น้ำอบ น้ำหอม แป้ง สบู่ ครีมาบ น้ำ แชมพู เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทานหลายเรื่องด้วยกัน ซึ่งแต่ละเรื่องมีการถวายสิ่งของซ้ำกันบ้างต่างกันบ้าง ดังนั้น จึงนำเรื่องของพระสาวกที่ได้ทำบุญให้ทานประเภทนี้ ที่ได้ทำไว้ในอดีตมากล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

พระคันธมาลียเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้สร้างสถูปไม้หอม และคลุมด้วยดอกมะลิ ถวายแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระจุฬสุคันธเถระ ในอดีตชาติในภัทรกัปนี้ ท่านได้ฟังพระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าพระนามว่ากัสสปะ และได้ใช้คันธชาติ (ของหอม) ๔ ชนิดทาพื้นพระคันธกุฎีเดือนละ ๘ วัน และปรารถนาขอให้มิกลีนกายหอม จุตติจากชาตินั้นแล้วได้ไปเกิดในสวรรค์ ในชาติสุดท้ายนี้เกิดมามีกลิ่นกายหอม เพราะผลแห่งกรรมนั้น ได้บวชในพระพุทธศาสนาและได้บรรลुวิเศษ ๓ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท คนธ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระเถระหลายรูปในอดีตชาติ วานร

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท คนธ ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธรเจ้าในอดีตชาติ และสาวกของพระพุทธรเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ สร้างสถูปไม้หอมและคลุมด้วยดอกไม้ ของหอม น้ำหอม รูปหอม อบด้วยดอกมะลิ ดอกไม้และของหอม แก่นจันทน์หอม คันธชาติ

พฤติกรรมกาให้ ส่วนมากได้ถวายทานแต่พระพุทธรเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแต่สาวกของพระพุทธรเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธรเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับผลทานคือ จูติจากชาตินั้นแล้วไปเกิดในสวรรค์ เกิดมามีกลิ่นกายหอม ได้เกิดเป็นจักรพรรดิผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะและมีพลาณภาพมาก ได้ไปเกิดในชาติใหม่ที่มีความสุขสบายและบรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๗) การให้เครื่องประทีปเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท วิเลปน ได้แก่ เครื่องย้อมผิว เครื่องประดับตกแต่ง เช่น ธงทิว เครื่องย้อม เครื่องทา เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระธชทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายธูปเป็นพุทธานุชาแต่พระพุทธรเจ้าพระนามว่าติสสะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๓๐๐ ชาติ เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ชาติ เกิดเป็นพระเจ้าประเทศราชนับชาติไม่ถ้วน ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระโตเทยเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นพระราชาพระนามว่าวิจิตชัย ในกรุงเกตุมดี เพราะเกิดสงคราม ได้ทำลายศัตรูเป็นอันมาก ทำให้เกิดสลดพระทัยจึงสละราชสมบัติออกผนวช ได้ใช้จรัณจันทน์ไล่ทาพระพุทธรเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ได้เกิดเป็นพระเจ้าประเทศราชนับชาติไม่ถ้วน ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระมหากัจจายนเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ให้ทำแผ่นศิลาไว้แล้วได้อาบทองฉาบทาบทพระเจดีย์ช่อปทุม ของพระพุทธรเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ และได้กัณฉัตรอันสำเร็จแล้วด้วยแก้ว แล้วเอาพัทวาลวีชนีพัดถวายพระพุทธรเจ้า เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้เป็นจอมเทวดา ๓๐ กับ มีรัศมีแผ่ไปโดยรอบตลอดร้อยโยชน์ เมื่อเกิดในมนุษยโลกแล้วได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิมีพระนามว่าปักษิสระ ได้เป็นกษัตริย์มีรัตนะ ๘ ประการ โชติช่วงโดยรอบทั้งกลางวันและกลางคืน ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษและได้รับเอตทัคคะด้านการแสดงธรรมโดยย่อให้พิสดาร

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท วิเลปน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระเถระหลายรูปในอดีตชาติ พระราชา ช่างทาสี

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท วิเลปน ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธรูปเจ้าในอดีตชาติและสาวกของพระพุทธรูปเจ้า

สิ่งของที่ให้ ได้แก่ ธง แทนบุชา ภูษณาและดอกมะลิบรรจุด้วยผอบไม้จันทร์ จุลจันทร์ ระบายสีผ้าที่เจดีย์ของพระพุทธรูปเจ้า เอาทองฉาบทาพระเจดีย์ช่อปทุม

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธรูปเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานได้รับผลทานคือ ได้เกิดเป็นท้าวสักกะ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมาก เป็นพระเจ้าประเทศราชนับชาติไม่ถ้วน เวียนเกิดเวียนตายอยู่ในเทวดาและมนุษย์ ๑๐๐,๐๐๐ กัป เสวยสมบัติเป็นอันมาก เป็นจอมเทวดาและบรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๘) การให้ที่นอนเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท เสยยา ได้แก่ สิ่งที่พักผ่อน เช่น เตียง ตั่ง เสื่อ หมอน มุ้ง ผ้าห่ม เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทาน ดังต่อไปนี้

พระกัลลัญชทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นช่างจักสานได้ให้เสื่อลำแพนแก่มหาชน ผู้ทำการบูชาพระพุทธรูปพระนามว่าสิทธัตถะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จัก ทุกข์เลย ในกัปที่ ๗๗ ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมาก ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระโสปากเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ปูเครื่องลาดถวายพระพุทธรูป พระนามว่าสิทธัตถะ และได้ฟังธรรมเทศนาเรื่องสังขารไม่เที่ยง เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ความเข้าไปสงบระงับสังขารเหล่านั้นเป็นสุข ท่านละมิจฉาทิฎฐิแล้วเริ่มเจริญอนิจจสัญญา แต่ทำได้วันเดียวก็ได้ถึงแก่กรรมเสียก่อน เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านไม่รู้จักทุกข์เลย ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลुวิเศษ ๓ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

ตติยปฐวิมาน ว่าด้วยวิมานตั้ง เรื่องที่ ๓ เป็นวิมานตั้งทองคำในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ที่เกิดขึ้นแก่หญิงคนหนึ่งชาวกรุงราชคฤห์ เพราะได้จัดตั้งขันตีถวายให้พระเถระรูปหนึ่งผู้เป็นพระอรหันต์ได้นั่งฉันภัตตาหารที่เรือนของนาง เมื่อพระเถระฉันเสร็จแล้ว นางได้ถวายตั้งนั้นแด่พระเถระด้วย และพระเถระให้คนนำไปถวายเป็นของสงฆ์

หญิงคนหนึ่ง ชาวกรุงสาวดี เห็นพระเถระผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรรูปหนึ่ง มี
 อากัปกิริยาน่าเลื่อมใส เทียวบิณฑบาตมาถึงเรือนตน เกิดความเคารพความนับถือ เกิดปีติโสมนัสอย่าง
 โอาฬาร จึงนิมนต์ให้ท่านเข้าไปยังเรือน ไหว้ด้วยเบญจางคประดิษฐ์ จัดตั้งของตน พูผ้าเนื้อเกลี้ยงสี
 เหลืองบนตั่งนั้นถวาย. เมื่อพระเถระนั่งเหนือตั่งนั้นแล้ว เลี้ยงดูด้วยอาหาร ตามสมควรแก่ทรัพย์สมบัติ
 และปฏิบัติรับใช้พัดวีพระเถระจนฉันเสร็จ ด้วยผลทานนี้ นางบังเกิดในวิมานทองขนาด ๑๒ โยชน์ใน
 สวรรค์ชั้นดาวดึงส์

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท เสຍยา ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระเถระหลายรูปในอดีตชาติ ช่างจักสาน ผู้หญิง

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท เสี่ยยา ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธรูปเจ้าใน
 อดีตชาติและสาวกของพระพุทธรูปเจ้า

สิ่งของที่ให้ทาน ได้แก่ ที่นอน เสื้อ เครื่องปูลาด หมอน เตี้ยง พระแท่นสีหาสน์ ตั่ง

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธรูปเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทาน
 โดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธรูปเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่
 เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและ
 ส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธรูปเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานได้รับผลทานคือ ได้เกิดเป็นท้าวสักกะ เป็นพระเจ้า
 จักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมากและสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์ ได้เสวยมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหลาย
 ร้อยชาติ และบรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๑.๙) การให้ที่พักอาศัยเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท อวาสถ์ ได้แก่ ที่อยู่อาศัย หรือที่พักมีเรือนชั้นเดียว เช่น บ้านเรือน
 เครื่องรับรอง ปะรำ อาราม ศาลา กุฏิ อุโบสถ วิหาร โต๊ะ ตั่ง ม้านั่ง เก้าอี้ เป็นต้น
 จัดเป็นเสนาสนะที่ควรใช้สอยแก่สมณะ ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างดังนี้

พระอุบาลีเถระ ในอดีตชาติท่านได้สร้างอารามถวายแก่พระพุทธรูปเจ้าพระนามว่า
 ปทุมุตระ โดยได้ซื้ออารามนามว่าโสภณหน้าพระนคร ด้วยทรัพย์แสนหนึ่ง สร้างเรือนยอด ปราสาท
 มณฑป เรือนโล้น และถ้ำอย่างสวยงาม ไว้ในทั้งจกรม ไกลสังฆารามได้สร้างเรือนไฟ โรงไฟ หมอน้ำ
 และห้องอาบน้ำแล้ว ได้ถวายแก่ภิกษุสงฆ์ ได้ถวายแก่อื่นนอน ตั่ง ภาชนะเครื่องใช้สอย คนเฝ้าอาราม
 และเภสัชนั้นทุกๆ อย่าง พร้อมทั้งผู้ดูแลรักษา ให้สร้างกำแพงอย่างมั่นคง ด้วยหวังว่า ใคร ๆ อย่า
 เบียดเบียนสังฆารามของพระภิกษุสงฆ์ ได้ให้สร้างกุฏิที่อยู่ ๑๐๐ หลังไว้ในสังฆาราม

ครั้นสร้างเสร็จบริบูรณ์แล้ว จึงได้น้อมถวายพระภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าพระนามว่า ปทุมุตระเป็นประมุข

พระสีหาสนทนายกเถระ ในอดีตชาติ หลังจากที่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ ปรินิพพานแล้ว ท่านได้สร้างอาสนะและตั้งสำหรับรองพระยุคลบาทถวาย เพราะผลแห่งท่านนั้น ท่านไม่รู้จักทุกขเลย ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้สมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ๙ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

ท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี บริจาคทรัพย์ ๕๔ โกฏิ สร้างเขตวันมหาวิหาร เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์จำพรรษามากที่สุดถึง ๑๙ พรรษา เมื่อพระศาสดาประทับอยู่ในพระเชตวัน ไปสู่ที่บำรุงใหญ่ ๓ แห่งทุกวัน” นางวิสาขา บริจาคทรัพย์ ๒๗ โกฏิสร้างวิหารบุพพาราม เป็นสถานที่ที่พระพุทธองค์จำพรรษา ๖ พรรษา โดยอาศัยที่ตระกูลทั้ง ๒ เป็นผู้ใหญ่โดยคุณธรรม จึงเสด็จอยู่จำพรรษาในกรุงสาวัตถีเป็นโคจรคามถึง ๒๕ พรรษา

อัมพวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้ถวายวัดสวนมะม่วง เป็นวิมานอันรุ่งเรืองในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

วิหารวิมาน ว่าด้วยวิมานที่เกิดขึ้นแก่หญิงผู้อนุโมทนาการถวายวิหาร (สหายของนางวิสาขามหาอุบาสิกา) ชาวกรุงสาวัตถี เพราะได้อนุโมทนาการสร้างวิหารถวายสงฆ์ เป็นวิมานอันรุ่งเรืองยิ่งในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

สุวณณวิมาน ว่าด้วยวิมานทองคำที่เกิดขึ้นแก่อุบาสกผู้สร้างวิหารถวายพระพุทธเจ้า เพราะได้สร้างพระคันธกุฎีบนภูเขาโล้นใกล้หมู่บ้านนั้นถวายพระผู้มีพระภาค

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภท อวสถุ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระเถระหลายรูปในอดีตชาติ อุบาสก พรานเนื้อ ชาวนา เจ้าของถนนสายหนึ่งในกรุงหงสวดี คนยากจน

ผู้รับทาน ในการให้ทานวัตถุประเภท อวสถุ ผู้รับส่วนมากเป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติและพระสงฆ์สาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ทาน ได้แก่ อาราม อาสนะและตั้ง เสาต้นหนึ่ง บรรณศาลา มณฑป สร้างกุฏิไม้ล้อมด้วยหญ้า ปะรำ สร้างเรือนไม้ล้อม ฟ่อนข้าวเหนียว ศาลาโรงฉัน เรือนแก้วที่มุงด้วย

ดอกปทุม เรือนโพธิ์ กุฏิมุงด้วยหญ้า สถูป วิหาร

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานได้รับผลทานคือ ได้เกิดเป็นท้าวสักกะ เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละนาถาพมากและสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ ๙ชาติ ๑๖ชาติ ๗๗ชาติ ๑,๐๐๐ชาติ เกิดเป็นท้าวสักกะ ๗๔ชาติ ๕๐๐ชาติ ได้เสวยมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหลายแสนชาติ และบรรลुพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกคติเลย

๑.๑๐) การให้ประทีปโคมไฟเป็นทาน

ทานวัตถุประเภท ปทีเปยยัม ได้แก่ อุปกรณ์แห่งประทีป มีไส้และน้ำมัน เช่น ประทีปโคมไฟ เทียน ธูป หลอดไฟฟ้า ไฟฉาย และอุปกรณ์ที่ทำให้เกิดแสงสว่างทุกชนิด เป็นต้น ในทานวัตถุประเภทนี้ มีตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทาน ดังต่อไปนี้

พระเอกทีปิยเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้จุดประทีปที่จิตกาธานของพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้เสวยมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหลายร้อยชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุวิชา ๓ พร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระอนุรุทธเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายประทีป ไส้ตะเกียง ๑,๐๐๐ ไส้

แต่พระพุทธเจ้าพระนามว่าสุเมธะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๓๐ กัป เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๒๘ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้ดาทิพย์ สามารถมองเห็นได้ตลอด ๑,๐๐๐ จักรวาล และได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

๑.๑๑) ตัวอย่างการให้ทานนอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ประการ

ทานที่นอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ประการ มีปรากฏในพระสูตรหลายเรื่องเช่นกัน ซึ่งสังเคราะห์เข้าในทานวัตถุ ๑๐ และในปัจจุบัน ๔ ได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำมาแสดงไว้เพื่อเป็นเครื่องยืนยันถึงผลแห่งทานที่ภิกษุเถระและภิกษุณีเถรีได้เคยทำไว้ในอดีตชาติ ตลอดถึงอุบาสกอุบาสิกาที่ได้ให้ทาน ดังเช่นในวิมานวัตถุ เป็นต้น ซึ่งผลแห่งทานเหล่านี้เป็นพลวปัจจัยเบื้องต้นให้ท่านเหล่านั้นได้บรรลุธรรมในภพปัจจุบัน ในการให้ทานนอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ มีตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทาน ดังต่อไปนี้

พระอาลัมพทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านถวายราวสะพานแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าอัทธทัสสี เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิถึง ๓ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระอารักขทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้สร้างที่วางเครื่องบูชาถวายพระพุทธเจ้า

พระนามว่าสิทธัตถะ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกคติเลย ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละนาถาพมาก ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระอภัยมณีเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้ถวายโรงไฟแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าวิปัสสี และได้ถวายเครื่องรองน้ำร้อนแด่พระภิกษุอาพาธ เพราะผลแห่งทานนั้น ท่านไม่รู้จักทุกคติเลย ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมาก ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุปะระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระภานุทายกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นผู้ดูแลรักษาของสงฆ์ เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านไม่รู้จักทุกคติเลย ท่านได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้มีพละานุภาพมาก ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุปะระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

พระจุฬปณณกเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นดาบสได้ใช้ร่มดอกไม้กางกั้นถวายแด่พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระ ขณะกำลังเข้าฌาน เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๒๕ กัป เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ชาติ ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุปะระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ

นอกจากนี้ ยังพบว่า มีการทำบุญอุทิศให้กับวัตถุสิ่งของด้วย มีปรากฏในปฎิฐิติลิก-เปตวัตถุ ว่า หญิงพี่เลี้ยงของธิดาของหลานสาวของอนาถบิณฑิกคฤหบดี ได้ปั้นตุ๊กตาแบ่งให้เด็กหญิงนั้นไว้ โดยสมมติให้เป็นลูกสาวของเด็ก เด็กหญิงเข้าใจในตุ๊กตาแบ่งว่าเป็นลูกสาวของตน จึงมีความรักผูกพันในตุ๊กตาแบ่งมาก วันหนึ่งตุ๊กตาแบ่งแตกแตกเพราะความประมาทของเธอเอง จึงร้องไห้ด้วยเข้าใจว่าลูกสาวตนตายแล้ว หญิงพี่เลี้ยงจึงพาเด็กหญิงไปหาอนาถบิณฑิกะซึ่งกำลังเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคอยู่พอดี ท่านเศรษฐีจึงอุ้มเด็กหญิงมานั่งบนตักพร้อมกับปลอบไม่ให้ร้องไห้ บอกว่าตุ๊กตาแบ่งตายไปแล้วจะทำบุญอุทิศส่วนบุญกุศลไปให้ ท่านเศรษฐีจึงนิมนต์พระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ๕๐๐ รูปไปฉันภัตตาหาร พร้อมทั้งกราบทูลเหตุแห่งการทำบุญให้พระองค์ทรงทราบ หลังจากกระทำภารกิจแล้วพระผู้มีพระภาคได้กล่าวอนุโมทนาไว้ในปฎิฐิติลิกเปตวัตถุ

บุคคลบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ทำคุณประโยชน์ให้เกิดแก่สังคมส่วนรวม ทำด้วยแรงกายของตนเอง มีปรากฏในเรื่องของท้าวสักกเทวราช พระองค์ได้ทำความดีเมื่อครั้งเป็นมฆมาณพ คือมฆมาณพจะไปอาศัยอยู่ที่ใด ก็จะปลูกสร้างบ้าน ณ ที่นั้นให้เป็นสถานที่รื่นรมย์ แม้อาจจะมีคนมาแย่งเอาที่อยู่ก็ไม่โกรธตอบ โดยหวังให้คนอื่นมีความสุข ตนเองก็พลอยมีความสุขไปด้วย ในฤดูหนาวก็เก็บฟืนก่อไฟให้คนผิงแก้หนาว ฤดูร้อน ก็นำน้ำมาให้คนอาบคลายร้อน ต่อมาได้ชักชวนเพื่อนได้ ๓๓ คน ช่วยกันแผ้วถางทำถนนสำหรับสัญจรไปมา นายบ้านเห็นมฆมาณพและเพื่อนทำดีเกินตน เกิดอิจฉาไม่พอใจ จึงไปกราบทูลต่อพระราชา กล่าวหาว่าเป็นโจร พระราชาไม่ทรงพิจารณา สั่งประหารชีวิต โดยบังคับความชั่วให้ช่างเหยียบ แต่ช่างไม่เหยียบด้วยเมตตาอนุภาพ จึงทำการสอบสวนจนทราบความจริงแล้ว ได้พระราชทานนายบ้านพร้อมทั้งบุตรภรรยาให้เป็นทาส และทรัพย์สินเงินทอง

อีกจำนวนหนึ่ง ซึ่งมีฆมาณพและเพื่อนต่างมุ้งมันที่จะทำความดีต่อไปด้วยการสร้างศาลาที่พักไว้ที่ทางใหญ่ ๔ แยกเป็นต้น

จากตัวอย่างการให้ทานนอกเหนือจากทานวัตถุ ๑๐ ประการ ผู้วิจยได้วิเคราะห์และสรุปผลได้ดังนี้

ผู้ให้ทาน ได้แก่ พระภิกษุเถระและภิกษุเถรีหลายรูปในอดีตชาติ ช่างทอง หมอ ดาบส ช่างร้อยมาลัย ผู้หญิง

ผู้รับทาน ในการให้ทานนอกเหนือจากวัตถุ ๑๐ ประการ ผู้รับส่วนมากเป็น พระพุทธเจ้าในอดีตชาติและสาวกของพระพุทธเจ้า

สิ่งของที่ให้ทาน ได้แก่ ราวสะพาน ที่วางเครื่องบูชา โรงไฟ เป็นคนดูแลรักษาของสงฆ์ มีด บาตร ยาหอม ปรับหนทางให้เรียบ ชุดบ่อน้ำ เข็ม ฟ่อนรำ ขับริ่อง ยาบำบัดรักษาโรค

ขอสำหรับแขวนสังข์ของ พัดใบตาล สร้างสะพาน กวาดลานต้นโพธิ์ อาสนะ ขนทรายใส่ ที่จรงกรม ห้องส้วม ไม้แขวนผ้า ร่มดอกไม้

พฤติกรรมการให้ ส่วนมากได้ถวายทานแต่พระพุทธเจ้าในอดีตชาติ ซึ่งเป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้นเป็นการถวายทานแต่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล และจัดถวายทานด้วยตนเอง

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและสาวก

อานิสงส์ของการให้ทาน ผู้ให้ทานได้รับผลทานคือ ได้เกิดเป็นท้าวสักกะ ๒๕ กัป

เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๓๔ ชาติ ได้เสวยมนุษย์สมบัติและสวรรค์สมบัติหลายร้อยชาติ และบรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ไม่รู้จักทุกข์เลย

๒.๒.๖ ประเภทของทานแบ่งตามพฤติกรรมการให้

มีพระสูตรหลายแห่งที่เน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมของบุคคลในการให้ทาน ในการให้ทานนั้น กิริยาอาการท่าทีของผู้ให้มีความสำคัญมาก โดยไม่จำเป็นว่าสิ่งของที่ให้นั้นน้อยหรือมากแต่ประการใด พระพุทธองค์ ได้แสดงลักษณะของการให้ทานไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ให้โดยเคารพ
๒. ให้ด้วยความอ่อนน้อม
๓. ให้ด้วยมือตนเอง
๔. ให้ของที่ไม่เป็นเดน

๕. ให้ทานเพราะเห็นผลที่จะมาถึง^{๒๖}

นอกจากนั้นเรา ยังได้พบลักษณะของทานอีก ๕ ประการเช่นกันดังนี้

๑. ทานด้วยศรัทธา
๒. ทานโดยเคารพ
๓. ทานตามกาลอันสมควร
๔. ทานด้วยจิตอนุเคราะห์
๕. ทานไม่กระทบตนและผู้อื่น^{๒๗}

๒.๒.๗ ประเภทของทานแบ่งตามเจตนาเจาะจงหรือไม่เจาะจง

ลักษณะของการให้ทานนั้น หากยึดเจตนาเป็นที่ตั้งมี ๒ วิธี คือ ให้โดยเจาะจงบุคคล และให้โดยไม่เจาะจงบุคคล ได้แก่

๑) ปาฏิบุคลิกทาน ให้เจาะจงแก่บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในทักษิณาวิภังคสูตร ถึงการให้เจาะจงในบุคคล ๑๔ จำพวก คือ

๑. พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
๒. พระปัจเจกพุทธเจ้า
๓. พระอรหันต์
๔. ผู้ปฏิบัติอิทธิพล
๕. พระอนาคามีผล
๖. ผู้ปฏิบัติอนาคามีผล
๗. พระสกทาคามี
๘. ผู้ปฏิบัติสกทาคามีผล
๙. พระโสดาปัตติผล
๑๐. ผู้ปฏิบัติโสดาปัตติผล
๑๑. นักบวชภายนอกศาสนา
๑๒. ผู้มีศีล
๑๓. ผู้ทุศีล
๑๔. ให้ทานในสัตว์ดิรัจฉาน

^{๒๖} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๔๗ / ๒๔๔.

^{๒๗} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๔๘ / ๒๔๔.

อานิสงส์ของปาฏิปุคคลิกทาน

๑. ให้ทานแก่สัตว์เดรัจฉาน ด้วยความเมตตาสงสาร ได้อานิสงส์ถึง ๑๐๐ ภาพ คือ ได้ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ปฏิภาณ อย่างละ ๑๐๐ อัตภาพ

๒. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ได้อานิสงส์ถึง ๑๐๐๐ ภาพ

๓. ให้ทานแก่ผู้มีศีล ในช่วงที่ว่างจากพระพุทธรูปได้อานิสงส์ถึง ๑๐,๐๐๐ ภาพ

๔. ให้ทานแก่ดาบสที่อภิญญา ในช่วงที่ว่างจากพระพุทธรูปได้อานิสงส์ ๑๐๐,๐๐๐

โกฏิภาพ

๕. ให้ทานแก่ผู้ที่ปฏิบัติเพื่อเป็นโสดาบัน ผู้เป็นคฤหัสถ์หรือเป็นบรรพชิตก็ตาม จะเป็น ฌานลาภบุคคล (ผู้ได้ฌาน) หรือไม่ใช่ฌานลาภบุคคล เป็นผู้มีศีล เข้าถึงไตรสรณคมน์ ได้อานิสงส์ถึง อสงไขยภาพ

๖. ให้ทานแก่พระโสดาบันบุคคล ย่อมมีอานิสงส์มากยิ่งขึ้นไป

๗. ให้ทานแก่ผู้ที่ดำเนินการปฏิบัติ เพื่อเป็นพระสกทาคามี ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้น

๘. ให้ทานแก่พระสกทาคามีบุคคล ย่อมได้อานิสงส์ยิ่งขึ้นไปอีก

๙. ให้ทานแก่ผู้ที่ดำเนินการปฏิบัติ เพื่อเป็นพระอนาคามี ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นอีก

๑๐. ให้ทานแก่ผู้เป็นพระอนาคามี ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นอีก

๑๑. ให้ทานแก่ผู้ที่ดำเนินการปฏิบัติ เพื่อเป็นพระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก

๑๒. ให้ทานแก่ผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก

๑๓. ให้ทานแก่พระปัจเจกพุทธเจ้า ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก

๑๔ ให้ทานแก่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ย่อมได้อานิสงส์มากยิ่งขึ้นไปอีก^{๒๘}

๒) สังฆทาน คือ การให้แก่สงฆ์หมู่ใหญ่ หรือให้เพื่อส่วนรวม คือ ให้โดยไม่เจาะเฉพาะเจาะจง ในบุคคล ๗ จาพวก^{๒๙} คือ

๑. ให้ทานในสงฆ์ ๒ ฝ่าย มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข

๒. ถวายสงฆ์ ๒ ฝ่าย

๓. ภิกษุสงฆ์

๔. ภิกษุณีสงฆ์

๕. นิมนต์สงฆ์ ๒ ฝ่าย

๖. นิมนต์ภิกษุสงฆ์

^{๒๘} พระมหาสุวิทย์ วุฑฺฒิสโก, ทาน ก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (ปทุมธานี : บริษัท ฟองทอง เอ็นเตอร์ไพรซ์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๑ – ๓๒.

^{๒๙} ม.อ. (ไทย) ๑๔ / ๓๗๙ / ๔๒๗-๔๒๘.

๗. นิมนต์ภิกษุณีสงฆ์

อานิสงส์ของสังฆทาน

การถวายสังฆทานมีอานิสงส์มากกว่าปาฏิบุคลิกทานดังตัวอย่างเรื่องของภุมมพินผู้มีความเลื่อมใสในสงฆ์แล้วประสบผลมาก ดังนี้

ภุมมพินคนหนึ่งเป็นของเจ้าของวัดแห่งหนึ่ง โดยปกติแล้วเขาจะมีความเลื่อมใสในภิกษุผู้มีศีลจารวัตรอันงาม แต่ไม่เคยรพในภิกษุผู้ทุศีลเลย ได้ไปขอภิกษุรูปหนึ่งมาจากสงฆ์ ด้วยคำว่า “ขอพระคุณเจ้าทั้งหลายจงให้ภิกษุรูปหนึ่งจากสงฆ์แก่ข้าพเจ้า แม้เขาจะได้ภิกษุทุศีลรูปหนึ่ง เขาก็ปฏิบัติต่อภิกษุรูปนั้นด้วยความเคารพนอบน้อม ตกแต่งเสนาสนะและเครื่องบูชาสักการะพร้อมล้างเท้าให้ภิกษุรูปนั้น เอน้ำมันทาเท้าให้ แล้วถวายไทยธรรมด้วยความเคารพยำเกรงต่อสงฆ์ เหมือนกับบุคคลเคารพยำเกรงต่อพระพุทธเจ้า ภิกษุรูปนั้นฉันภัตตาหารแล้วก็กลับวัด หลังจากนั้นได้กลับมาขอยืมจอบที่บ้านของภุมมพินอีกครั้งหนึ่ง

คราวนี้ภุมมพินเอาเท้าเหยียบจอบให้ พวกชาวบ้านเห็นกริยาของภุมมพินนั้นก็ถามว่า “เมื่อเช้านี้ท่านถวายทานแก่ภิกษุรูปนั้นด้วยความเคารพนอบน้อมอย่างยิ่ง แต่บัดนี้แม้สักว่ากริยาที่เคารพก็ไม่มี” ภุมมพินตอบว่า “การทำบุญเมื่อตอนเช้า เอาทำไปด้วยใจเคารพยำเกรงต่อสงฆ์ แต่มิได้หมายความว่าเรามีความเคารพยำเกรงต่อภิกษุรูปนั้นเป็นการส่วนตัว

จากเรื่องข้างต้น ชี้ให้เห็นว่า ภุมมพินมีความเคารพต่อสงฆ์ เมื่อได้รับอนุญาติจากสงฆ์ให้พระภิกษุผู้ศีลมารับสังฆทาน แม้ตนมิได้เคารพเลื่อมใสในภิกษุรูปนั้น แต่ด้วยความเคารพที่เขามีต่อสงฆ์ ก็สามารถปฏิบัติต่อภิกษุรูปนั้น ขณะมารับสังฆทานด้วยความเคารพนอบน้อมอย่างเต็มใจได้ สังฆทานนั้นมีผลมากกว่าปาฏิบุคลิกทานในทุกกรณี ซึ่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสแสดงไว้ชัดเจน ทรงสรรเสริญจิตใจของผู้ให้โดยไม่เฉพาะเจาะจงเป็นสำคัญ เพราะการให้เช่นนี้แสดงถึงจิตใจที่มีกำลังมาก มีเจตนากว้างขวาง เพื่อแผ่เมตตาไม่เห็นแก่คนที่คุ้นเคยกัน มุ่งหวังเพื่อให้แก่หมู่คณะเป็นสำคัญ และจะเป็นประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ในอนาคตกาลข้างหน้า ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “เราไม่ดำรงอยู่นาน แต่ศาสนาของเราจักตั้งอยู่ด้วยพระภิกษุสงฆ์ ในกายภาคหน้าชนรุ่นหลัง จงเคารพยำเกรงในสงฆ์ ถ้าเป็นเช่นนี้ พระศาสนาจักตั้งอยู่ได้นาน”

พระพุทธเจ้า ทรงสรรเสริญสังฆทานว่ามีผลหรืออานิสงส์มากกว่าปาฏิบุคลิกทาน ดังเรื่อง ที่ปรากฏในเวลามสูตร^{๓๐} ต่อไปนี้

^{๓๐} พระมหาสุวิทย์ วุฑฺฒิสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (ปทุมธานี : บริษัท ฟองทอง เอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๓๘ – ๔๑.

พราหมณ์ผู้หนึ่งชื่อว่าเวลามะ อยู่ในชมพูทวีป เวลามพราหมณ์นั้น เป็นคนมีจิตใจเลื่อมใสต่อการบริจาคทาน ได้จัดสร้างโรงทานขึ้นที่บ้านของตน และประกาศทั่วไปให้คนทั้งหลายที่อยู่ในชมพูทวีปนี้มารับทาน คือ อาหารที่โรงทานนี้ได้ตลอด ๗ ปี ๗ เดือน ๗ วัน หรือถ้าหากบุคคลใดไม่มีที่พักอาศัย ไม่มีเครื่องนุ่งห่มแล้ว ขอให้มาแจ้งความประสงค์ต่อตน จะได้จัดการให้ทานแก่ผู้นั้นโดยทั่วถึงทั้งหมด และในวันสุดท้ายได้ให้ถาดทอง ถาดเงิน ถาดสำริด ซึ่งมีทองและเงินเต็มถาด อย่างละ ๘๔,๐๐๐ และช้าง รถ หญิงสาว บัลลังก์ ซึ่งประดับอย่างงดงาม อย่างละ ๘๔,๐๐๐ โคนมอีก ๘๔,๐๐๐ ตัว และผ้าคู่อีก ๘๔,๐๐๐ คู่ ทานที่เวลามพราหมณ์ทำนั้นได้ชื่อว่า “มหาทาน” อานิสงส์ของการให้มหาทานมีมากน้อยเพียงไร พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบเป็นข้อ ๆ ไว้ ดังนี้

๑. การทำทานของเวลามพราหมณ์นี้ ย่อมได้อานิสงส์ถึงอสงไขยภพ
 ๒. อานิสงส์ที่เวลามพราหมณ์ได้รับนี้ ยังสู้อานิสงส์ของผู้ถวายอาหารแด่พระโสดาบันบุคคล เพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๓. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระโสดาบันบุคคล ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระสกทาคามีเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๔. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระสกทาคามีบุคคล ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระอนาคามีเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๕. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระอนาคามีบุคคล ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระอรหันต์เพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๖. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระอรหันต์บุคคล ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้าเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๗. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า ๑๐๐ องค์ ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่พระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียวและครั้งเดียวไม่ได้
 ๘. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารแด่พระพุทธเจ้าเพียงองค์เดียว ยังสู้อานิสงส์ของการถวายอาหารแด่ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขไม่ได้
 ๙. อานิสงส์ที่ได้รับจากการถวายอาหารภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นประมุขไม่ได้ ยังสู้อานิสงส์ของการสร้างวิหารทาน แด่ภิกษุสงฆ์ที่อยู่ทั่วทั้ง ๔ ทิศ ไม่ได้
- จากนั้น พระศาสดาทรงแสดงอานิสงส์ของการสร้างบุญที่มีมากกว่าทานขึ้นไป ดังนี้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการสร้างวิหารเพื่อสงฆ์ทั้ง ๔ ทิศนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการเข้าถึงไตรสรณคมน์ไม่ได้
- อานิสงส์ที่ได้รับจากการเข้าถึงไตรสรณคมนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ พร้อมด้วยไตรสรณคมนั้นไม่ได้

อานิสงส์ที่ได้รับจากการสมาทานศีล ๕ ศีล ๘ พร้อมด้วยไตรสรณคมนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายมีความสุขเพียงชั่วคราวนั้นไม่ได้

อานิสงส์ที่ได้รับจากการแผ่เมตตาให้แก่สัตว์ทั้งหลายมีความสุขเพียงชั่วคราวนั้น ก็ยังสู้อานิสงส์ของการเจริญวิปัสสนาเพียงชั่วคราวนั้นไม่ได้

จะเห็นได้ว่า อานิสงส์ของการบำเพ็ญสังฆทานจะมีผลมากกว่าปาฏิบุคลิกทาน แต่อานิสงส์ของการรักษาศีล และการเจริญวิปัสสนามีมากกว่านั้นอีก ทั้งนี้ได้หมายความว่า จะมุ่งแต่เจริญวิปัสสนาเพียงอย่างเดียวโดยไม่ทำทาน เพราะการให้ทานย่อมมีประโยชน์แก่บุคคลทุกจำพวก

เพราะเหตุว่า ผู้ที่เคยสั่งสมบุญด้วยการทำงานไว้ดีแล้ว ไม่ว่าจะเกิดภพชาติใด ๆ ย่อมอุดมสมบูรณ์ด้วยโภคทรัพย์สมบัติ ไม่ต้องกังวลในการแสวงหาทรัพย์เพื่อเลี้ยงชีพ เมื่อเป็นเช่นนี้ จิตใจของผู้ นั้นจึงมีความสุข สบาย จะรักษาศีลก็เป็นไปได้โดยง่าย แม้จะน้อมใจไปเพื่อการเจริญภาวนา ก็ทำได้ อย่างสะดวกสบายและสามารถบรรลุผลของการปฏิบัติธรรมนั้นได้เป็นอย่างดี

ส่วนผู้ที่ไม่เคยทำทานไว้ ย่อมเกิดความคนยากจน ต้องร้อนใจในการหาเลี้ยงชีพ จะรักษาศีลก็เป็นการยาก อาจต้องพลั้งพลาดไปทำอาชีพที่ผิดศีล เช่น ฆ่าสัตว์ เป็นต้น เมื่อจะหาเวลาเจริญวิปัสสนา ก็ยังต้องมีภาระกังวลเกี่ยวกับเรื่องปากท้อง จึงปฏิบัติธรรมไม่สะดวก และไม่ได้รับผลอย่างที่ตั้งใจไว้

นี่จึงเป็นผลที่แตกต่างของทานระหว่างสังฆทานและปาฏิบุคลิกทาน ซึ่งอานิสงส์ที่ได้รับจะแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

นอกจากทานที่เกี่ยวข้องด้วยสิ่งของและบุคคลแล้ว ยังมีทานอีกชนิดหนึ่ง ซึ่งมีผลอานิสงส์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากัน ทานชนิดนี้ไม่ต้องใช้ทุนทรัพย์หรือใช้แรงมากนัก คนทุกประเภทก็สามารถทำได้ ทานประเภทนี้เรียกกันว่า “ธรรมทาน” ดังมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๓) ธรรมทาน

ธรรมทาน มี ๒ ประเภท คือ วิทยาทาน และอภัยทาน

๑. วิทยาทาน คือ การให้ความรู้เป็นทาน โดยไม่หวังความรู้เลย^{๓๑} การให้ความรู้ แบ่งได้ ๒ ประเภท คือ ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม การให้ความรู้ทางโลกคือ การสั่งสอนให้เกิดความรู้ความสามารถในเชิงศิลปวิทยาเพื่อนำไปประกอบสัมมาอาชีพเลี้ยงชีวิต ส่วนการให้ความรู้ทางธรรมจัดเป็นธรรมทานแท้ คือ การให้ธรรมเป็นทานนั้นเปรียบได้ว่าเป็นการให้ขุมทรัพย์ที่อมตะติดตัวบัณฑิตกล่าวว่า การให้ธรรมทานเปรียบเหมือนการให้ขุมทรัพย์หรือประทีปที่จะเป็นเครื่องส่องทางชีวิต ให้ดำเนินไปในทางที่ถูกต้องถึงนิมิตชีวิตไปสู่ความสุขความเจริญ เมื่อยังเวียนว่ายตายเกิดอยู่ใน

^{๓๑} พระชาย วรรณโม, **ฉลาดทำบุญ**, พิมพ์ครั้งที่ ๕๖, (กรุงเทพมหานคร: เกล็ดไทย, ๒๕๔๙.), หน้า ๓๑.

สังสารวัฏ ย่อมเป็นผู้ไม่ตกต่ำ ย่อมมีชีวิตที่ดำรงเกิดในสุคติภพ เมื่ออบรมบ่มบารมีแก่กล้าแล้ว ย่อมละกิเลสได้โดยสิ้นเชิงเข้าถึงพระนิพพานได้

๒. อภัยทาน คือ การปล่อยวางความผูกโกรธให้หมดไปจากใจ^{๓๒} การให้ที่ไม่มีภัย ให้ความปลอดภัย ความไม่มีภัยแก่ตนและผู้อื่น ไม่ถือโทษโกรธเคืองในการล่วงเกินของผู้อื่น ไม่มีเวรไม่ผูกเวรกับผู้ใด ทั้งยังมีจิตเมตตาปรารถนาดีต่อผู้อื่นเป็นนิตย์ บางทีอาจเข้าใจผิดว่า การให้อภัยทานคือการปล่อยโยปล่อยกระปือหรือการให้ชีวิตสัตว์เป็นทาน เท่านั้น แต่จริง ๆ แล้วยังมีการให้อภัยในระดับที่ลึกไปกว่านี้คือ การเลิกคิดพยาบาทต่อกัน วันใดที่เราโกรธใคร ต้องฝึกปล่อยวางให้หมดให้เป็นโอหสิกรรมซึ่งกันและกัน อย่าปล่อยข้ามวันและให้ตั้งใจไว้เลยว่าเราจะไม่มีความแค้นใด ๆ ค้างอยู่ในใจ เพื่อให้ได้บุญเต็มทีทุกอย่าง

อานิสงส์ของธรรมทาน

ในอรรถกถาธรรมบท^{๓๓} บอกอานิสงส์ของธรรมทานไว้ ดังนี้

แม้ทายกจะถวายจีวรอย่างดีที่สุด แต่พระพุทเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า และพระอรหันตเจ้าทั้งหลาย ที่นั่งติด ๆ กันเต็มห้องจักรวาลนี้ ก็ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าการอนุโมทนาของพระพุทเจ้าด้วยพระคาถา เพียง ๔ บาท และจีวรทานนั้นมีค่าไม่ถึงเศษส่วน ๑๖ แห่งพระคาถาที่พระพุทองค์ทรงอนุโมทนา

แม้ทายกจะถวายโภชนะข้าวสาธีกอปรด้วยสุปะพัญญชนะอันประณีต เป็นต้น ให้เต็มบาตร พระพุทเจ้าก็ดี จะถวายเภสัชทาน มี เนยใส เนยเหลว น้ำผึ้ง เป็นต้น ให้เต็มบาตรพระพุทเจ้าที่นั่งติด ๆ เติมห้องจักรวาลก็ดี ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าธรรมทานที่พระพุทเจ้า อนุโมทนาด้วยพระคาถาเพียง ๔ บาท

อนึ่ง ทายกจะถวายเสนาสนะ มีมหาวิหาร หรือโลหปราสาทหลายแสนหลัง ยังมีอานิสงส์น้อยกว่าธรรมทานที่พระพุทเจ้า อนุโมทนาด้วยพระคาถาเพียง ๔ บาท

การแสดงธรรม การบอกธรรม การฟังธรรม มีอานิสงส์ยิ่งใหญ่และประเสริฐกว่าจีวรทาน บิณฑบาตทาน เสนาสนทาน ทุกอย่าง เพราะว่าชนทั้งหลายจะทำบุญมากมายขนาดนั้นได้ ก็ต่อเมื่อได้ฟังธรรมแล้ว ถ้าไม่ได้ฟังธรรมมีศรัทธาแล้ว จะถวายข้าวสวยสักทัพพี ข้าวต้มสักกระบายก็ยังไม่ยาก แม้บุคคลสำเร็จมรรคผล จะสำเร็จจอร์สวากุมิ ก็ต้องอาศัยการฟังธรรม

และที่สำคัญ ยกเว้นพระพุทเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าแล้ว แม้พระสาวกทั้งหลาย มีพระสารีบุตร เป็นต้น ผู้เป็นเลิศด้วยปัญญาญาณ สามารถนับเม็ดฝนที่ตกอยู่ตลอดไปได้ ก็ยังไม่

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๓๓} พุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๓๒๓-๓๒๔.

สามารถจะบรรลุอริยผล มีโสดาปัตติผล เป็นต้น โดยลำพังตนเองได้ ต่อเมื่อได้ฟังธรรม จากพระอัสสชิ เป็นต้นแล้ว จึงทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล และบรรลุธรรมสูงสุด ด้วยพระธรรมเทศนาของพระบรมศาสดา เพราะเหตุนี้ "ธรรมทานจึงประเสริฐที่สุด" ดังเรื่องปัญหาของท้าวสักกเทวราช ตอนหนึ่งความว่า

ในสมัยหนึ่ง ท้าวสักกเทวราชพร้อมด้วยเทวดาหมื่นจักรวาลมาเฝ้าพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ครั้นถึงแล้วจึงน้อมนมัสการทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า "การให้อะไร ชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งอะไร ชนะรสทั้งปวง ความยินดีในอะไร ชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งอะไร ชนะทุกข์ทั้งปวง"

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตอบปัญหาท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพยดา ปรากฏใน คัมภีร์ธรรมบท^{๓๔} ว่า

สพพทาน ธรรมทาน ชินาติ	สพพรส ธรรมโส ชินาติ
สพพดี ธรรมดี ชินาติ	ตณฺหขโย สพพทุกข์ ชินาติ

การให้ธรรมทานชนะการให้ทั้งปวง รสแห่งธรรม ชนะรสทั้งปวง ความยินดีในธรรม ชนะความยินดีทั้งปวง ความสิ้นไปแห่งตัณหา ชนะทุกข์ทั้งปวง

จากประเภทของทานตามที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น จะเห็นได้ว่า ทานถูกแบ่งออกเป็น ๒ ชนิด คือ อามิสทาน การให้สิ่งของเป็นทาน กับธรรมทาน การให้ธรรมเป็นทาน ในอรรถกถาจริยาปิฎก จำแนกทานไว้ ๓ ประเภท คือ การให้วัตถุที่ควรให้ (วัตถุทาน) การให้พระธรรมคำสั่งสอน (ธรรมทาน) การให้อภัยแก่คนหรือสัตว์ (อภัยทาน) อามิสทาน แบ่งได้ ๒ อย่าง อามิสทานที่แบ่งตามผู้ให้ มี ๓ ประเภท คือ สามีทาน การให้ของที่ดีกว่าตนเองบริโภคว่าสอย ทานเช่นนี้มีผลมาก สหายทาน การให้ของที่เหมือนกับที่ตนบริโภคว่าสอย ทานเช่นนี้มีผลปานกลาง ทาสทาน การให้ของที่เลวหรือของที่ตนเองไม่ใช่ ทานเช่นนี้มีผลน้อย อามิสทานที่แบ่งตามเจตนาของผู้ให้ มี ๒ ประเภท คือ สังฆทาน ทานเพื่อสงฆ์ เพื่อส่วนรวม ไม่เจาะจงผู้ใดผู้หนึ่ง ปาฏิบุคคลิกทาน ทานที่ให้เจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ธรรมทาน มี ๒ ประเภท คือ วิทยาทาน และอภัยทาน

๒.๒.๘ ประเภทของทานแบ่งตามคุณภาพของวัตถุ

อามิสทาน เมื่อแบ่งตามคุณภาพมี ๓ อย่างคือ ทาสทาน สหายทาน และสามีทาน ตามที่ปรากฏในมังคลัตถปิณี ว่า

ผู้ใดบริโภคว่าสอยด้วยตน ให้ของไม่อร่อยแก่คนอื่น ผู้นั้นชื่อว่า เป็นทาสแห่งไทยธรรม กล่าวคือทานให้ ผู้ใดบริโภคว่าสอยด้วยตนเอง ให้สิ่งนั้นแหละ ผู้นั้นชื่อว่า เป็นสหายแห่งทานให้ ส่วนผู้ใด ตนเองยังอวดภาพให้ เป็นไปด้วยสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมให้ของอร่อยแก่คนอื่น

^{๓๔} ชุ.ธ.อ. (ไทย) ๔๓/๑/๒/๔/๓๒๕.

ผู้นั้นถือว่าเป็นนาย เป็นหัวหน้า เป็นเจ้าแห่งทานให้ พระผู้มีพระภาคตรัสคำว่า “ทานปติ” ทรงหมายเอาผู้เช่นนั้น^{๓๕}

บรรดาทายกทั้ง ๓ จำพวกนั้น บุคคลถือว่าเป็นจุทาส เพราะเป็นไปในอำนาจวัตถุที่ตนบริโภครอง เหตุที่ตนถูกตัณหาครอบงำ ถือว่าเป็นจุทาส เพราะเป็นไปในอำนาจแห่งวัตถุที่ตนไม่ให้แก่ชนเหล่าอื่น ...ทายกถือว่าเป็นสหายให้ เพราะตั้งของที่ตนพึงบริโภคและของที่พึงให้แก่ชนอื่นไว้โดยเสมอ ๆ กัน ทายกถือว่าเป็นนายให้ เพราะไม่เป็นไปในอำนาจแห่งไทยธรรมเอง แต่ทำไทยธรรมนั้นให้ เป็นไปในอำนาจของตน

ในมังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงความโลภ กิเลส ตัณหา เป็นตัวแปรสำคัญส่งผลให้ทานดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกันว่า

ทายกผู้ไม่มีความโลภในใจขณะให้ทาน ถือว่าเป็นเจ้าแห่งทาน เพราะความโลภนั้นครอบงำไม่ได้ ทายกผู้มีใจไกลต่อความเป็นทาสแห่งตัณหาในขณะที่ให้ทาน ถือว่าทาสทาน และทายกผู้สละสิ่งของ (ไทยธรรม) อันเป็นที่รักของตนให้ทาน ถือว่าสหายทาน^{๓๖}

จากหลักฐานข้างต้นสรุปทานได้ ๓ ประการ ได้แก่

๑. ทาสทาน คือการให้วัตถุทานที่เลว ราคาถูก หยาบ คุณค่าน้อยกว่าที่ตนใช้บริโภคอยู่ เป็นการให้อย่างถูกเหยียดหยามทั้งสิ่งของและผู้รับ เปรียบเหมือนให้แก่วณิกคนขอ หรือให้ของแก่ทาสของตนในสมัยโบราณ

๒. สหายทาน คือการให้สิ่งของที่อยู่ระดับเสมอตัว ชั้นกลาง หมายความว่า ตนเองมีหรือบริโภคใช้สอยอย่างไร ก็ให้ของเช่นนั้นแก่ผู้อื่น เหมือนให้แก่คนที่อยู่ในฐานะเป็นมิตรสหายกัน แบ่งกันกินแบ่งกันใช้

๓. สามิทาน (หรือทานปติ) คือการให้ของที่ประณีต สวยงาม ของดีมีคุณค่าราคาแพงกว่าของที่ตนบริโภคอยู่ คือเลือกสรรแต่ของที่ตีมีคุณภาพอย่างดีที่สุด ตลอดถึงให้ด้วยความเคารพยำเกรงในวัตถุทานและผู้รับ เหมือนเทิดทูนให้แก่ นาย ผู้ที่เคารพนับถือ

สามิทาน มีอานิสงส์อย่างยิ่ง เพราะผู้ให้สามารถยกใจของตนเองให้สูงกว่าทานนั้น ดังเรื่องของ “ชายตัดพิน”^{๓๗} ผู้ได้อาหารที่ประณีตดีเลิศมาด้วยความยากลำบาก แต่เขาสามารถจัดความตระหนี่ออกจากใจได้ ถวายทานนั้นแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า จึงได้รับผลบุญทันตาเห็น นิทานเรื่องนี้มีความดังนี้

^{๓๕} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถทีปนี แปล เล่ม ๓, หน้า ๒๖.

^{๓๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๑.

^{๓๗} พระมหาสุวิทย์ วุฑฺฒิสโก, ทานก้าวแรกแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต, (ปทุมธานี : บริษัท ฟองทองเอ็นเตอร์ไพรส์ จำกัด, ๒๕๕๐), หน้า ๒๕ – ๓๐.

ในครั้งอดีตกาล มีเศรษฐีคนหนึ่ง ชื่อคันธเศรษฐี ทราบว่ามีสมบัติอยู่ในสกุลเป็นอันมาก เขาเห็นว่าทรัพย์ที่บรรพบุรุษสั่งสมไว้เหล่านั้้น เมื่อตายแล้วก็เอาติดตัวไปไม่ได้ คนที่แสวงหาทรัพย์ไว้เป็นจำนวนมาก แล้วนำติดตัวไปไม่ได้ ได้ชื่อว่าไม่ฉลาดเลย เศรษฐีจึงคิดใหม่ว่า เมื่อนำติดตัวไปไม่ได้ ควรนำมาใช้ให้หมด เมื่อคิดเช่น นั้นแล้ว จึงให้บุคคลนำทรัพย์นั้นมาเป็นค่าเครื่องบริโภค คือค่าอาหาร วันละแสนกหาปณะ (๑ กหาปณะ เท่ากับ ๔ บาท) รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในชีวิต ซึ่งล้วนแต่มีราคาแพงทั้งนั้น ความฟุ่มเฟือยของคันธเศรษฐีนั้นเป็นที่รู้จักไปทั่วเมืองพาราณสี ขนาดว่าเวลาจะรับประทานอาหารยังต้องเชิญให้คนมาดูเป็นจำนวนมากทั้งนี้เพราะอาหารและอุปกรณ์ทุกอย่างล้วนแต่เป็นของดีมีราคาแพงทั้งสิ้น

วันหนึ่ง ชายตัดฟืนมาเที่ยวในเมืองเพื่อมาพบเพื่อน เพื่อนก็บอกขานี้ให้ทราบ แล้วชวนกันไปดูเศรษฐีบริโภค ซึ่งมีคนมุงดูอยู่เป็นจำนวนมากแล้ว ขณะที่กำลังดูการบริโภคของเศรษฐีนั้น เขาเกิดความอยากกินอาหารเช่นนั้นบ้าง ขนาดที่ว่าไม่ได้ก็ยอมตายทีเดียว จึงร้องขออาหารเศรษฐี เศรษฐีไม่ยอมให้ บอกว่า ถ้าให้ท่าน คนอื่นเขาก็จะขอบ้าง อาหารไม่ใช่ราคาเพียงเล็กน้อย มีราคาแพงเป็นแสนเชียวนะ "ถึงขนาดนั้น ชายตัดฟืนก็ไม่อาจจะจับความอยากในอาหารนั้นได้ จึงบอกเศรษฐีว่า ถ้าไม่ได้ เขาคงต้องตายแน่เศรษฐีจึงบอกว่า

เอาอย่างนี้ก็แล้วกัน ถ้าเจ้าสามารถทำงานให้เราครบ ๓ ปีเต็ม เราจะให้อาหารถาดหนึ่ง ที่มีความประณีตเหมือนกันเลย "ด้วยความอยากบริโภคอาหาร ชายตัดฟืนจึงรับคำ ตั้งแต่นั้นมาเขาจึงได้ชื่อใหม่ว่า นายภักตภทิกะ แปลว่ารับจ้างทำงานเพื่ออาหาร เขาอยู่รับใช้เศรษฐี ๓ ปีเต็ม โดยไม่มีข้อบกพร่องเลยแม้แต่น้อยวันหนึ่งคนของเศรษฐีได้มารายงานว่า บัดนี้ชายตัดฟืนนั้น ทำงานครบ ๓ ปีแล้ว ท่านเศรษฐีจะให้ทำอย่างไร "

เศรษฐีจึงสั่งให้บริวารจัดของทุกอย่าง ทั้งเครื่องอาบน้ำทั้งฝ้านุ่งห่มและอาหารในทานองเดียวกันกับที่เศรษฐีได้ใช้ในวันนั้น พร้อมกับป่าวประกาศให้คนทั่วทั้งเมืองมาดูการบริโภคครั้งยิ่งใหญ่ของชายตัดฟืนนั้น ขณะที่เขากำลังเตรียมจะบริโภคนั่นเอง พระปัจเจกพุทธเจ้าพระองค์หนึ่ง เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติใหม่ ๆ ได้ตรวจดูว่าใครที่ควรจะไปโปรด ได้เห็นอุปนิสัยของชายตัดฟืนนั้น จึงเหาะมาแล้วยืนปรากฏอยู่เฉพาะหน้าของเขา ทันทีที่ชายตัดฟืนเห็นพระปัจเจกพุทธเจ้าเกิดความเลื่อมใสและคิดว่า กว่าเราจะได้กินอาหารที่ประณีตสักมื้อหนึ่ง ต้องทำงานให้เศรษฐีถึง ๓ ปี แสดงว่าในอดีตชาตินั้น เราคงทำบุญมาน้อย ทำทานมาน้อย ชาตินี้จึงลำบากยากจน ถ้าเรากินอาหารนี้หมดภายในวันเดียว เราก็อิ่มเพียงแค่วันเดียวเท่านั้น แต่ถ้าเรากินอาหารนี้แต่พระปัจเจกพุทธเจ้า ผลบุญที่เกิดจากการถวายของเรา จะส่งผลไปหลายภพหลายชาติ

เมื่อคิดได้ดังนี้ ชายตัดฟืนยังมีความเลื่อมใสศรัทธามากขึ้นจึงน้อมถาดอาหารเข้าไปถวาย แต่พระปัจเจกพุทธเจ้า พอถวายได้กึ่งหนึ่ง พระปัจเจกพุทธเจ้าก็ปิดบาตร แสดงให้ทราบว่าพอแล้วแต่

เขาขอร้องขึ้นอีกว่า "อาหารมือนี่เพียงพอสำหรับคน ๆ เดียวเท่านั้น ขอได้โปรดรับเถิด อย่าสงเคราะห์ข้าพเจ้าเพียงแค่ชาตินี้เลย ให้ช่วยสงเคราะห์ถึงชาติหน้าด้วยเถิด"

พระปัจเจกพุทธเจ้าจึงเปิดบาตรแล้วรับจนหมด ชายตัดฟืนครั้นถวายอาหารเสร็จแล้ว ได้ตั้งจิตอธิษฐานว่า "อาหารนี้ข้าพเจ้าต้องทำงานถึง ๓ ปี จึงจะได้มา ด้วยอานาภาพผลแห่งทานนี้ ขอความสุขจงบังเกิดมีแก่ข้าพเจ้าในที่ที่เกิดแล้วทุกภพทุกชาติ และขอให้ข้าพเจ้าได้มีส่วนแห่งธรรมที่ทานเข้าถึงแล้วด้วยเถิด"

ชายตัดฟืน แม้ตนเองเป็นคนรับใช้ที่ยากจนด้วยทรัพย์แต่เมื่อถึงเวลาถวายทาน สามารถยกใจเอาชนะความตระหนี่ได้เรียกว่า ได้ถวายสามิทานที่ประณีตกว่าที่ตนเองบริโภค พระปัจเจกพุทธเจ้าครั้นรับอาหารแล้ว จึงให้พรว่า "ขอสิ่งที่ท่านตั้งใจดีแล้ว ประรณาดิแล้ว จงสำเร็จอย่างบริบูรณ์เหมือนพระจันทร์เต็มดวงในคืนวันเพ็ญฉะนั้น"

ในขณะที่ชายตัดฟืนถวายอาหาร ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำได้โดยยาก มหาชนที่มาดูการบริโภคของเขา ต่างก็ปีติยินดีในกิจที่เขาทำได้ยากนั้น จึงส่งเสียงสาธุการดังสนั่น จนได้ยินไปถึงเศรษฐี เศรษฐีคิดว่า ชายตัดฟืนนั้นเป็นคนบ้านนอก คงกินอาหารไม่เป็น ทำให้คนทั้งหลายหัวเราะเยาะเอา จึงส่งคนใช้ที่สนิทออกไปสับดู

เมื่อคนใช้ออกไปดูทราบเหตุการณ์ทุกอย่างแล้ว จึงกลับมาบอกเรื่องนี้แก่เศรษฐี ครั้นเศรษฐีได้ยินแล้วเกิดความปิติตื่นตันใจว่า "ชายคนนี้ทำสิ่งที่ทำได้โดยยาก เรามีสมบัติมากมายขนาดนี้ ยังไม่อาจทำได้เหมือนเขาเลย " เศรษฐีจึงให้คนใช้เรียกชายตัดฟืนมาพบ มอบทรัพย์ให้พันหนึ่ง และขอมีส่วนในบุญนั้นด้วย ชายตัดฟืนใจดี ได้อุทิศส่วนบุญให้เศรษฐี เศรษฐีจึงแบ่งทรัพย์ของตนให้เขาเป็นจำนวนมาก

การอุทิศส่วนบุญ หรือแบ่งส่วนบุญนั้นเราทุกคนสามารถทำได้ เมื่อเราได้สร้างบุญแล้วไปเจอคนที่รักที่ชอบพอกัน ก็แบ่งส่วนบุญให้แก่กันได้ อุปมาเหมือนเราจุดประทีปขึ้นมาดวงหนึ่ง แล้วมีคนอื่นๆ เอาด้ามประทีปมาจุดต่อจากเรา ด้วยการจุดต่อดวงประทีปนั้น มิได้ทำให้ประทีปของเราหมดไป แต่กลับมีแสงสว่างจากดวงประทีปด้ามอื่น ๆ ที่สว่างเพิ่มมากขึ้นอีกมีแต่จะทำให้บริเวณนั้นสว่างไสวยิ่งขึ้นการแบ่งส่วนบุญก็เปรียบได้ดังการให้จุดดวงประทีปต่อ ๆ กัน บุญย่อมไม่หมด มีแต่จะ得多มายิ่ง ๆ ขึ้นไป

เรื่องของชายตัดฟืนมิได้จบเพียงแค่นั้น ความดีของเขาเป็นที่เลื่องลือไปทั่ว เมื่อพระราชาทรงทราบเรื่องราวของเขา ทรงปีติยินดียิ่ง จึงให้เรียกมาพบ พระราชทานทรัพย์ให้พันหนึ่ง และขอมีส่วนในบุญนั้น ชายตัดฟืนก็ยินดีแบ่งส่วนบุญให้ พระราชาจึงพระราชทานรางวัลอีกเป็นจำนวนมาก พร้อมทั้งพระราชทานตำแหน่งเศรษฐีให้ด้วย เขาได้ชื่อว่า "ภัตตภติกเศรษฐี" ซึ่งแปลว่า เศรษฐีผู้รับจ้างเพื่ออาหาร

ภคตตถิกเศรษฐี ได้ทำบุญเป็นอันมากตลอดชีวิต เมื่อละโลกแล้วก็ไปสู่เทวโลก ครั้นถึงเวลาอันสมควร จึงได้มาเกิดในตระกูลอุปัฏฐากของพระสารีบุตรในเมืองสาวัตถี ได้ชื่อว่า สุขกุมาร เพราะในขณะที่เขาเกิดนั้น ทำให้ทุกคนในบ้านมีความสุขกันไปหมด

ต่อมาเมื่ออายุได้ ๗ ขวบ เกิดความศรัทธาที่จะบวช จึงขออนุญาตพ่อแม่บวชเป็นสามเณร ไม่นานนักก็ได้บรรลุนิกรรมเป็นพระอรหันต์ ในศาสนาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเรา

จะเห็นได้ว่า ชายตัดฟันได้พัฒนาชีวิตของตนเอง จากคนยากจนธรรมดา ๆ คนหนึ่งขึ้นมาเป็นผู้ที่มีจิตใจยิ่งใหญ่ สามารถจัดความตระหนี่ออกจากใจได้ ด้วยการเสียสละอาหารอันพิเศษ ประณีตเหนือกว่าที่ตนเคยบริโภคหลายเท่า ซึ่งได้มาโดยยากนั้นถวายเป็นทานแด่พระปัจเจกพุทธเจ้า เขาจึงได้รับอานิสงส์อย่างไพศาล ทั้งโภคทรัพย์สมบัติ มนุษยสมบัติ ทิพยสมบัติ และนิพพานสมบัติในที่สุด นี่เป็นผลจากการทำ "สามิทาน" ครั้งยิ่งใหญ่ครั้งนั้นจึงได้ผลบุญมากถึงเพียงนี้

นอกเหนือจากคุณภาพของวัตถุแล้ว ทางด้านจิตใจก็มีส่วนกำหนดคุณภาพด้วย ดังในมังคลัตถทีปนี ได้กล่าวถึงความโลภ กิเลส ตัณหา เป็นตัวแปรสำคัญส่งผลให้ทานดังกล่าวมีลักษณะแตกต่างกันว่า ทายกผู้ไม่มีความโลภในใจขณะให้ทาน ชื่อว่าเป็นเจ้าแห่งทาน ความโลภนั้นครอบงำไม่ได้ ทายกผู้มีใจใกล้ต่อความเป็นทาสแห่งตัณหาในขณะที่ให้ทาน ชื่อว่าทาสทาน และทายกผู้สละสิ่งของ (ไทยธรรม) อันเป็นที่รักของตนให้ทาน ชื่อว่าสหายทาน ส่วนการให้ทานของสัตบุรุษย่อมให้ทานด้วยปัญญาพระพุทธเจ้าตรัสไว้ในสัปปริสทาน ๘ ประการ คือ

๑. สัตบุรุษยอมให้ของที่สะอาด
๒. สัตบุรุษยอมให้ของที่ประณีต
๓. สัตบุรุษยอมให้ตามกาล
๔. สัตบุรุษยอมให้ของที่สมควร
๕. สัตบุรุษยอมเลือกให้ (บุคคลผู้รับ)
๖. สัตบุรุษยอมให้เป็นนิตย
๗. สัตบุรุษกำลังให้ก็ทำจิตใจให้ผ่องใส
๘. สัตบุรุษครั้นให้แล้วก็ดีใจ

ท่านผู้เห็นแจ้งย่อมทรงสรรเสริญทานที่สัตบุรุษให้แล้วอย่างนี้ บัณฑิตผู้มีปัญญา มีศรัทธา มีใจเสียสละ บุษาย่างนี้ ย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน และมีชีวิตอยู่อย่างเป็นสุข คือมีความบันเทิงใจอยู่ทุกเมื่อ^{๓๘}

^{๓๘} อก.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๙๖-๒๙๗.

จากการศึกษาชนิดของทาน สามารถสรุปความได้ว่า ชนิดของทานแบ่งตามสิ่งที่ให้ ทานมี ๒ ประเภท คือ อามิสทาน หรือวัตถุทาน ธรรมทาน ได้แก่ การให้ทานเป็นธรรม ชนิดของทานแบ่งตามพฤติกรรมในพระสูตรเน้นให้เห็นถึงพฤติกรรมของผู้ให้ทานอยู่หลายแห่ง เพราะกิริยาอาการท่าทีของผู้ให้มีความสำคัญมาก สิ่งของที่จะให้มากหรือน้อยไม่สำคัญแต่ประการใด พระพุทธองค์ได้แสดงลักษณะของการให้ทานไว้ ๕ ประการ ชนิดของทานแบ่งตามเจตนา สังฆทานคือการให้แก่สงฆ์หมู่ใหญ่ หรือให้เพื่อส่วนรวม คือ ให้โดยไม่เจาะจงเฉพาะบุคคล ๗ จาพวก ปาฏิบุคคลิกทาน ให้เจาะจงแก่บุคคลผู้ใดผู้หนึ่ง พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้ในทักขิณาวีรวงศ์สูตร ถึงการให้เจาะจงในบุคคล ๑๔ จำพวก การให้ทานของบุคคลทั่วไปนั้น ถ้าจะสำเร็จผลคือได้รับอานิสงส์ของทานอย่างแท้จริงนั้นผู้ให้ต้องรู้จักวิธีการทานอย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา

๒.๒.๙ ประเภทของทานแบ่งตามจุดมุ่งหมายของการให้

การให้ทานนั้น ไม่ว่าจะเป็นอามิสทานหรือธรรมทาน ก่อนอื่นนั้นผู้ให้ต้องทราบจุดประสงค์ของการให้หรือจุดมุ่งหมายของการให้เป็นอย่างดี มิฉะนั้นก็จะเป็นการให้โดยไร้จุดหมาย หมายความว่าให้โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้รับนั่นเอง เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จะทำให้ทานของผู้ให้นั้นสูญเปล่า ดังนั้น จุดมุ่งหมายของการให้ทานจึงจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับผู้ที่เป็นทายกหรือผู้ให้ เพราะถ้าผู้ให้ให้ทานโดยมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและถูกต้องตามหลักการให้ทานแล้ว ทานนั้นจึงชื่อว่ามีคุณค่ามีประโยชน์อย่างแท้จริง

ในมังคลัตถทีปนี^{๓๙} ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายการให้ทานไว้ ๒ ประการ คือ

๑. ให้เพื่ออนุเคราะห์ ได้แก่ การสงเคราะห์ช่วยเหลือคนยากไร้ด้วยจิตเมตตาสงสารโดยไม่หวังผลตอบแทน จึงให้ทาน เพราะคิดว่า ถ้าเรตกอยู่ในสภาพเช่นนั้นจะมีความยากลำบากเพียงไร เมื่อได้รับการช่วยเหลือ จะส่งผลให้เขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

๒. ให้เพื่อบูชาคุณ ได้แก่ ถวายทานในพระพุทธเจ้า และพระสงฆ์สาวก เพราะคำนึงว่าเป็นผู้มีพระคุณแก่ชาวโลก หลักธรรมคำสอนก่อเกิดประโยชน์สุขเป็นอนเนกอนันต์ ให้แก่มารดา บิดา ผู้ให้กำเนิด ครูอาจารย์ ผู้ให้ศิลปวิทยาการ ท่านเหล่านี้เป็นบุพพการีชนผู้ทำอุปการะก่อน ที่ตนควรทำการตอบแทนคุณ

๒.๒.๑๐ ประเภทของทานแบ่งตามสาเหตุหรือแรงจูงใจในการให้

การให้ทานนั้น ย่อมมีสาเหตุของการให้ เรียกว่าแรงจูงใจในการให้ บุคคลมีจิตใจขวนขวายเพื่อให้ทานได้ก็เพราะเกิดจากแรงจูงใจนั่นเอง เหตุแห่งการให้ทานหรือแรงจูงใจในการให้ทานดังกล่าวพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้อย่างชัดเจน ๘ ประการ ดังนี้คือ

^{๓๙} พระสิริมังคลาจารย์, มังคลัตถทีปนี แปล เล่มที่ ๓, หน้า ๑๗.

๑. บางคนให้ทานเพราะได้โอกาสพอเหมาะ
๒. บางคนให้ทานเพราะความกลัวต่อการถูกติเตียน
๓. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าเขาได้ให้แต่ตนแล้ว
๔. บางคนให้ทานเพราะเพราะคิดว่า เขาจักให้แก่ตน
๕. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าการให้ทานเป็นการดี
๖. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าตนหุงหากินเองได้ ชนเหล่านี้หุงหากินเองไม่ได้ การที่
เราหุงหากินเองได้จะไม่ให้ทานแก่ชนเหล่านี้ผู้หุงหากินเองไม่ได้ ไม่ควร
๗. บางคนให้ทานด้วยคิดว่าเมื่อตนให้ทานนี้ กิตติศัพท์อันงามย่อมขจรไป
๘. บางคนให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุงแต่งจิต^{๔๐}

ในทานสูตร อังคุตตรนิกาย อัฐกนิบาต ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทาน ๘ ประการ คือ

๑. บางคนให้ทานเพราะประจวบเหมาะ
๒. บางคนให้ทานเพราะกลัว
๓. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาได้เคยให้แก่เรา
๔. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เขาจักให้แก่เรา
๕. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า การให้ทานเป็นการดี
๖. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เราหุงต้ม คนเหล่านี้มิได้หุงต้ม เราหุงต้มอยู่ จะไม่ให้แก่
ผู้ที่ไม่ได้หุงต้ม ย่อมไม่สมควร ดังนั้น เขาจึงให้ทาน
๗. บางคนให้ทาน เพราะคิดว่า เมื่อให้ทานนี้แล้ว กิตติศัพท์อันดีงามของเรา ย่อมระบือไป
๘. บางคนให้ทาน เพื่อความสบายใจ^{๔๑}

นอกจากนี้ พระมหาเซน แสงมณี ยังได้แสดงทรรศนะเหตุแห่งการให้ทานไว้ ว่า

เหตุแห่งการให้ทานทั้ง ๘ ประการนี้ เป็นแรงจูงใจหรือเป็นเครื่องกระตุ้นจิตใจให้เกิด
ความขวนขวายในการให้ทาน ในเหตุแห่งการให้ทานทั้ง ๘ ประการนั้นมีทั้งส่วนที่เป็นบุญกุศลคือเป็น
เครื่องขัดเกลากิเลสและส่วนที่ตรงกันข้ามคือเป็นเครื่องเพิ่มพูนกิเลสให้กับผู้ให้เอง เมื่อพิจารณาแล้ว
จะเห็นว่า เหตุแห่งทานข้อที่ ๑,๓,๕,๖,๗ และ ๘ จัดเป็นทานวัตถุที่เป็นบุญกุศลเป็นทานที่ปราศจาก
โทษ ส่วนข้อที่ ๒ และ ๔ นั้น จะเห็นได้ว่าเป็นทานวัตถุที่บุคคลตกอยู่ในอำนาจของกิเลสอันเป็นเหตุ
ให้ไม่อยากเสียผลประโยชน์ของตนเอง และมุ่งหวังผลประโยชน์เพื่อตนเองฝ่ายเดียว ทานประเภทนี้

^{๔๐} ที. ปาฎิ. (ไทย) ๑๑ / ๓๔๕ / ๒๖๙ - ๒๗๐.

^{๔๑} ที. ปาฎิ. (ไทย) ๑๑ / ๓๔๕ / ๒๖๙ - ๒๗๐.

จัดเป็นทานที่มีโทษ^{๔๒} ซึ่งสอดคล้องกับที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงแสดงแรงจูงใจในการให้ทานไว้ ๘ ประการ ดังนี้

๑. บางคนให้ทานเพราะความชอบ
๒. บางคนให้ทานเพราะความซัง
๓. บางคนให้ทานเพราะความหลง
๔. บางคนให้ทานเพราะความกลัว
๕. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าพ่อและปู่เคยให้ทาน เคยทำงาน เราไม่ควรให้วงศ์

ตระกูลเก่าแก่เสื่อมหายไป

๖. บางคนให้ทานเพราะคิดว่าตนให้ทานนี้แล้ว หลังจากตายแล้วจักไปเกิดในสุคติโลก

สวรรค์

๗. บางคนให้ทานเพราะคิดว่า เมื่อตนให้ทานนี้ จิตย่อมผ่องใส เกิดความชื่นชมโสมนัส

๘. บางคนให้ทานเพื่อเป็นเครื่องประดับจิตและปรุแต่งจิต^{๔๓}

อย่างไรก็ดี พระมหาสง่า ไชยวงศ์ ยังได้สรุปข้อคิดเห็นข้างต้นไว้ว่า

แรงจูงใจที่ทำให้คนทำทาน ซึ่งในแต่ละข้อก็เป็นแรงกระตุ้นทางจิต คือความมุ่งหวัง พัฒนาจิตใจให้ผ่องใสงดงามในกุศล บางข้อก็แสดงแรงกระตุ้นจากภายนอก จากสังคม เช่น ประสบเหตุจึงให้ หรือเห็นผู้ที่ทุกข์ยากกว่าตนจึงให้ เป็นต้น และจากที่กล่าวมาพอจะแสดงให้เห็นว่า ทายกจะให้ทานด้วยเหตุผลใดก็ตาม จะหวังอันสงสร์เป็นความสุขแก่ตน หรือกิเลสในใจ หรือเพราะแรงจูงใจจากสังคมภายนอก องค์ประกอบสำคัญมากที่จะทำให้การทำทานบรรลุผลก็คือ ต้องมีผู้รับทานคือ ปฏิภาหุเสมอ^{๔๔}

ในทานุปัตติวัตถุสูตร มีสาเหตุของการให้ทานและความปรารถนามี ๘ ประการ คือ

๑. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้เห็นกษัตริย์พราหมณ์ คฤหบดี มีความสมบูรณ์ด้วยกามคุณ ๕ จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้ว จักเข้าถึงความเป็นสหายของกษัตริย์ พราหมณ์ คฤหบดี ได้ตั้งจิตอธิษฐาน อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจักไปเกิดในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจักสำเร็จได้เพราะจิตบริสุทธิ์

๒. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวกเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้ว จักเข้าถึงความ

^{๔๒} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๖/๓๔๕.

^{๔๓} อจ. อฏฐก. (ไทย) ๒๓ / ๓๓ / ๒๘๘.

^{๔๔} พระมหาสง่า ไชยวงศ์, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่อง “ทาน” ในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๑). หน้า ๕๓.

เป็นสหายของเทวดาชั้นจาตุมหาราชิกา ได้ตั้งอธิษฐาน อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดใน
ที่นั่น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๓. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาชั้นดาวดึงส์ มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความเป็น
สหายของเทวดาชั้นดาวดึงส์ ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูง จึงจักไปเกิดในที่นั้น
ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๔. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาชั้นยามา มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความเป็น สหาย
ของเทวดาชั้นยามา ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความ
ปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๕. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาชั้นดุสิต มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความเป็นสหาย
ของเทวดาชั้นดุสิต ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น ความ
ปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๖. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาชั้นนิมมานรดี มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความเป็น
สหายของเทวดาชั้นนิมมานรดี ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น
ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๗. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความ
เป็นสหายของเทวดาชั้นปรนิมมิตวสวัตดี ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิด
ในที่นั้น ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์

๘. บางคนให้ทานแก่สมณพราหมณ์ ด้วยมุ่งหวังสิ่งที่ให้ทานไป เพราะได้ยินว่า พวก
เทวดาในหมู่พรหม มีอายุยืน มีวรรณะ มีความสุขมาก จึงคิดว่า เมื่อตายไปแล้วจักเข้าถึงความเป็น
สหายของเทวดาในหมู่พรหม ได้ตั้งอธิษฐานจิต อบรมจิตเพื่อคุณธรรมเบื้องสูงจึงจักไปเกิดในที่นั้น
ความปรารถนาของผู้มีศีลจะสำเร็จได้ เพราะจิตบริสุทธิ์^{๔๕}

^{๔๕} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๓๗/๓๔๕-๓๔๗.

พระสูตรนี้ได้กล่าวถึงสาเหตุของการให้ทานและความปรารถนาของผู้ให้ทานที่จะสำเร็จผลได้ เพราะได้ตั้งอธิษฐานจิต มีการอบรมจิต เพื่อพัฒนาจิตให้มีคุณธรรมให้สูงยิ่ง ๆ ขึ้นไป และที่สำคัญผู้ให้ทานนั้นต้องเป็นผู้มีศีลด้วย ความปรารถนาจึงจะสำเร็จได้ตามที่ต้องการ

ในทานสูตร บางคนให้ทานตั้งความหวังที่จะได้สิ่งที่ตนปรารถนา โดยมากก็จะเป็นทรัพย์สมบัติ ลาภยศ ชื่อเสียง หรือไม่ก็เป็นความสุขเป็นสิ่งตอบแทน บางคนเกิดความกลัวต่าง ๆ เป็นต้นว่า กลัวคนอื่นจะนิทา กลัวคนอื่นจะเอาเรื่องของตนไปพูดในทางที่ไม่ดี กลัวภัยอันตรายต่าง ๆ จะตกมาถึงตน กลัวว่าตายไปแล้วจะไม่มีกินมีใช้ และยังมีสารพัดปัญหาที่จะทำให้เกิดกลัว บางคนมีความยากจน ก็มีความคิดว่า คงจะเป็นเพราะชาติก่อน ๆ เราไม่เคยทำบุญให้ทานในชาตินี้ให้มาก ๆ บางคนให้ทานแก่พระภิกษุสามเณร เพราะเห็นว่า ท่านเหล่านี้เป็นผู้หุงหาอาหารไม่ได้ หรือเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่ได้ทำประโยชน์แก่ส่วนรวม จึงให้ทาน บางคนให้ทานเพราะมองเห็นหนทางที่จะนำชื่อเสียงความมีหน้าตาในสังคม และบางคนให้ทานเพื่อกำจัดความตระหนี่ที่ฝังแน่นอยู่ในจิตให้เบาบางลง เพื่อฝึกจิตให้มีความเสียสละ ยึดเอาคุณธรรมมาไว้ในใจและพัฒนาจิตให้เข้าถึงความเป็นจริงแห่งชีวิต

สาเหตุของการให้ทานในทานวัตถุสูตรนั้น ถือเป็นหลักการให้ทานตามคำสอนของพระพุทธศาสนา และมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคม เช่น บางคนให้ทานเพราะความโกรธ ความหลงและความกลัว บางคนให้ทานตามลัทธิประเพณีที่บรรพบุรุษของตนเคยปฏิบัติมา ไม่รู้เหตุผลที่แท้จริงว่าคืออะไรและมีเป้าหมายอย่างไร บางคนให้ทานด้วยหวังว่า ชาติหน้าจักได้ไปเกิดบนสวรรค์ และบางคนให้ทานเพื่อให้จิตของตนเบิกบาน หากจะกล่าวไปแล้ว การให้ทานถือเป็นการพัฒนาจิตอย่างหนึ่งตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา สาเหตุของการให้ทานในสังคิยสูตรมีลักษณะคล้ายกันกับทานสูตรและทานวัตถุสูตร แท้จริง ไม่ว่าจะให้ทานเพื่อให้ได้เกิดในสกุลที่ดีจนถึงเทวดาระดับต่าง ๆ ล้วนเป็นสาเหตุของการให้ทานเช่นกัน และมีปรากฏให้เห็นอยู่ในสังคมทั่วไป สรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้บุคคลให้ทานมี ๓ ระดับ คือ

๑. สาเหตุระดับต้น หมายถึง ให้ทานด้วยมุ่งหวังจะได้รับผลตอบแทนในรูปแบบของวัตถุ ชื่อเสียง เกียรติยศ ศักดิ์ศรี และความมั่นคงปลอดภัย อันเป็นสิ่งที่อำนวยความสะดวกต่อการดำรงชีวิตให้เป็นสุขในปัจจุบัน

๒. สาเหตุระดับกลาง หมายถึง ให้ทานด้วยมุ่งหวังจะได้รับความสุขหลังจากตายไป โดยการไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ชั้นใดชั้นหนึ่ง

๓. สาเหตุระดับสูง หมายถึง ให้ทานด้วยมุ่งหวังจะได้รับผลตอบแทนที่เป็นนามธรรมคือหมดความตระหนี่ และกำจัดกิเลสภายในคือความโลภให้หมดสิ้นไป

สาเหตุของการให้ทานนั้น เป้าหมายที่เป็นหลักแท้จริงของพุทธศาสนา คือ สาเหตุระดับสูง ส่วนระดับบนนอกจากนั้น เป็นเป้าหมายรองลงมา แต่มีความสำคัญในฐานะที่เป็นฐานคอยสนับสนุนให้พัฒนาไปสู่การให้ทาน อันเกิดจากแรงจูงใจในระดับสูงต่อไปในอนาคต

จากแนวคิดแรงจูงใจในการให้ทานดังที่กล่าวมา จึงชี้ให้เห็นว่า บางคนให้ทานเพราะหวังผลตอบแทน เพราะความกลัว เพราะนึกว่า เขาเคยให้แก่เรา บางคนให้ทานเพราะนึกว่า เขาจักให้แก่เรา นึกว่าการให้ทานเป็นการดี นึกว่า เราหุงหากินเองได้ สมควรที่จะให้ทานแก่ชนผู้หุงหากินเองไม่ได้ บางคนให้ทาน เพราะเมื่อเราให้ทานนี้แล้ว กิตติศัพท์อันงามของเราจักฟุ้งซ่านไป ให้ทานเพื่อประดับปรู้งแต่งจิตของตน ให้ทานแต่ละคนให้ไม่เหมือนกัน หรือบางคนก็เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับจิตใจที่เข้าถึงธรรมมากน้อยเพียงไร แต่ข้อสุดท้ายดีกว่าทุกข้อ เพราะหาความดีเพื่อความดี ด้วยการเสียสละ ด้วยการไม่เห็นแก่ตน มีผลมากกว่าทุกข้อ เพราะยกระดับจิตของตนให้สูงขึ้น

๒.๒.๑๑ ประเภทของทานแบ่งตามองค์ประกอบของทาน

การให้ทานของบุคคลทั่วไปนั้น ถ้าจะให้สำเร็จผลคือการได้รับอานิสงส์ของทานอย่างสมบูรณ์ได้ ต้องรู้จักวิธีการทำทานอย่างถูกต้อง คนทั้งหลายจะให้ทานด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม และสิ่งที่ตนปรารถนานั้นจะสำเร็จผลตามความมุ่งหมายหรือไม่ก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทานเป็นสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบของทานมีพระคาถาแสดงไว้ในทานสูตรว่า

ทายกก่อนแต่จะให้เป็นผู้มีใจดี กำลังให้ทานอยู่ก็มีจิตเลื่อมใส ครั้นให้ทานแล้วก็มีใจขึ้นบาน นี่เป็นความถึงพร้อมแห่งยัญ (บุญ) ปฏิภาหผู้สำรวจประพาดพิรหมจรรยทั้งหลาย คือท่านผู้ปราศจากราคะ ปราศจากโทสะ ปราศจากโมหะ ไม่มีอาสวะ ย่อมเป็นเขตถึงพร้อมแห่งยัญ ทายกต้อนรับปฏิภาหด้วยตนเอง ถวายทานด้วยมือตนเอง ยัญนั้นย่อมมีผลมาก เพราะตนและเพราะผู้อื่น ทายกผู้มีปัญญา มีศรัทธา เป็นบัณฑิต มีใจพ้นจากความตระหนี่ ครั้นบำเพ็ญทานอย่างนี้แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกที่เป็นสุข ไม่มีความเบียดเบียน...^{๔๖}

เมื่อพิจารณาถึงองค์ประกอบของทานจากพระคาถาในทานสูตรดังกล่าว ทำให้สรุปองค์ประกอบของทานออกเป็น ๒ ฝ่าย คือ

๑. ฝ่ายทายก (ผู้ให้) มีองค์ ๓ ประการ คือ (๑) ก่อนให้ก็มีใจดี (๒) กำลังให้ก็ทำจิตให้เลื่อมใส (๓) ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบาน

๒. ฝ่ายปฏิภาห (ผู้รับ) มีองค์ ๓ ประการ คือ (๑) เป็นผู้ปราศจากราคะ (๒) เป็นผู้ปราศจากโทสะ (๓) เป็นผู้ปราศจากโมหะ^{๔๗}

ทานที่มีอานิสงส์มากนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสำคัญ ๓ ประการ คือ

^{๔๖} อัง. ฉกก. (ไทย) ๒๒ / ๓๗ / ๓๔๙ - ๕๐.

^{๔๗} อัง. ฉกก. (ไทย) ๒๒ / ๓๗ / ๔๘๖.

๑. วัตถุประสงค์ที่จะให้ทาน ต้องเป็นของบริสุทธิ์ คือได้มาด้วยความสุจริต ยุติธรรม
 ๒. ทายกผู้จะให้ทาน ต้องเป็นคนดี มีคุณธรรมศีลธรรม
 ๓. ปฏิภาหผู้จะรับทาน ต้องเป็นผู้ปราศจากกิเลส หรือพระอรหันต์บุคคล
- ขณะเดียวกัน พระพุทธองค์ได้ทรงแสดงไว้อย่างชัดเจนในเรื่องความบริสุทธิ์แห่งทักษิณา

๔ ประการ ดังนี้

๑. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก (ผู้ให้) แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิภาห (ผู้รับ)
๒. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิภาห แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายทายก
๓. ทักษิณาที่ไม่บริสุทธิ์ ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิภาห
๔. ทักษิณาที่บริสุทธิ์ ทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิภาห^{๔๘}

ทักษิณาทั้ง ๔ ประการนี้ เป็นเรื่องของทายกและปฏิภาหโดยตรงซึ่งมีความเกี่ยวข้องกัน โดยอาศัยวัตถุทานเป็นสื่อกลาง

จากพระพุทธดำรัสนี้ แสดงให้เห็นว่า ทานที่จะมีผลมากหรือมีผลอันไพบูรณ์นั้นทั้งทายก และปฏิภาหจะต้องเป็นผู้มีศีลมีกัลยาณธรรม ได้สิ่งของมาโดยธรรม พร้อมทั้งมีจิตใจเลื่อมใสเชื่อ กรรมและผลของกรรม และทักษิณาทานนั้นต้องบริสุทธิ์ทั้ง ๒ ฝ่าย คือ บริสุทธิ์ทั้งฝ่ายทายกและฝ่าย ปฏิภาห

สำหรับองค์ประกอบของทานที่มีผลมาก พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบที่ดัดนี้เหมือนกับทาน ที่บุคคลให้แก่สมณพราหมณ์ที่ดีผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ และสมณพราหมณ์ผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการนั้นคือ

๑. เป็นผู้มิสัสมมาทิฎฐิ (เห็นชอบ)	๒. เป็นผู้มิสัสมมาสังกัปปะ (ดำริชอบ)
๓. เป็นผู้มิสัสมมาวาจา (เจรจาชอบ)	๔. เป็นผู้มิสัสมมากัมมันตะ (กระทำชอบ)
๕. เป็นผู้มิสัสมมาอาชีวะ (เลี้ยงชีพชอบ)	๖. เป็นผู้มิสัสมมาวายามะ (พยายามชอบ)
๗. เป็นผู้มิสัสมมาสติ (ระลึกชอบ)	๘. เป็นผู้มิสัสมมาสมาธิ (ตั้งจิตมั่นชอบ) ^{๔๙}

ข้อความข้างต้น เน้นถึงสถานภาพของปฏิภาหเป็นหลัก หากมีคุณธรรมดังกล่าวก็ทำให้ ทานมีอานิสงส์มาก ตรงกันข้าม หากไม่มีก็ทำให้เกิดอานิสงส์น้อยเช่นกัน

การที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ทรงเปรียบเทียบให้เห็นเช่นนี้นั้น เป็นการชี้ให้เห็นถึง คุณสมบัติของนาที่ดีกับสมณพราหมณ์ที่ดีว่าต้องถึงพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๘ ประการ พระพุทธองค์ ยังได้มีพระดำรัสอีกว่า

^{๔๘} ม.อ. (ไทย) ๑๔ / ๗๑๙ / ๓๙๑.

^{๔๙} อัง. อฎฐก. (ไทย) ๒๓ / ๓๔ / ๒๙๑.

“พืชที่สมบูรณ์ถูกหว่านลงในนาที่สมบูรณ์ เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ธัญชาติจะงอกงามได้ เพราะไม่มีศัตรูพืช มีความเจริญงอกงามมีความไพบูลย์ มีผลสมบูรณ์เต็มที่ ฉันทใด โภชนะที่สมบูรณ์ที่บุคคลให้ในสมณพราหมณ์ผู้มีศีลสมบูรณ์ก็ฉันทนั้นเหมือนกัน ย่อมนำมาซึ่งกุศลอันสมบูรณ์ เพราะกรรมที่เขาทำไว้นั้นสมบูรณ์แล้ว”^{๕๐}

ผลทานหรืออานิสงส์แห่งทาน ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทาน โดยมีตัวแปรของฝ่ายทายก ๓ ประการ และฝ่ายปฏิบัติทายก ๓ ประการ รวมเป็น ๖ ประการ นอกจากนั้นควรคำนึงถึงวัตถุที่ให้ ทายกผู้ให้ และปฏิบัติทายกผู้รับ เพราะทักษิณางานอย่างบริสุทธิ์ฝ่ายทายก แต่ไม่บริสุทธิ์ฝ่ายปฏิบัติทายก ซึ่งล้วนเป็นเหตุปัจจัยทั้งนั้น เปรียบเหมือนนาข้าวที่ต้องอาศัยฝนแผ่นดิน น้ำ เมล็ดข้าว ปุ๋ย และวิธีการปลูก ดูแลเอาใจใส่ และสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยนั้น หากองค์ประกอบของทานบริบูรณ์แล้ว ย่อมเกิดผลานิสงส์เป็นบุญกุศลที่ยิ่งใหญ่ ส่งผลให้มีความสุขกาย สุขใจ เป็นไปเพื่อสวรรค์ ได้อิฏฐผลที่ปรารถนาน่าใคร่พอใจ

๒.๒.๑๐ วิธีการให้ทาน

พระพุทธองค์ได้ตรัสวิธีการให้ทานไว้ทั้งฝ่ายดีและฝ่ายไม่ดี โดยเน้นการให้อามิสทานมากกว่าอย่างอื่น

๑) วิธีการให้ทานในฝ่ายดี

ในสัปปริสทานสูตร พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการให้ทานโดยเน้นที่ผู้ให้อีก ๕ ประการ คือ

- ๑) ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา
- ๒) ย่อมให้ทานโดยเคารพ
- ๓) ย่อมให้ทานโดยกาลสมควร
- ๔) เป็นผู้มั่งคั่งตอนุเคราะห์ให้ทาน
- ๕) ย่อมให้ทานไม่กระทบผู้อื่น^{๕๑}

ให้ทานด้วยศรัทธา คือ เชื่อทานและผลแห่งทานจึงให้ ให้ทานโดยเคารพ คือ มีความเคารพในของที่ให้ทานและเคารพในปฏิบัติทายก ให้ทานโดยกาลสมควร คือ ให้ทานตามกาลที่ถูกกาลเวลา เป็นผู้มั่งคั่งตอนุเคราะห์ให้ทาน คือ ให้ทานโดยไม่เสียดาย ให้ทานโดยไม่กระทบผู้อื่น คือ ให้ทานโดยไม่กระทบหรือลบหลู่คนอื่น^{๕๒}

^{๕๐} อัง. อญฺฐก. (ไทย) ๒๓ / ๓๔ / ๒๙๑.

^{๕๑} อัง. ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๒๕๔.

^{๕๒} อัง. ปญจก.อ. (ไทย) ๒๒/๑๔๘/๓๑๖.

ในกาลทานสูตร อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต พระพุทธเจ้าทรงแสดงรูปแบบของทานโดยมุ่งผู้รับ ๕ ประการ ดังนี้

- ๑) ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน
- ๒) ให้ทานแก่ผู้ที่เตรียมจะไป
- ๓) ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้
- ๔) ให้ทานในสมัยที่ข้าวยากหามาแพง
- ๕) ให้ข้าวใหม่และผลไม้แก่ผู้มีศีล^{๕๓}

วิธีการให้ทานเหล่านี้ เป็นการให้ทานอันเหมาะสมและสมควรเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้ถ้าพิจารณาให้ดีก็จะเห็นว่า การให้ทานเช่นนี้ล้วนมุ่งหมายถึงความต้องการของผู้รับเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นคนที่มาหาเรา คนที่กำลังเดินทาง คนที่เจ็บป่วย หรือผู้มีศีลทั้งหมดล้วนเป็นกลุ่มที่มีความต้องการข้าวของเครื่องใช้จริง ๆ แต่ไม่อยู่ในวิสัยที่หาเองได้สะดวก ดังนั้น การสงเคราะห์บุคคลเหล่านี้จึงได้ชื่อว่าทาน และเป็นการทำทานที่มีอานิสงส์มาก เมื่อมองในแง่ผู้รับทาน

ในสัปปริสทานสูตร พบว่ามีวิธีการให้โดยเน้นที่ผู้ให้ ๕ ประการ คือ

- ๑) ให้โดยเคารพ (ให้ด้วยความเต็มใจ)
- ๒) ให้โดยอ่อนน้อม
- ๓) ให้ด้วยมือตนเอง
- ๔) ให้ของที่ไม่น่าเป็นเดน
- ๕) เห็นผลที่จะมาถึงแล้วจึงให้^{๕๔}

พระพุทธเจ้าทรงแสดงวิธีการให้สัปปริสทาน โดยแยกเป็นสิ่งที่ให้ ผู้รับทานและเจตนาของผู้ให้ทาน รวม ๘ ประการ คือ

- ๑) สัตบุรุษยอมให้ของสะอาด
- ๒) สัตบุรุษยอมให้ของที่ประณีต
- ๓) สัตบุรุษยอมให้ของตามกาล
- ๔) สัตบุรุษยอมให้ของสมควร เป็นประโยชน์
- ๕) สัตบุรุษยอมพิจารณาก่อนแล้วจึงให้ เลือกบุญเขตที่ดี
- ๖) สัตบุรุษยอมให้เนื่องนิตย์
- ๗) สัตบุรุษเมื่อให้ ทาจิตให้ผ่องใส

^{๕๓} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๓๖/๕๗.

^{๕๔} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๗/๒๔๔.

๘) สัตบุรุษครั้นให้แล้วดีใจ^{๕๕}

การให้ทานตามหลักพุทธศาสนาที่จะมีผลมากนั้น ทานนั้นจะต้องประกอบด้วยองค์ ๖ คือ ฝ่ายผู้ให้ ๓ องค์ ฝ่ายผู้รับ ๓ องค์ ทานก็จะมีผลมาก นับไม่ได้ เหมือนน้ำในมหาสมุทร จะนับไม่ได้ว่ามีจำนวนกี่ล้านลิตร ฉะนั้น และต้องเลือกให้เว้นไว้แต่สังฆทานที่ให้แก่สงฆ์ ซึ่งไม่ต้องเลือกผู้รับทาน ทั้งต้องไม่ใช่เป็นทานของอสัตบุรุษ หากแต่เป็นลักษณะสัปปุริสทาน ๕ ประการ ดังกล่าวมาแล้ว แม้ของที่ทานจะไม่มากและไม่ประณีต แต่เมื่อใจเลื่อมใสมากแล้ว ทานก็จะมีผลมากเช่นกัน ในมณฑปทวยสูตร พระพุทธเจ้าแสดงการให้ทานที่ถูกต้องว่า “ผู้ให้ของที่พอใจ ย่อมได้ของที่พอใจ ผู้ใดให้เครื่องนุ่งห่มที่นอน ข้าว น้ำ และปัจจัยมีประการต่างๆ แก่ท่านผู้ประพฤติตรงด้วยความพอใจ สิ่งของที่ให้ไปแล้วนั้น ย่อมเป็นของที่บริจาคนั้น ไม่คิดเอาคืน ผู้นั้นเป็นสัตบุรุษ”^{๕๖}

ในอังคุตตรปิฎก พระพุทธเจ้าแสดงวิธีการให้ที่ถูกต้อง โดยให้พิจารณาก่อนแล้วจึงเลือก ว่า “ควรเลือกให้ทานในเขตที่ให้แล้วมีผลมากทายกเลือกให้ทานแล้ว ย่อมไปสู่สวรรค์ ทานที่เลือกให้พระสุคตทรงสรรเสริญ ทานที่ทายกให้ไปแล้วในทักษิณียบุคคลทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ ย่อมมีผลมากเหมือนหว่านพืชลงในนาดี”^{๕๗}

ทานจะมีผลมากต้องเลือกให้ คือ ต้องเลือกผู้รับทาน อย่าให้โดยสัปดาห์ให้เท่านั้น เพราะการเลือกให้กับการไม่เลือกแล้วให้มีผลต่างกันมาก สังฆทานไม่ต้องเลือกบุคคล ส่วนทานอื่นทั้งหมดต้องเลือก ถ้าไม่เลือก ผลที่ได้รับก็น้อย ในสุนทรภทรการทวาชสูตร พรหมณ์ทูลถามพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ มีจิตยินดีในการให้ ปรารถนาจะให้ทาน แต่ยังไม่รู้จักวิธีการให้ทาน ขอพระองค์ได้โปรดตรัสบอกบุคคลที่ข้าพเจ้าให้ทานแล้ว จะได้ผลานิสงส์มากให้แก่ข้าพระองค์ ทราบด้วยเถิด”^{๕๘} พระผู้มีพระภาค ตรัสตอบว่า พรหมณ์ผู้โง่เขลา ควรบูชา ถวายไทยธรรมให้เหมาะสมแก่กาล แก่พระทักษิณียบุคคลเหล่านั้น ผู้ฝึกตนตามภาวะที่เป็นจริง สมบูรณ์ ด้วยอินทรีย์ที่ฝึกดีแล้ว บรรลุวิชา ๓ อยู่จบพรหมจรรย์ พรหมณ์ ผู้โง่เขลา ควรบูชา ถวายไทยธรรมให้เหมาะสมแก่กาล แก่พระทักษิณียบุคคลผู้ละกามทั้งหลายได้ ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร ...ผู้ปราศจากราคะ ... ผู้ไม่ข้องด้วยกิเลส มีสติทุกเมื่อ ละนามรูปที่คนมีปัญญาน้อยยึดถือว่า เป็นของเราแล้ว เพื่อยจาริกไปในโลก พระตถาคต ไม่ทรงมีเหตุอะไร ๆ ที่จะให้เกิดโมหะได้ ทรงเห็นธรรมทั้งปวง ด้วยปรีชาญาณ มี พระ

^{๕๕} อก.อฏฐก. (ไทย) ๒๓/๓๗/๒๙๖-๒๙๗.

^{๕๖} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๔๔/๗๑.

^{๕๗} อ.เปต. (ไทย) ๒๖/ ๓๒๙-๓๓๐/๒๑๙.

^{๕๘} อ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๖๖/๖๐๖.

ชนม์ชีพเป็นพระชาติสุดท้าย ได้ทรงบรรลुพระสัมมาสัมโพธิญาณ ที่ยอดเขียมอันเกษมความบริสุทธิ์ของพระผู้ควรของบูชา ย่อมมีด้วยเท่า ที่กล่าวมานี้ สมควรรับเครื่องสักการบูชา^{๕๙}

วิธีการให้ทานที่ดี คือ ให้แก่ผู้รับที่ดี มีคุณธรรมโดยไม่สนใจถึงชาติตระกูล หรือฐานะทางสังคม แต่ให้ยึดถือคุณธรรมในจิตใจ เป็นผู้กำจัดราคะ โทสะ โมหะ ไม่ยึดมั่นถือมั่น รู้แจ้งสัจธรรมเป็นพระอรหันต์ โดยที่สุดเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ในมาฆสูตร พระศาสดาตรัสตอบมาณพว่า เมื่อท่านปรารถนาจะบูชาก็จงบูชาเถิด และจงหาจิตให้เลื่อมใส ในกาลทั้ง ๓ เพราะไทยธรรมเป็นอารมณ์ของผู้ถวายทาน ผู้ตั้งใจ บริจาคทานแล้ว ย่อมละความโลภ ความโกรธ และความหลงเสียได้อันนี้ ผู้นั้น ปราศจากราคะแล้ว ควรกำจัดโทสะ เจริญเมตตาจิตทั่วไป แก่สัตว์ทุกจำพวก ไม่ประมาททั้งเวลากลางวันและกลางคืนเป็นนิตย์ ชื่อว่าย่อมแผ่อุปมัญญาไปทั่วทุกทิศ^{๖๐}

วิธีการให้อย่างถูกต้อง ได้แก่ ความเป็นผู้มีเจตนาที่ดีในกาลทั้ง ๓ คือ ก่อนแต่จะให้ ขณะที่ให้ และหลังจากให้แล้วย่อมเป็นที่ยินดี เมื่อหาได้ดังนี้ ย่อมจะละความโลภ ความโกรธ และความหลงได้ นอกจากนั้น พระองค์ทรงแนะนำวิธีการที่ถูกต้องว่า หลังจากให้ทานแล้ว ควรจะเจริญเมตตาภาวนา ที่เป็นอุปมัญญาภาวนา คือ การแผ่เมตตาแก่สรรพสัตว์โดยไม่เลือกที่รักมักที่ชัง วิธีการดังกล่าวมานี้ ก็คือ การบำเพ็ญบุญให้ครบตามหลักบุญกิริยาวัตถุ คือ มีทั้งการให้ทาน รักษาศีล และการเจริญภาวนา จึงจะเป็นวิธีการให้ทานที่ถูกต้อง ตัวอย่างบุคคลที่ให้ทานอย่างถูกต้อง^{๖๑}

ในพระพุทธศาสนามีบุคคลหลายท่านที่ปฏิบัติเรื่องการให้ทานอย่างสมบูรณ์ เช่น อนาถบิณฑิกเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกา ทั้งสองท่านได้รับการยกย่องว่าเป็นผู้เลิศในด้านการถวายทานฝ่ายอุบาสกและฝ่ายอุบาสิกา มีเรื่องราว อนาถบิณฑิกเศรษฐี มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ต้องการสร้างวัดถวายพระพุทธเจ้า ในลักษณะเดียวกับพระเวฬุวัน ได้พบสวนของเชตกุมาร ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองทางทิศใต้แห่งกรุงสาวัตถี^{๖๒} เป็นสถานที่เหมาะที่จะสร้างวัด จึงได้เข้าเฝ้าเจ้าเชตกุมาร ได้กราบทูลขอซื้ออุทยานเพื่อจะสร้างถวายเป็นที่พักของพระพุทธเจ้า ที่แรกเจ้าเชตกุมาร ไม่ยอมขายอุทยานให้ท่าน แต่ในที่สุดก็ทรงเห็นใจท่านอนาถบิณฑิกะ ทรงยอมขายให้ ตีราคาโดยให้ท่านอนาถบิณฑิกะนำเหรียญเงินมาปูเต็มพื้นที่อุทยาน เมื่อตกลงซื้อขายกันแล้ว จึงสั่งให้พวกคนงานเอาเกวียนบรรทุกเงินมาหลายเล่มเกวียนแล้วปูลาดในพระเชตวันจนเต็ม เจ้าเชตกุมารทรงเลื่อมใสการกระทำของอนาถบิณฑิกะแล้วได้ยกพื้นที่อุทยานส่วนหนึ่งตรงด้านหน้าอุทยานให้ท่าน

^{๕๙} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๖๗-๔๘๓/๖๐๖-๖๐๗.

^{๖๐} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๔๖๗-๔๘๓/๖๐๖-๖๐๗.

^{๖๑} พุ.สุ. (ไทย) ๒๕/๕๑๒-๕๑๓/๖๑๖.

^{๖๒} ที.ปา. (ไทย) ๓ /๑/๑๖๗.

อนาถบิณฑิกะ โดยไม่ต้องนาเหรียญเงินมาปูลาดที่ตรงนั้น อนาถบิณฑิกะเศรษฐีพิจารณาเห็นว่าเจ้าเซตกุมารเป็นผู้มีชื่อเสียงมีคนรู้จักมาก จึงมอบถวายที่นั่นแก่เจ้าเซตกุมาร

คัมภีร์ชาดกอรุณกถา^{๖๓} ได้กล่าวถึงการก่อสร้างเสนาสนะในวัดพระเชตะวันไว้ว่า อนาถบิณฑิกะ เริ่มก่อสร้างเสนาสนะโดยสร้างพระคันธกุฎีสำหรับเป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าไว้ตรงกลาง สร้างกุฎีที่พักสำหรับพระอสีติมหาสาวกแต่ละองค์แวดล้อมพระคันธกุฎีแล้วสร้างกุฎีที่พัก ๑ หลัง ๒ หลัง กระจายอยู่ในบริเวณสำหรับพระสงฆ์ สร้างศาลายาว สร้างมณฑป อนาถบิณฑิกะซื้อสวนเชตะวันด้วยการเอาเงินปูลาดเป็นจำนวน ๑๘ โกฏิ สร้างถาวรวัตถุทั้งหมดเป็นจำนวน ๑๘ โกฏิ จัดงานฉลองเป็นเวลา ๙ เดือน ใช้เงินในการฉลองอีกเป็นจำนวนเงิน ๑๘ โกฏิ รวมแล้วใช้เงินในการสร้างพระเชตะวันเป็นจำนวน ๕๔ โกฏิ อนาถบิณฑิกะได้ถวายปัจจัย ๔ บำรุงพระพุทธเจ้าพร้อมพระสงฆ์ทุกวันไม่ขาด ไม่เคยไปมือเปล่า จะต้องมีของเคี้ยวของฉันน้ำปานะและผ้าไปถวายพระสงฆ์

ในคราวที่ขาดแคลนทรัพย์ ๆ ไม่มีของเหล่านี้น ท่านก็จะใช้ผ้าห่อทรายไปเปลี่ยนในบริเวณวัดพระเชตะวัน ท่านถวายทาน รักษาศีลก็กลับบ้าน พระพุทธเจ้าจึงทรงแต่งตั้งให้ท่านดำรงตำแหน่งเอตทัคคะในฐานะเป็นทายกผู้เลิศในทางถวายทาน ส่วนประวัติของนางวิสาขา มีเรื่องว่า นางวิสาขามหาอุบาสิกา บรรลุโสดาปัตติผลตั้งแต่อายุ ๗ ปี เป็นอุบาสิกาที่ได้รับยกย่องไว้ในเอตทัคคะด้านถวายทาน คู่กับอนาถบิณฑิกอุบาสก เป็นลูกสาวของธัญชัย เศรษฐีกับนางสุนนาเทวี เป็นชาวภัททิยนคร ได้ย้ายครอบครัวมาอยู่ที่เมืองสาเกต แคว้นโกศลต่อมาได้แต่งงานกับปุนณวัณณกุมารบุตรของมิกคารเศรษฐี และย้ายเข้าไปอยู่ในกรุงสาวัตถี นางได้ สละทรัพย์ ๒๗ โกฏิ สร้างวัดบุพพารามถวายเป็นที่พักของพระพุทธเจ้าพร้อมภิกษุสงฆ์ วัดบุพพารามนี้ ตั้งอยู่ทางด้านทิศเหนือ ไม่ห่างจากพระเชตะวัน^{๖๔}

นางวิสาขา ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้าในฐานะเป็นเอตทัคคะด้านถวายทาน เป็นอริยสาวิการะดับโสดาบัน ในเรื่องการถวายสิ่งของ ที่เป็นเหตุให้พระพุทธเจ้าทรงอนุญาตแก่พระสงฆ์นั้น นางวิสาขามหาอุบาสิกา ได้ทูลถวายสิ่งของเครื่องใช้สอยหลายชนิดแก่พระภิกษุสงฆ์ “ขอถวายผ้าอาบน้ำฝน^{๖๕} ขอถวายผ้าเช็ดปาก^{๖๖} ขอถวายไม้กวาด ผ้าเช็ดเท้า^{๖๗} ขอถวายพัดใบกพัดใบตาล”^{๖๘} นอกจากถวายทานแก่พระภิกษุที่บ้านวันละ ๒,๐๐๐ รูป นางวิสาขามหาอุบาสิกา ยังได้

^{๖๓} พุ.ชา.อ. (ไทย) ๓/๑/๑๕๐.

^{๖๔} อง.เอกก.อ. (ไทย) ๑/ ๒/๘๘.

^{๖๕} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๑.

^{๖๖} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๕/๒๒๘.

^{๖๗} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๖๙/๕๓-๕๔.

^{๖๘} วิ.จุ. (ไทย) ๗/๒๖๙/๕๔.

ขอถวายทานพิเศษอีก คือ ขอถวายอาคันตุกัต คมิกัต คมิกัต คิลานัต คิลานุปัฏฐากัต คิลานเภสัช ข้าวต้ม^{๖๙} อนุภิกขุเสฐฐีและนางวิสาขา นับว่าเป็นผู้ประพฤติเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านทาน ซึ่งเป็นการอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนา ควรที่อนุชนรุ่นหลังควรเอาเป็นตัวอย่าง

๒) วิธีการให้ทานในฝ่ายที่ไม่ดี

ในอสังกาสกสูตร พระพุทธเจ้าแสดงวิธีการให้ทานที่ไม่ถูกต้องไว้ ๕ ประการ ดังนี้

๑. ให้ทานโดยไม่เต็มใจ
๒. ให้ทานไม่อ่อนน้อม
๓. ไม่ให้ทานด้วยมือของตน
๔. ให้ทานของที่เปื้อนดิน
๕. ไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงแล้วจึงให้ทาน^{๗๐}

ตัวอย่างของผู้ให้ทานที่ไม่ถูกต้อง คือ พระเจ้าปายาสี^{๗๑} มีเรื่องราว พระเจ้าปายาสีเป็นเจ้าผู้ครองเมืองเสถียนคร ทรงชอบคันคว่ำ ทดลอง ขบคิดหาเหตุผล ทรงเชื่อว่า ตายแล้วสูญ สวรรค์นรก ไม่มี บุญ บาป ไม่มีผล บรรดาสมณะ-ชีพรามณ์พูดไม่จริง พูดตามๆ กันมาเท่านั้น ต่อมาพระองค์ได้ฟังธรรมจากพระกุมารกัสสปะ จนเกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ตั้งแต่นั้นมาพระองค์ก็เริ่มให้ทาน แต่งตั้งอุตตรมาณพ เป็นเจ้าหน้าที่ในการบริจาทาน คนส่วนใหญ่ที่มารับทานนั้นยากจนมาก ทำให้พระองค์ให้สิ่งของหยาบ ๆ ราคาถูกเป็นทาน แตกต่างจากอุตตรมาณพผู้มีนิสัยให้ทานด้วยศรัทธา พยายามหาสิ่งของอันประณีตมาให้ทาน พระเจ้าปายาสี ให้ทานด้วยความไม่เคารพ ให้ทานอย่างเสียมิได้ ทั้งๆ ที่ทรงบริจาทานเป็นจำนวนมาก ส่วนอุตตรมาณพให้ทานด้วยความเคารพ ยินดีในการให้ทาน เมื่อทั้งสองคนสิ้นชีวิตไป พระเจ้าปายาสีเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นจาตุมหาราชิกา ส่วนอุตตรมาณพเกิดเป็นเทพบุตรบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ซึ่งมีศักดาและบุญบารมีมากกว่า จะเห็นได้ว่า วิธีการให้ทานที่ไม่ดี ทำให้ผลของทานน้อยลงไป บุคคลจึงควรเรียนรู้ศึกษาวิธีการให้ทานที่ถูกต้อง โดยศึกษาดูตัวอย่างจากบัณฑิตในกาลก่อน ดังเช่นเรื่องของอนุภิกขุเสฐฐีและนางวิสาขาเป็นตัวอย่าง เพื่อจะได้เป็นแนวทางในการปฏิบัติของตนได้ถูกต้องต่อไป

จากวิธีการให้ทานดังที่กล่าวมาเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า วิธีการให้ทานในฝ่ายดี คือ ย่อมให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานโดยเคารพ ให้ทานโดยกาลสมควร เป็นผู้มั่งคั่งอนุเคราะห์ให้ทาน ย่อมให้ทานไม่กระทบผู้อื่น นอกจากนี้ยังให้ทานด้วยศรัทธา ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน ให้ทานแก่ผู้ที่เตรียมจะไป ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้ ให้ทานในสมัยที่ข้าวยากมากแพง ให้ข้าวใหม่และผลไม้แก่ผู้มีศีล วิธีการให้

^{๖๙} วิ.ม. (ไทย) ๕/๓๕๐/๒๒๑.

^{๗๐} อง.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๑๔๗/๒๔๓-๒๔๔.

^{๗๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐//๔๐๗-๔๔๑/๓๔๑-๓๗๒.

โดยเน้นที่ผู้ให้ ๕ ประการ คือ ให้โดยเคารพ (ให้ด้วยความเต็มใจ) ให้โดยอ่อนน้อม ให้ด้วยมือตนเอง ให้ของที่ไม่เป็นเดน เห็นผลที่จะมาถึงแล้วจึงให้ การแยกเป็นสิ่งที่ให้ ผู้รับทานและเจตนาของผู้ให้ทาน รวม ๘ ประการ คือ สัตบุรุษย่อมให้ของสะอาด ของที่ประณีต ของตามกาล ของสมควร เป็นประโยชน์ พิจารณาก่อนแล้วจึงให้ เลือกบุญญเขตที่ดี ย่อมให้เนืองนิตย์ เมื่อให้ ทาจิตให้ผ่องใส ครั้นให้แล้วดีใจ วิธีการให้ทานในฝ่ายที่ไม่ดี ๕ ประการ ดังนี้ ให้ทานโดยไม่เต็มใจ ไม่อ่อนน้อม ไม่ให้ทานด้วยมือของตน ให้ทานของที่เป็นเดนไม่เห็นผลที่จะพึงมาถึงแล้วจึงให้ทาน

๒.๒.๑๒ อานิสงส์ของการให้ทาน

ในคัมภีร์อังคุตตรนิกาย สัตตกนิบาต แสดงผลของการให้ทานไว้ ๗ ประการ คือ

๑. พระอรหันต์พึงอนุเคราะห์ทานบดี
๒. พระอรหันต์พึงเข้าไปหาทานบดี
๓. พระอรหันต์พึงรับไทยทานของทานบดี
๔. พระอรหันต์พึงแสดงธรรมแก่ทานบดี
๕. กิตติศัพท์ทานบดีพึงขจรไป
๖. ทานบดีเข้าไปยังสังคมใด ๆ พึงเป็นผู้แก่ล้นล้ำ ไม่เก้อเจิน
๗. คนมีศรัทธาเป็นทานบดี ยินดีให้ทานบดี ยินดีให้สม่าเสมอ หลังจากตายแล้วพึงไป

เกิดในสุคติสวรรค์โลก

ตามพระพุทธพจน์ที่อ้างมานี้ สามารถย่อลงได้เป็น ๔ ประการคือ (๑) ได้รับการสงเคราะห์จากพระอรหันต์ผู้เป็นเนื่อนาบุญของโลก (๒) มีชื่อเสียง (๓) ทำให้เป็นผู้แก่ล้นล้ำ (๔) หลังสิ้นชีวิตแล้วจะได้ไปสู่สุคติภพคือสวรรค์

นอกจากที่กล่าวมาแล้วพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของทานในระดับพื้นฐานไว้อีก ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษผู้สงบยอมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่เหินห่างจากธรรมของคฤหัสถ์
๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์

การให้ทาน ผู้ให้และผู้รับ ย่อมได้รับอานิสงส์ทั้ง ๒ ฝ่าย ไม่สูญหายไปไหน สมดังพุทธภาษิตว่า ทายกผู้ให้โภชนะชื่อว่าให้ฐานะ ๕ ประการ แก่ปฏิกาคห คือ

๑. ให้อายุ
๒. ให้อารมณ์ (ผิวพรรณ)

๓. ให้สุขะ (ความสุข)

๔. ให้พละ (กำลัง)

๕. ปฏิภาณ ให้ปัญญา

ครั้งให้สิ่งเหล่านี้แก่ผู้อื่นแล้ว ตนเองก็เป็นผู้พึงได้รับ อายุ วรรณะ สุขะ พละ และ ปฏิภาณเช่นเดียวกัน

คัมภีร์อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต แสดงอานิสงส์ของท่านไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ผู้สิ่งที่ให้สิ่งที่น่าพอใจ ย่อมได้สิ่งที่น่าพอใจ

๒. ผู้ที่ให้สิ่งที่เลิศ ย่อมได้สิ่งที่เลิศ

๓. ผู้ให้สิ่งที่ดี ย่อมได้สิ่งที่ดี

๔. ผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐ ย่อมได้สิ่งที่ประเสริฐ

จากอานิสงส์ดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงทายกผู้ได้รับ คือ จิตใจที่ประเสริฐจากการให้ทาน ด้วยหลักการชำระจิตใจให้สะอาด อะไรก็ตามที่ให้สิ่งที่ทำ คำที่พูด และอารมณ์ที่คิดแล้ว มีผลทำให้ จิตใจสะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรม มโนธรรม เช่น สันโดษ เมตตา กรุณา ปัญญา ซึ่งเป็นเครื่อง ขจัดความโลภ ความโกรธ และความหลงอันเป็นเครื่องเศร้าหมองใจให้บรรเทาเบาบางหมดสิ้นไป จากใจ นอกจากนี้แล้วยังมี วิธีชำระจิตใจหลายวิธี เช่น อาจเกิดขึ้นด้วยการรักษาศีล เจริญภาวนา ฝึกสมาธิ เจริญสมณภาวนา และวิปัสสนาเป็นต้น๕๓ นอกจากนี้ที่กล่าวมาแล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรง ชี้ให้เห็นอานิสงส์ ของการให้ทานที่ประกอบด้วยความเชื่อ ความเคารพยำเกรง ตามความเหมาะสมไว้ อีกว่า

ครั้งเราให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มี บุตร ภรรยา ทาส คนใช้ และกรรมกรตั้งใจฟังด้วยดี เจริญสดับ ตั้งใจใฝ่รู้ ครั้นให้ทานตามกาล กาลทาน มี ๕ ประการ คือ

๑. ให้ทานแก่ผู้มาสู่ถิ่นของตน

๒. ให้ทานแก่ผู้เตรียมจะไป

๓. ให้ทานแก่ผู้เป็นไข้

๔. ให้ทานในสมัยที่รักษาหาได้ยาก

๕. ให้ข้าวอย่างดี และผลไม้ใหม่แก่ผู้มีศีล อันสมควรแล้วย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มี โภคะมากและเป็นผู้ที่ความปรารถนาที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์

ครั้งเป็นผู้มีติดอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมนำไปเพื่อบริโศกคามคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้นไปในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล

ครั้นให้ทานไม่กระทบและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีโภคะทรัพย์ ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท

จะเห็นว่า การให้ทานจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับองค์ประกอบฝ่ายผู้ให้ คือ ทายกต้องประกอบด้วย บุพเพเจตนา มุญจนเจตนา และอปราปรเจตนา และฝ่ายปฎิคาหก ซึ่งทั้งสองนั้นจะต้องเป็นผู้บริสุทธ์และวัตถุก็ต้องบริสุทธ์ด้วยเช่นกัน บุคคลผู้ให้ทานก็ย่อมหวังผลทานบ้างเป็นธรรมดา ขณะเดียวกันทานนั้นก็ย่อมให้ผลตามวัตถุทานที่บุคคลนั้น ๆ ให้แล้ว แต่ที่สำคัญการให้ทานนั้นก็ย่อมมุ่งการตกแต่งประดับจิตใจเป็นพื้นฐาน เพราะทานนั้นจะให้ผลในรูปแบบใดก็ปล่อยตามเหตุตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งอานิสงส์ที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รับอย่างแท้จริงก็คือความเป็นผู้ไม่หวังสิ่งตอบแทนในการให้ทาน แต่มุ่งเพื่อประดับจิตปรุงแต่งจิตโดยไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก

ที่กล่าวมาทั้งหมด สมดังคำที่ท่านกล่าวไว้ว่า การให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะมีผลมาก อานิสงส์มากก็เพราะประกอบด้วยเหตุ ๔ ประการ^{๗๒} คือ

๑. วัตถุสัมปทา ถึงพร้อมแห่งวัตถุ ในที่นี้หมายถึงผู้รับ คือ ปฎิคาหกเป็นทักษิณียบุคคล ผู้มีความพร้อมพร้อมด้วยคุณธรรม ยังมีคุณธรรมสูงมากเท่าใด ก็ยิ่งทำให้ทานของผู้บริจาคแล้วมีผลมากเท่านั้น อย่างเช่น บุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมาบัติได้

๒. ปัจจัยสัมปทา คือความถึงพร้อมแห่งปัจจัย ในที่นี้หมายถึงสิ่งของที่เจตนาทานทาน ต้องได้มาอย่างบริสุทธ์โดยชอบธรรม

๓. เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมแห่งเจตนา ในที่นี้หมายถึงมีเจตนาดี คือต้องมีเจตนาดี ทั้ง ๓ ประการ คือ

๓.๑) บุพเพเจตนา เจตนาก่อนให้ คือตั้งแต่ตอนแรก เริ่มต้นก็ตั้งใจดี มีความเลื่อมใส จิตใจเบิกบาน และตั้งใจจริง แข็งแรง มีศรัทธามาก ต่อไป

๓.๒) มุญจนเจตนา ขณะถวายก็จริงใจจริงจัง ตั้งใจทาด้วยความเบิกบาน ผ่องใส มีปัญญา รู้เข้าใจ

๓.๓) อปราปรเจตนา ถวายไปแล้ว หลังจากนั้น ระลึกขึ้นเมื่อไรจิตใจก็เอบอิมผ่องใส ว่าที่เราทาไปนี้ดีแล้ว ทานนั้นเกิดผลเป็นประโยชน์ เช่น ได้ถวายบำรุงพระศาสนา พระสงฆ์จะได้มีกำลังแล้วท่านก็จะได้ปฏิบัติศาสนกิจ ช่วยให้พระศาสนาเจริญงอกงามมั่นคงเป็นปัจจัยให้สังคมของเราอยู่ร่มเย็นเป็นสุข นึกขึ้นมาเมื่อไรก็เอบอิมปลื้มใจ

^{๗๒} องค์กร. (ไทย) ๒๒ / ๓๗ / ๓๔๙ - ๕๐.

๔. คุณาติเรกสัมปทา ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษ คือ ผู้รับทานคุณสมบัติพิเศษ เช่น เพิ่งออกจากสมาบัติใหม่ ๆ

อานิสงส์แห่งทานดังที่ได้กล่าวมาแล้วแสดงให้เห็นถึงทายกผู้ได้รับ คือ จิตใจที่ประเสริฐจากการให้ทาน ด้วยหลักการชำระจิตใจให้สะอาด อะไรก็ตามที่ให้สิ่งที่ทำ คาที่พูด และอารมณ์ที่คิดแล้ว มีผลทำให้จิตใจสะอาดประณีตสูงส่งด้วยคุณธรรมครั้งเราให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มีมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีบุตร ภรรยา ทาส คนใช้ และกรรมกร

พระสูตรหลายสูตรด้วยกันที่ระบุถึงอานิสงส์หรือผลต่าง ๆ ของการให้ทานไว้ว่า การให้ทานนั้นช่วยส่งเสริมความร่วมมือกันทางสังคม เป็นวิธีการที่ดีที่สุดสำหรับเชื่อมช่องว่างทางจิตวิทยา ซึ่งมีอยู่ระหว่างคนรวยและคนจนได้มากกว่าการเชื่อมช่องว่างทางเศรษฐกิจอันเป็นเรื่องของวัตถุ พระพุทธเจ้าได้ตรัสย้ำว่า “ผู้มีจิตตั้งมั่นในยัญ (ทาน) นี้แล้ว ย่อมละโทษได้”^{๗๓}

ถ้าบุคคลตั้งความปรารถนาที่จะไปเกิดในสถานที่ใดสถานที่หนึ่ง หลังจากให้ทานคือข้าว น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่พัก และเครื่องประทีป แก่สมณะหรือพราหมณ์ เขาจะบรรลุถึงความปรารถนานั้นได้ ถ้าเขาเป็นผู้มีศีล มิใช่เป็นผู้ทุศีล^{๗๔}

อนึ่ง พระพุทธองค์ ได้ตรัสถึงบุคคลที่เป็นทานบดี ย่อมได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือจากพระอรหันต์ และอานิสงส์ที่พึงได้รับอื่น ๆ รวม ๗ ประการ คือ “พระอรหันต์ ๑. พึงอนุเคราะห์ ๒. พึงเข้าไปหา ๓. พึงรับทาน ๔. พึงแสดงธรรม ๕. กิตติศัพท์พึงขจรไป ๖. เข้าไปยังสังคมใด ๆ พึงเป็นผู้แก้แล้วถ้า ไม่แก้เงิน และ ๗. คนมีศรัทธา เป็นทานบดี ยินดีให้ทานสม่าเสมอ หลังจากตายแล้ว พึงไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์”^{๗๕}

จะเห็นว่า ผลทานทั้ง ๗ ประการดังกล่าวมานั้น ข้อที่ ๑-๖ เป็นผลทานที่เห็นอย่างประจักษ์ในปัจจุบัน และข้อที่ ๗ เป็นผลทานที่จะพึงได้รับในสัมปรายภพ ขณะเดียวกันพระสูตรนี้ได้เน้นถึงคนที่ มีศรัทธา เป็นผู้ให้ทานอย่างสม่าเสมอเท่านั้นที่จะเป็นผู้พึงได้รับผลหรืออานิสงส์ของทานอย่างแท้จริง และพระพุทธองค์ได้ตรัสถึงอานิสงส์ของทานในระดับพื้นฐานไว้อีก ๕ ประการ คือ

๑. ผู้ให้ทานย่อมเป็นที่รักที่พอใจของคนหมู่มาก
๒. สัตบุรุษย่อมคบหาผู้ให้ทาน
๓. กิตติศัพท์อันงามของผู้ให้ทานย่อมขจรไป
๔. ผู้ให้ทานย่อมไม่ห่างเหินจากธรรมของคฤหัสถ์

^{๗๓} พุ.ธ. (ไทย) ๒๕ / ๕๑๒ / ๖๑๖.

^{๗๔} อง.อภฺรฺก. (ไทย) ๒๓ / ๓๕ / ๒๙๒.

^{๗๕} อง.สตุตฺก. (ไทย) ๒๓ / ๕๗ / ๑๐๙-๑๑๑.

๕. ผู้ให้ทานหลังจากตายแล้วย่อมเกิดในสุคติโลกสวรรค์^{๗๖}

จากอานิสงส์ของทานทั้ง ๕ ประการนี้ ทายกหรือผู้ให้ทานย่อมได้รับอานิสงส์คือเป็นที่รักที่ขบใจของคนทั่วไป มีคนดีเป็นเพื่อน มีชื่อเสียงในทางที่ดี ประกอบไปด้วยคุณธรรม นี่เป็นอานิสงส์ที่จะพึงได้รับและเห็นประจักษ์ในปัจจุบัน ส่วนอานิสงส์ที่จะพึงได้รับในสัมปรายภพก็คือย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์นั่นเอง

อนึ่ง ทายกผู้ให้โภชนะ ชื่อว่าให้ฐานะ ๕ ประการแก่ภูคาหค คือ “(๑) ให้อายุ (๒) ให้วรรณะ (ผิวพรรณ) (๓) ให้สุขะ (ความสุข) (๔) ให้พละ (กำลัง) (๕) ให้ปัญญา ครั้นให้สิ่งเหล่านี้แก่ผู้อื่นแล้ว ตนเองก็เป็นผู้พึงได้รับอายุ วรรณะ สุขะ และภูภาคเช่นเดียวกัน”^{๗๗}

อาจจะเรียกได้ว่า “บุคคลหว่านพืชเช่นใด ย่อมได้รับผลเช่นนั้น”^{๗๘} และเพื่อแสดงถึงอานิสงส์ของทานที่จะพึงได้รับให้ชัดเจนยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงได้ตรัสอานิสงส์ของทานไว้อีกว่า

ผู้ให้สิ่งที่น่าพอใจ	ย่อมได้สิ่งที่น่าพอใจ
ผู้ให้สิ่งที่เลิศ	ย่อมได้สิ่งที่เลิศ
ผู้ให้สิ่งที่ดี	ย่อมได้สิ่งที่ดี
ผู้ให้สิ่งที่ประเสริฐ	ย่อมได้สิ่งที่ประเสริฐเช่นกัน” ^{๗๙}

อย่างไรก็ตาม พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงผลของสัปปุริสทาน (ทานของคนดี) ไว้ดังต่อไปนี้

ครั้นเราให้ทานด้วยศรัทธาแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีรูปงาม นาดู น่าเลื่อมใส มีฉวีวรรณผุดผ่องยิ่งนัก

ครั้นให้ทานโดยเคารพแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้ที่บุตรภรรยา ทาส คนใช้ และกรรมกรตั้งใจฟังด้วยดี เจริญสวัสดี ตั้งใจใฝ่รู้

ครั้นให้ทานตามกาลตามกาลอันควรแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีความปรารถนาที่เกิดขึ้นตามกาลบริบูรณ์

ครั้นเป็นผู้มีจิตอนุเคราะห์ให้ทานแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีจิตน้อมไปเพื่อบริโภคมกคุณ ๕ สูงยิ่งขึ้นในที่ที่ทานนั้นแผ่ผล

^{๗๖} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๓๕ / ๕๖.

^{๗๗} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๓๗ / ๕๘.

^{๗๘} ส.ส. (ไทย) ๑๕ / ๒๕๖ / ๓๗๔.

^{๗๙} อัง.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๔๔ / ๗๒.

ครั้นให้ทานไม่กระทบตนและผู้อื่นแล้ว ย่อมเป็นผู้มั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก และเป็นผู้มีโภคะทรัพย์ ไม่มีภัยอันตรายมาแต่ที่ไหน ๆ คือ จากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร จากคนไม่เป็นที่รัก หรือจากทายาท^{๘๐}

ข้อความนี้ ชี้ให้เห็นอานิสงส์ของทานเกิดจากเงื่อนไขทางจิตใจของผู้ให้มากกว่าคุณค่าของวัตถุโดยตรง การให้ศรัทธา การระหือโอกาสเหล่านี้ ก็เป็นเงื่อนไขทำให้ทานมีคุณค่าอีกเช่นกัน แม้ว่าพระพุทธรูปจะทรงเน้นผู้รับเป็นองค์ประกอบหลัก แต่ก็ได้ให้ความสำคัญเฉพาะพระอริยบุคคลระดับสูง แม้การให้ทานสัตว์เดียรัจฉานก็มีอานิสงส์ตามสมควร รวมทั้งผู้ทุศีลหรือมีศีลอีกด้วย ดังพระดำรัสว่า

ทานแก่สัตว์ดิรัจฉาน พึงหวังผลทักษิณา (ทาน) ได้ร้อยเท่า

ทานแก่ปุถุชนผู้ทุศีล พึงหวังผลทักษิณาได้พันเท่า

ทานแก่ปุถุชนผู้มีศีล พึงหวังผลทักษิณาได้แสนเท่า

ทานแก่บุคคลภายนอก (พุทธศาสนา) ผู้ปราศจากความกำหนัดในกาม พึงหวังผลทักษิณาได้แสนโกฏิเท่า

ทานแก่ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำโศดาปัตติผลให้แจ้ง พึงหวังผลทักษิณาจนนับไม่ถ้วนได้ จนประมาณไม่ได้ ไม่ต้องกล่าวถึงพระโศดาบัน ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำสกทาคามีผลให้แจ้ง พระสกทาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอนาคามีผลให้แจ้ง พระอนาคามี ท่านผู้ปฏิบัติเพื่อทำอรหัตตผลให้แจ้ง สาวกของตถาคตผู้เป็นอรหันต์ พระปัจเจกพุทธเจ้า และตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

การให้ทานจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิบัติ ทัก ซึ่งทั้งสองนั้นต้องเป็นผู้บริสุทธิ์และวัตถุก็ต้องบริสุทธิ์ด้วยเช่นกัน บุคคลผู้ให้ทานก็ย่อมหวังผลทานบ้างเป็นธรรมดา ขณะเดียวกันท่านนั้นก็ย่อมให้ผลตามวัตถุทานที่บุคคลนั้น ๆ ให้แล้ว แต่ที่สำคัญการให้ทานนั้นต้องมุ่งการตกแต่งประดับจิตใจเป็นพื้นฐาน เพราะทานนั้นจะให้ผลในรูปแบบใดก็ตามก็ปล่อยให้ไปไปตามเหตุตามผลที่เกิดขึ้น ซึ่งอานิสงส์ที่พุทธศาสนิกชนควรจะได้รับอย่างแท้จริงก็คือความเป็นผู้ไม่หวังสิ่งตอบแทนในการให้ทาน แต่มุ่งเพื่อประดับจิตปรุงแต่งจิต โดยไม่กลับมาสู่โลกนี้อีก ดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า “ทานที่บุคคลให้โดยไม่มี ความหวัง แต่ให้เพื่อประดับจิตและปรุงแต่งจิต เมื่อตายไปย่อมเกิดในพรหมโลก เขาสิ้นกรรม หมดความเป็นใหญ่แล้ว เป็นผู้ไม่กลับมา”^{๘๑}

สรุปความว่า ในบทที่ ๒ นี้ ผู้วิจัยได้พบความหลากหลายในแง่มุมต่าง ๆ มากมาย เนื่องจากมีผู้วิจัยเรื่องทานมาก่อนแล้ว จึงได้นำเสนอโดยสรุปเฉพาะประเด็นสำคัญจริง ๆ อันจะเป็น

^{๘๐} อก.ปญจก. (ไทย) ๒๒ / ๑๔๘ / ๒๔๕.

^{๘๑} อก. อญฺฐก. (ไทย) ๒๓ / ๓๓ / ๒๘๙๙.

ประโยชน์ต่อการวิจัยต่อไปเท่านั้น เพื่อความชัดเจนเรื่องทานที่กล่าวมาแล้ว จึงใคร่ขอกล่าวสรุปอีกครั้งหนึ่งดังนี้

ความหมายของทานทั่วไป คือการเสียสละ ลดความเห็นแก่ตัว มุ่งประโยชน์ของผู้อื่น ช่วยเหลือสังคมตามโอกาส

ความหมายของทานในพระพุทธศาสนา คือการให้ ในสิ่งสมควรให้ ให้แก่บุคคลที่ควรให้ แบ่งปันความสุขให้แก่ผู้อื่น โดยมีทานเป็นพื้นฐานก่อนแล้วรักษาศีล และเจริญสมาธิภาวนาตามลำดับ เป็นการขัดกิเลสมีเจตธรรมความตระหนี่

เมื่อกล่าวโดยสรุป ทานในพระพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๗ ประเภท คือ

๑. ทาน แบ่งตามสิ่งที่ให้ มี ๒ อย่าง คือ อามิสทาน คือการให้สิ่งของมีวัตถุ ๑๐ ประการ ได้แก่ ข้าว น้ำ เป็นต้น และธรรมทาน คือการให้ธรรมะ คำสอน ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

๒. ทาน แบ่งตามพฤติกรรมการให้ มี ๕ ประการ คือให้โดยเคารพ ให้โดยอ่อนน้อม ให้ด้วยมือของตน ให้ของไม่เป็นเดน และเพราะเห็นผลที่จะมาถึง และนอกจากนั้นยังมีการให้ทานด้วยศรัทธา โดยเคารพ ตามกาลอันสมควร ด้วยจิตอนุเคราะห์ และไม่กระทบตนและผู้อื่น

๓. ทาน แบ่งตามเจตนาเจาะจงหรือไม่เจาะจง มี ๒ อย่าง คือ (๑) ปาฏิปุคคลิกทาน ให้เจาะจงบุคคล (๒) สังฆทาน ให้ไม่เจาะจงบุคคลทานแบ่งตามคุณภาพของวัตถุ มี ๓ อย่าง คือ (๑) ทาสทาน ให้ของที่เลว (๒) สหายทาน ให้ของเสมอตัว (๓) สามีทาน (ทานบดี) ให้ของที่ดี

๔. ทาน แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการให้ มี ๒ อย่างคือ (๑) ให้เพื่ออนุเคราะห์ (๒) ให้เพื่อบูชาคุณ

๕. ทาน แบ่งตามสาเหตุหรือแรงจูงใจในการให้ มี ๘ ประการ คือให้ทานเพราะได้โอกาสพอเหมาะ เพราะความกลัวต่อการถูกติเตียน เพราะความชอบเป็นต้น เหตุปัจจัยเหล่านี้ล้วนเป็นแรงจูงใจหรือเป็นเครื่องกระตุ้นจิตใจให้เกิดความชวนชวยในการให้ทาน บางข้อก็แสดงแรงกระตุ้นจากภายนอก จากสังคม หรือเห็นผู้ที่ทุกข์ยากกว่าตนจึงให้

๖. ทาน แบ่งตามองค์ประกอบของทาน หมายถึงกระบวนการให้ทานจะเกิดผลอย่างเต็มที่ บริบูรณ์ต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านทานวัตถุ เป็นของที่ได้มาโดยสุจริตยุติธรรม ด้านความตั้งใจ ต้องมีทั้งก่อนให้ ขณะให้ และหลังให้ทาน ด้านทายกและปฏิคาหก ต้องเป็นคนดีมีคุณธรรมประจำใจ

๗. ทาน แบ่งตามอานิสงส์ ทานในพระพุทธศาสนาจะมีอานิสงส์มากหรือน้อยย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบทั้งฝ่ายทายกและฝ่ายปฏิคาหก ตลอดถึงพฤติกรรมการให้ ทานวัตถุ เจตนาความตั้งใจ จุดมุ่งหมายของการให้ แต่ละอย่างดีหรือเลว หยาบหรือประณีตอย่างไร เป็นต้น ทาน เมื่อทำถูกต้องตามหลักการทางพระพุทธศาสนาแล้ว ย่อมนำมาซึ่งประโยชน์สุขแก่ผู้ปฏิบัติ เกิดความสงบสุขร่มเย็น เป็นสังคมที่ช่วยเหลือเกื้อหนุนกัน ส่งผลดีต่อสังคมประเทศชาติโดยรวม แต่เหตุไฉนการให้ทาน

ที่ถูกต้องตามแนวทางพระพุทธศาสนาดั้งเดิมจึงไม่ค่อยมีใครนำมาตีแผ่ และนำไปสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง ต่างนำไปใช้โดยไม่คำนึงถึงเป้าหมายเดิมที่พระพุทธเจ้าได้วางไว้คือ เพื่อเป็นเครื่องดำเนินไปสู่มรรคผลนิพพาน

๒.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหาบุญทัน อานนโท^{๘๒} ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทานบารมี” เนื้อหาวิทยานิพนธ์จากการศึกษาสรุปได้ว่า การบำเพ็ญทานของพระเวสสันดรนั้นพระองค์มีจุดหมายและอุดมการณ์อย่างแน่วแน่ในการกระทำความทาน แม้จะมีอุปสรรคมากมาย พระองค์ก็ไม่ละปณิธานและความมุ่งมั่น จะบรรลุถึงประโยชน์สูงสุด คือ พระโพธิญาณ อันจะเป็นเครื่องนำสรรพสัตว์ให้ข้ามพ้นจากความทุกข์ได้ ซึ่งพระองค์ก็ได้ทำงานสำเร็จประโยชน์นั้นว่าเป็นแบบอย่างของผู้ที่มีอุดมคติแบบโพธิสัตว์ และยังเป็นแบบอย่างของประเพณีอันดีงามซึ่งปรากฏเป็นหลักฐานของสังคมได้ เช่น ภาพจิตรกรรมฝาผนังหรือการเทศน์มหาชาติ เป็นต้น

พระมหาภาสกร คุณุตตโร^{๘๓} (ดอกจันทร์) ได้กล่าวเรื่องทาน ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพระพุทธศาสนา” ไว้ว่า ทานเป็นหนึ่งในกิริยาวัตร ๓ และบุญกิริยาวัตร ๑๐ ซึ่งเรียกทานมัย หมายถึงบุญสำเร็จด้วยการให้ทาน และในความหมายว่าบุญที่บังเกิดหรือสำเร็จด้วยบุคคลด้วยการให้ และทานที่ปรากฏในมงคลสูตรซึ่งเป็นสูตรว่าด้วยสิ่งที่เป็นมงคลโดยในมงคล ๑๕ กล่าวไว้ว่า การทำทานเป็นมงคลแห่งชีวิตประการหนึ่งเพราะการให้การแบ่งปันหรือการสงเคราะห์ย่อมนำมาซึ่งความมีมิตรไมตรี เป็นการบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมเป็นบ่อเกิดแห่งบุญกุศล และมีคุณ คุณค่าในแง่ศีลธรรม

ร.ต.อ. นฤชิต จุสสะปาโล^{๘๔} ได้ทำวิจัยเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการทำทานในพระพุทธศาสนากับการทำเศาะตะเกาะฮ์ในศาสนาอิสลาม ศึกษาเฉพาะชาวไทยพุทธและอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยสรุปได้ว่า การทำทานในพระพุทธศาสนากับการทำเศาะตะเกาะฮ์ในศาสนาอิสลามมีความคล้ายคลึงกัน คือเป็นการบริจาคแบ่งปันเกื้อกูลกัน แต่ว่าการทำทาน

^{๘๒} พระมหาบุญทัน อานนโท, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องพระเวสสันดรชาดก ศึกษาเฉพาะทานบารมี”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙), บทคัดย่อ.

^{๘๓} พระมหาภาสกร คุณุตตโร, “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องบุญในพระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), บทคัดย่อ.

^{๘๔} ร.ต.อ. นฤชิต จุสสะปาโล, “การศึกษาเปรียบเทียบเรื่องการทำทานในพระพุทธศาสนากับการทำเศาะตะเกาะฮ์ในศาสนาอิสลาม ศึกษาเฉพาะชาวไทยพุทธและอิสลามในเขตกรุงเทพมหานคร”, วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย มหามหิดล, ๒๕๔๓), บทคัดย่อ.

พระพุทธศาสนานั้นจะมีการบำเพ็ญบารมีอย่างอื่น ๆ รวมอยู่ด้วย เช่น อธิฐานบารมี และสัจจะบารมี และการทำเศาะตะเกาศ์ของอิสลามจะไม่มีคำสอนเกี่ยวกับการบำเพ็ญบารมีส่วนอื่นรวมอยู่ด้วย

พระมหาไพฑูรย์ อุทัยคาม^{๘๕} ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวคิดเรื่องทานตามหลักจริยศาสตร์กับความเข้าใจเรื่องทานของชาวไทยพุทธ : ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร” สรุปผลการวิจัยความว่า พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนเป็นหลักจริยศาสตร์ กล่าวคือมีวิธีการปฏิบัติเพื่อบรรลุถึงความสุขแก่ตนเองและผู้อื่น คือ การให้ และการเป็นแก่นสารเรื่องแรก ๆ ในหลาย ๆ หัวข้อธรรม เช่น อนุปปกัปปิกา สังคหัตถุ บุญกิริยาวัตถุ เป็นต้น ซึ่งเป็นกลไกที่สำคัญในการควบคุมมนุษย์ในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข เพราะถ้ามนุษย์รู้จักการให้ และไม่คิดแสวงหาจนเกินความจำเป็น อันจะก่อให้เกิดทุกข์ จะเข้าใจหลักพุทธศาสตร์และทำให้เกิดความสุขได้

พระลือชัย อินทโยโส^{๘๖} (นราทอง) ได้ศึกษาการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย” ผลการวิจัยพบว่า ทานคือการให้ การเสียสละ การแบ่งปันสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นให้ทั้งวัตถุสิ่งของให้ความรู้เป็นการแสดงถึงความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่พึงพาอาศัยช่วยเหลือกัน สร้างความมีน้ำใจ ความรักสามัคคีในหมู่คณะ และการให้ของที่ควรให้ย่อมได้รับอานิสงส์ของการให้ที่ดีทุกประการและผู้ให้ทานย่อมได้ชื่อว่าเป็นที่รักที่ขบใจของคนทั้งหลาย และยังได้ชื่อว่าเข้าถึงประโยชน์และความดีงามขั้นสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา

บุญหนา จิมานัง^{๘๗} ศึกษาเรื่อง “พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมืองจังหวัดขอนแก่น” ผลการศึกษาพบว่า ชาวพุทธในอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นส่วนมากมีพฤติกรรมการทำบุญในระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ ๗๑.๙ เมื่อพิจารณาเป็นราย พบว่า เรื่องการให้ทานกลุ่มตัวอย่างชาวพุทธส่วนมากร้อยละ ๖๑.๗ ให้ทานในระดับปานกลางเรื่องการรักษาศีลส่วนมากคิดเป็นร้อยละ ๔๒.๑ รักษาศีลในระดับมากและเรื่องการฝึกส่วนมากร้อยละ ๕๑.๕ ฝึกภาวนาในระดับน้อยจากการทดสอบหาปัจจัยที่มีอิทธิพลด้วยสถิติถดถอยพหุคูณพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธได้แก่ ค่านิยมเชิงศีลธรรม อายุ สถานภาพทางสังคม ค่านิยมเชิงบริโภคนิยม ต่อ

^{๘๕} พระมหาไพฑูรย์ อุทัยคาม, “การศึกษาแนวคิดเรื่องทานตามหลักจริยศาสตร์กับความเข้าใจเรื่องทานของชาวไทยพุทธ:ศึกษาเฉพาะในกรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๘๖} พระลือชัย อินทโยโส (นราทอง), “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธในจังหวัดเลย”, **วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙). บทคัดย่อ.

^{๘๗} บุญหนา จิมานัง, “พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕). บทคัดย่อ.

บทบาทพระสงฆ์ และแหล่งขัดเกลาทางสังคม ตัวแปรอิสระทั้งหมดร่วมกันอธิบายความผันแปรของ พฤติกรรมการทำบุญของชาวพุทธได้ประมาณร้อยละ ๒๘

เรณู ศรีภาค^{๘๘} ในงานวิจัย “การวิเคราะห์บารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท” โดยเฉพาะ ทานบารมี สรุปได้ว่า ทานบารมี คือ บารมีในการให้ ทาน – การให้ , สิ่งที่ให้, ให้ของที่ควรให้เพื่อ ประโยชน์แก่เขา, สละสิ่งของของตนเพื่อประโยชน์แก่ผู้รับ ทานแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ ทานได้แก่ ๑.อามิสทาน (ให้สิ่งของ) ๒. ธรรมทาน (ให้ธรรม) ทานบุคคลได้แก่ ๑. สังฆทาน (ให้แก่สงฆ์หรือเพื่อ ส่วนรวม) ๒. ปาฏิบุคคลิกทาน (ให้เจาะจงแก่บุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ)

พระมหาเชน กิตติชโย (แสงวงมิม)^{๘๙} ได้กล่าวไว้ในงานวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ เรื่องอานิสงส์ของทานในพระพุทธศาสนา” ไว้ว่า ความหมายของทานในพระพุทธศาสนาเถรวาท สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส ได้ทรงอธิบายไว้ว่า คือยกเจตนาขึ้นมาพูด “เจตนาเป็นเหตุแห่งชน” เทติ เตนาคติ ทาน. (ชโน ชน) ย่อมให้ ด้วยเจตนากรรมนั้น เหตุนั้น (ดี เจตนากรรม เจตนากรรมนั้น) ชื่อว่า ทาน (เจตนากรรมเป็นเหตุให้แห่งชน) เช่นทานเจตนา เจตนา เป็นเครื่องให้

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริม จังหวัด เชียงใหม่นั้น พอสรุปได้ใจความว่า ทำให้ทราบความหมาย ลักษณะ วิธีการทำทาน และวิธีการทำบุญ ให้ทาน ตลอดจนการวิเคราะห์เกี่ยวกับพฤติกรรมการให้ทานของชาวพุทธในประเด็นต่าง ๆ ที่ควร กระทำ พอเป็นแนวทางที่จะทำการศึกษาเกี่ยวกับความคิดเห็นและการปฏิบัติในการให้ทานของชาว พุทธอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ต่อไป

๒.๔ บทสรุป

จากตัวอย่างการให้ทานวัตถุประเภททั้ง ๑๐ ประการ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์และสรุปผลดังนี้ ผู้ให้ทาน จากการวิจัยด้านเอกสาร พบว่า กลุ่มพระอริยบุคคลที่ให้ทาน ที่เป็นพระโสดาบันมีนาง วิสาขามหาอุบาสิกาเป็นต้น พระอนาคามี มีนายอนาถปิณฑิกเศรษฐีเป็นต้น กลุ่มปุถุชนมีอุบาสิกา อุบาสิกา บุรุษ สตรี เศรษฐี คนรับใช้ คนเฝ้านา คนขายขนม คนงาน และนายพราน กลุ่ม

^{๘๘}เรณู ศรีภาค, “การวิเคราะห์บารมีในพระพุทธศาสนาเถรวาท”, วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป- ศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๔), บทคัดย่อ.

^{๘๙}พระมหาเชน กิตติชโย (แสงวงมิม), “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ของทานใน พระพุทธศาสนา”, วิทยานิพนธ์ศาสนศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒), หน้า ๒-๑๓.

นอกเหนือจากมนุษย์ มีท้าวสักกเทวราช เทพบุตร พระยาวานร นกเขา พิงทราบว่ามีกลุ่มบุคคลผู้ให้ทานเหล่านี้ มีก่อนสมัยพุทธกาลและเกิดขึ้นในครั้งพุทธกาล ส่วนมากเป็นเหตุการณ์ที่พระเถระและพระเถรี ได้เล่าถึงประวัติภูมิหลังของตนเมื่อครั้งบำเพ็ญทานในอดีตชาติ

ผู้รับทาน ถึงจะมีการกล่าวถึงทานมากในพระสูตรต้นตปิฎก แต่เป็นการกล่าวในแง่ของธรรมะ ไม่พบตัวอย่างบุคคลผู้รับทาน ตลอดถึงวิธีการให้ทานที่ครบถ้วน ผู้รับทาน เป็นพระพุทธเจ้าในอดีตชาติและสาวกของพระพุทธเจ้า นอกเหนือจากนี้ผู้รับจะเป็นประชาชนผู้ยากไร้ซึ่งมีปรากฏไม่มากนัก

สิ่งของที่ให้ พบว่า ทานวัตถุที่นิยมนำมาบำเพ็ญทาน จะเป็นวัตถุสิ่งของที่มีความจำเป็นต่อการดำรงชีพขั้นพื้นฐานในสมัยนั้น นับเนื่องในวัตถุ ๑๐ ประการ สงเคราะห์เข้าในปัจจัย ๔ ได้ สิ่งของที่ให้ทานได้มีการจัดเตรียมเป็นอย่างดีและล้วนแต่คัดเลือกสิ่งที่ดีที่สุด

พฤติกรรมการให้ พบว่า ส่วนมากได้ถวายทานแด่พระพุทธเจ้า และพระปัจเจกพุทธเจ้าในอดีตชาติ ด้วยเลื่อมใสในปฏิปทา หรือเห็นอิริยาบถที่งดงามเกิดปีติศรัทธาอย่างแรงกล้า มีการแสดงออกถึงความเคารพเชื่อมั่นในผู้รับอย่างมั่นคง ทั้งนี้ ผู้ให้ต่างก็มีเจตนาบริสุทธิ์ในเบื้องต้น ทั้งขณะให้ และหลังจากให้แล้วก็ร่าเริงเบิกบานในทานที่ตนได้ให้แล้ว เป็นการให้ทานโดยเจาะจงบุคคล นอกจากนั้น เป็นการถวายทานแด่สาวกของพระพุทธเจ้าซึ่งเป็นการให้ทานโดยไม่เจาะจงบุคคล จะเห็นว่า ผู้ให้ทานประเภทเดียวกัน แต่ได้รับอานิสงส์ต่างกันก็มี ทั้งนี้ เพราะเป็นการให้โดยเจาะจงผู้รับ และให้โดยไม่เจาะจงผู้รับนั่นเอง แม้แต่ให้โดยไม่เจาะจงหรือที่เรียกว่าสังฆทาน โดยให้ทานวัตถุอย่างเดียวกัน แต่ได้รับผลต่างกันก็มี

วัตถุประสงค์ของการให้ทาน ผู้ให้ทาน ให้ทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธา มีจิตยินดีและส่วนมากมีเป้าหมายเพื่อบูชาคุณความดีของพระพุทธเจ้าและพระสาวก ซึ่งอยู่ในฐานะเป็นทักษิณียบุคคล โดยหวังผลคือความสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า

อานิสงส์ของการให้ทาน ในการให้ทาน ผู้ให้ทานทุกคนได้รับอานิสงส์คือ ได้บรรลุธรรมและได้รับทรัพย์สมบัติมากมายหลายร้อยชาติ จนทุกคนไม่รู้จักทุกข์เลย เป็นการยืนยันถึงผลแห่งทานที่บุคคลได้ทำแล้วในพระทักษิณียบุคคลว่ามีผลมากอย่างยิ่ง จวบจนกระทั่งถึงภพสุดท้ายในปัจจุบัน

มีข้อสังเกตว่า การให้อามิสทานทั้งปาฏิบุคคลิกทานและสังฆทานย่อมให้ผลต่างกันไปตามเหตุปัจจัยที่มาประกอบ บางเรื่องท่านให้ทานวัตถุอย่างเดียว บางเรื่องท่านให้ทานวัตถุตั้งแต่ ๒ อย่างขึ้นไป ฉะนั้น ผลทานที่ได้รับพยากรณ์จากพระพุทธเจ้าในอดีตจึงแตกต่างกันไป บางเรื่องท่านได้กล่าวถึงผลทานโดยละเอียด แต่บางเรื่องกล่าวถึงผลทานเพียงสั้น ๆ จึงทำให้ไม่ทราบผลทานโดยละเอียดได้ แม้แต่การถวายสังฆทานด้วยทานวัตถุประเภทเดียวกันก็ยังให้ผลหรืออานิสงส์ที่

แตกต่างกัน ดังเช่น เรื่อง พระอุกขิตตปทุมียเถระ ในอดีตชาติ ท่านเป็นช่างดอกไม้อยู่ในพระนครหงสวดี ลงสู่สระปทุมเลือกเก็บดอกบัวอยู่

พระพุทธเจ้าพระนามว่าปทุมุตตระพร้อมด้วยพระชีนาสพแสนรูปเสด็จมาโปรด จึงเด็ดดอกบัวดอกเดียวที่ก้านแล้วโยนขึ้นไปบูชาในอากาศพร้อมเปล่งวาจาอธิษฐาน และดอกบัวนั้นได้ตั้งอยู่เหนือพระเศียรด้วยพระพุทธานุภาพ ด้วยผลแห่งกรรมนั้น ท่านได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีวิมานสวยงามชื่อสัตตปิตตะ สูง ๖๐ โยชน์ กว้าง ๓๐ โยชน์ ได้เป็นจอมเทวดาเสวยรัชสมบัติในเทวโลกพันครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๗๕ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าประเทศราชอันไพบูรณ์นับครั้งไม่ถ้วน ไม่เข้าถึงทุกคติตลอดแสนกัป นี่เป็นผลแห่งดอกปทุมเพียงดอกเดียว และเรื่องของพระปัญจทัตถียเถระ ในอดีตชาติ ได้ถือดอกกุบล ๕ ดอกยืนอยู่ที่ทางสี่แยก ได้บูชาพระพุทธเจ้าพระนามว่าติสสะ ซึ่งเสด็จดำเนินอยู่ในถนนพร้อมด้วยพระสาวก เพราะผลแห่งการบูชานั้น ท่านไม่เข้าถึงทุกคติตลอด ๙๒ กัป ในกัปที่ ๑๓ ได้เกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าสุลกษมมต ในจำนวน ๕ พระองค์ ทรงสมบูรณ์ด้วยรัตนะ ๗ ประการ

เมื่อพิจารณาแล้ว จะเห็นว่า ทั้ง ๒ เรื่องนี้มีรายละเอียดที่แตกต่างกัน แต่ผลโดยภาพรวมเหมือนกันคือท่านไม่เข้าถึงทุกคติ การได้เสวยเทวรัชสมบัติ และการได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ และสุดท้ายคือการได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ ตัวอย่างผู้ให้ทานวัตถุ ๑๐ ประการแทบทุกเรื่อง กล่าวได้ว่ามีผลโดยภาพรวมเหมือน ๆ กัน

ส่วนผลแห่งการถวายปาฏิปุคคลิกทาน เมื่อเปรียบเทียบกับสังฆทานแล้ว ย่อมให้ผลที่ต่างกัน ดังพระพุทธดำรัสที่ตรัสไว้ในทักษิณาวีถังคสูตร ว่า “ทักษิณาที่ถวายแล้วในสงฆ์ (ในอนาคตกาลนั้น) นั้น มีผลนับไม่ได้ ประมาณไม่ได้ ส่วนปาฏิปุคคลิกทานนั้น ย่อมมีผลน้อยกว่าสังฆทานโดยไม่มีเงื่อนไข” ดังตัวอย่างเรื่อง พระอุกขิตตปทุมียเถระดังกล่าวข้างต้น กับเรื่องของ พระอากาศอุกขิปปิเยเถระ ในอดีตชาติ ท่านได้เห็นพระพุทธเจ้าพระนามว่าสิทธัตถะ มีพระฉวีวรรณดังทองคำ เสด็จดำเนินอยู่ในระหว่างตลาด จึงถือเอาดอกบัวงาม ๒ ดอก เข้าไปเฝ้าพระองค์ วางดอกบัวดอกหนึ่งไว้แทบพระบาท อีกดอกหนึ่งหยิบโยนขึ้นไปในอากาศ เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านไม่เข้าถึงทุกคติตลอด ๙๔ กัป ในกัปที่ ๓๒ ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่าอันตลิกขร มีข้อที่น่าสังเกตประการหนึ่งก็คือ บุคคลในสมัยก่อน ในอดีตชาตินั้น นิยมบูชาผู้ที่ตนเคารพอย่างสูงสุดด้วยการวางการโยนหรือการโปรยเครื่องบูชาลงศีรษะหรือบนพระเศียรหรือวางแทบพระบาท เพื่อเป็นการแสดงความเคารพ ความศรัทธาเลื่อมใส ซึ่งมีปรากฏอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ดังตัวอย่างที่ได้นำมาแสดงไว้ข้างต้นแล้ว

นอกจากนี้ ยังมีเรื่องของสัตว์ดิรัจฉานที่ได้ถวายทานวัตถุแด่พระพุทธเจ้าในอดีตจำนวนหลายเรื่องและได้รับอานิสงส์แห่งทานจนถึงภพสุดท้าย ดังเช่น เรื่อง พระติณฺณุปุลมาลียเถระ

ในอดีตชาติ ท่านเป็นวานรอยู่ที่ใกล้ฝั่งแม่น้ำจันทนาคา ได้เห็นพระพุทธเจ้าประทับนั่งอยู่ในระหว่างภูเขา ท่านเห็นแล้วดีใจ มีใจเบิกบานโสมนัส มีใจร่าเริงเพราะปิติ จึงไปรดอกอุบล ๓ ดอก ลงบนพระเศียรบูชาพระองค์ ด้วยความเคารพ แล้วบ้ายหน้ากลับไปทางทิศอุดร เมื่อกลับไปด้วยใจเลื่อมใส ได้ตกลงในระหว่างเขาหินถึงความสิ้นชีวิต เพราะผลแห่งกรรมนั้น ท่านละชาติเดิมแล้ว ได้บังเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เสวยรัชสมบัติในเทวโลก ๓๐๐ ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๕๐๐ ครั้ง และไม่เข้าถึงทุกติตลอด ๙๒ กัป หรือตัวอย่างครั้งพุทธกาล มีเรื่องภิกษุชาวเมืองโกสัมพี ตอนที่กล่าวถึงวานรตัวหนึ่งอุปัฏฐาก ถวายรวงผึ้งแด่พระพุทธองค์ด้วยจิตเลื่อมใส เห็นพระองค์เสวยแล้วมีจิตยินดี ตกต้นไม้ตายไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ เกิดในวิมานทองสูง ๓๐ โยชน์ในภพดาวดึงส์ มีนางอัปสร ๑,๐๐๐ นางเป็นบริวาร ก็มีนัยคล้ายกัน

เนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องการให้ทานโดยตรง มีปรากฏในขุททกนิกาย ธรรมบท เล่มที่ ๒๕ ได้แก่ขุททกนิกาย วิมานวัตถุ เปตวัตถุ เล่มที่ ๒๖ ขุททกนิกาย อปทาน เล่มที่ ๓๒ , ๓๓ พึงเห็นว่า ในพระสูตรต้นปิฎก จะมีกล่าวเฉพาะหลักธรรมเท่านั้น มีในรูปของคาถา ส่วนเนื้อเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยจะปรากฏในชั้นอรรถกถา และคัมภีร์ปกรณ์อื่น ๆ เสริมการอธิบายเรื่องทานให้ชัดเจน สำหรับตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทานส่วนมากจะเป็นอุบาสกอุบาสิกาในครั้งพุทธกาล เทพบุตรเทพธิดาผู้สถิตอยู่ในวิมานสวรรค์ ซึ่งเคยให้ทานมาก่อน อดีตชาติของพระเถระ พระเถรี ผู้เคยทำบุญให้ทานไว้ในชาติปางก่อน ทุกท่านได้รับผลานิสงส์จากการให้ทานนั้น บรรลุธรรมในระดับที่แตกต่างกันไป เพราะกระบวนการให้ทานที่แตกต่างกันนั่นเอง

การให้อามิสทานนั้นสิ่งสำคัญที่ขาดไม่ได้คือ วัตถุ เจตนา และบุคคล สำหรับในส่วนนี้อานิสงส์นั้น พึงเห็นว่า ปาฏิปุคคลิกทานมีอานิสงส์น้อยกว่าสังฆทาน นอกจากนั้น ทานที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้มากที่สุดในพระสูตรคืออามิสทาน และทรงแสดงอานิสงส์ของทานนี้ว่าสามารถให้ผลตามสมควรแก่เหตุทั้งในโลกนี้และโลกหน้า ซึ่งมีทั้งผลเฉพาะอย่างสำหรับผู้ให้และผลโดยภาพรวมสำหรับบุคคลทั่วไป แม้แต่พระสาวกก็ได้รับอานิสงส์แห่งทานเหล่านี้ด้วยเช่นกันตามที่ท่านได้เล่าถึงอดีตชาติของท่านแต่ละรูปไว้ในคัมภีร์อปทานเพื่อเป็นเครื่องเตือนสติและยืนยันแก่พุทธศาสนิกชนให้หมั่นชวนชวายเป็นต้น โดยยึดถือแบบอย่างจากท่านเหล่านั้นด้วยการให้ทานทั้งปาฏิปุคคลิกทานและสังฆทานตามโอกาสพิเศษต่าง ๆ หรือทำบุญปรารภเหตุต่าง ๆ ทั้งงานมงคลและอวมงคลซึ่งถือเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ของพุทธศาสนิกชนที่ดี เป็นการเกื้อหนุนกันระหว่างคุณุพัทธ์กับบรรพชิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อนึ่ง ผลแห่งทานย่อมทำให้เกิดอานิสงส์ต่าง ๆ ตามสมควรแก่เหตุปัจจัยซึ่งเป็นสิ่งที่น่าปรารถนาของบุคคลทั่วไป

ส่วนผู้ให้ทานนอกเหนือจากท่านวัตถุ ๑๐ ประการ ดังตัวอย่างที่ได้กล่าวแล้วนั้น ก็มีนัยเดียวกันกับผู้ให้ทานวัตถุ ๑๐ ประการนั่นเอง นอกจากนี้ ยังมีพระสาวกอีกหลายรูปที่ผู้วิจัยไม่ได้นำ

เรื่องของท่านมากล่าวไว้ เนื่องจากท่านได้กล่าวถึงอดีตอย่างสั้น ๆ และสรุปคำย่อเหมือนกันว่า เพราะผลแห่งท่านนั้น ท่านไม่รู้จักทุกติเลย ในชาติสุดท้ายนี้ ได้บรรลุพระอรหัตพร้อมด้วยคุณวิเศษ และมีการให้ทานที่ซ้ำ ๆ กัน เช่น ข้าว น้ำ ผลไม้ ดอกไม้ ของหอม เป็นต้น ท่านที่ให้วัตถุทานซ้ำ ๆ กันนั้น จะได้นำรายชื่อตามวัตถุทานที่ให้ลงไว้ในภาคผนวก เพื่อสะดวกในการศึกษาค้นคว้าต่อไป

อีกประการหนึ่ง ตัวอย่างบุคคลผู้ให้ทานที่ปรากฏในวิมานวัตถุ ขุททกนิกายมี ๘๕ เรื่อง เป็นเรื่องของผู้ทำกุศลกรรมรักษาศีล ทำบุญ ให้ทานแก่พระทักขิไณยบุคคลตามกำลังศรัทธา กำลังทรัพย์ มากน้อยตามจิตศรัทธาครั้งเป็นมนุษย์ เมื่อสิ้นชีวิตแล้วได้ไปเกิดในวิมานสวยทิพย์สมบัติอันรุ่งเรืองในเทวโลก ความแตกต่างของวิมานเหล่านั้นขึ้นอยู่กับบุญบารมีที่เจ้าของวิมานได้สั่งสมทำไว้ ครั้งเป็นมนุษย์ เนื้อเรื่องในพระสูตรต้นตปิฎกและขยายความในอรรถกถาปรหมัตถทีปนี จะพูดถึงการให้ทานมากกว่าสิ่งอื่น ท่านมีผลมาก อานิสงส์มากอย่างน่าอัศจรรย์ เช่น ถวายเข็มเล่มเดียวก็ไปบังเกิดในสวรรค์วิมานได้ ดังข้อสังเกตที่นักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวไว้ว่า

ถ้ามองโดยภาพรวมจะได้ข้อสรุปอย่างหนึ่ง คือเทพบุตรและเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้น ต่างก็ได้ทำบุญกุศลไว้เมื่อครั้งอยู่ในโลกมนุษย์นี้ เช่น ได้ทำอัฐศีลกรรมต่อท่านผู้มีศีลบ้าง ถวายทานบ้าง รักษาศีลบ้าง ตามประทีปโคมไฟบ้าง ฟังธรรมบ้าง ตั้งอยู่ในธรรมเช่นมีความสัตย์ ความไม่โกรธ ความซื่อสัตย์ต่อสามี บำรุงเลี้ยงดูบิดามารดา หรือแม้แต่กับที่มีความเลื่อมใสในพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคขณะทรงแสดงธรรมอยู่ก็ได้ไปเกิดในสวรรค์

หากเรามองผิวเผิน อาจเข้าใจว่าการไปเกิดในสวรรค์นั้นง่ายเหลือเกิน เพราะทำความดีเพียงเล็กน้อยเท่านั้นก็ได้แล้ว ความจริง ผู้ที่ได้ไปเกิดในสวรรค์ล้วนเคยสั่งสมบารมีในอดีตชาติมาก่อน มีหลักการทำบุญกุศลถูกต้องครบถ้วนตามหลักทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีใช่จะทำได้ง่าย หลักการทำบุญกุศลทางพระพุทธศาสนา มีดังนี้

หลักทาน การให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะมีผลมากอานิสงส์มาก ย่อมขึ้นอยู่กับวัตถุ สัมปทา ถึงพร้อมด้วยวัตถุ คือบุคคลผู้เป็นที่ตั้งที่รองรับทาน หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าเขตตสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเขตคือนา หมายถึงนาบุญ ในที่นี้ทั้งวัตถุและเขต ท่านหมายถึงทักขิไณยบุคคลผู้เป็นพระอรหันต์หรือพระอนาคามีผู้เข้านิโรธสมาบัติได้ ปัจจัยสัมปทา ถึงพร้อมด้วยปัจจัย คือสิ่งที่จะให้ทาน ต้องบริสุทธ์ ได้มาโดยชอบธรรมมากน้อยไม่สำคัญ เจตนาสัมปทา ถึงพร้อมด้วยเจตนา คือต้องมีเจตนาดีทั้ง ๓ กาล ได้แก่ ก่อนให้ กำลังให้ และหลังให้ เจตนาดีก่อนให้เรียกว่า ปุพพเจตนา เจตนาดีกำลังให้ เรียกว่า มุญจนเจตนา เจตนาดีหลังให้ เรียกว่า อปราปรเจตนา ดังที่พระผู้มีพระภาคตรัสไว้ในอังกูรเปตวัตถุ ตอนหนึ่งว่า

“ปุพเพว ทานา สุมโน ทพ จิตตํ ปสาทเทตวา อตตมโน โหติ เอสา ยถยสส สมปทา”
ก่อนให้ก็มีใจดี เมื่อกำลังให้ก็มีใจผ่องใส ครั้นให้แล้วก็มีใจเบิกบาน นี่คือ ปุญญสัมปทา

คุณาติเรกสัมปทา ถึงพร้อมด้วยคุณพิเศษ คือผู้รับทานมีคุณสมบัติพิเศษ เช่น เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติใหม่ ๆ

หลักศีล การรักษาศีล ๕ กัฏฐี ศีล ๘ หรืออุโบสถศีลก็ดี คือความตั้งใจงดเว้นจากบาปอกุศลทั้งหลาย ย่อมส่งผลให้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ตายแล้วให้เกิดในสุคติโลกสวรรค์และเป็นบาทให้เจริญสมถกัมมัฏฐานและวิปัสสนากัมมัฏฐาน จนบรรลุลุทธิขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน ทำให้หยุดการเวียนว่ายตายเกิดได้ในที่สุด

หลักภาวนา คือการเจริญสมถกัมมัฏฐาน เพื่อให้ได้สมาธิเกิดฌาน แล้วใช้สมาธิและฌานเป็นฐานเจริญวิปัสสนากัมมัฏฐาน คือใช้ปัญญาขณะจิตว่างพิจารณาสภาวธรรมต่าง ๆ ให้เห็นแจ้งตามความเป็นจริงจนบรรลุลุทธิขั้นสูงสุดคือพระนิพพาน

เมื่อนำหลักการทั้ง ๓ หลักนี้ไปเปรียบเทียบกับหลักปฏิบัติของเทพบุตรของเทพธิดาเจ้าของวิมานเหล่านั้น จะเห็นว่า ส่วนใหญ่ได้ทำทาน เช่น ถวายอ้อยท่อนเดียวก็มี ถวายผลไม้ผลเดียวก็มี ถวายน้ำข้าวก็มี ถวายเข็มเย็บผ้าเล่มเดียวก็มี แต่ได้ถวายแต่พระอริยบุคคล มีพระสารีบุตรเถระ ท่านพระมหาโมคคัลลานเถระ ท่านพระมหากัสสปเถระ พระผู้มีพระภาค และบางรายได้ถวายแต่ท่านผู้เพิ่งออกจากนิโรธสมบัติใหม่ ๆ ซึ่งเป็นทักขิไณยบุคคลผู้มีคุณสมบัติพิเศษ ส่วนท่านที่รักษาศีล ๕ รักษาอุโบสถศีลเป็นประจำ และยังมีโอกาสได้ถวายทานด้วยจิตเลื่อมใสศรัทธาก็นับว่า นอกจากนั้น ผู้ได้ฟังธรรมและเจริญภาวนาจนบรรลุลุทธิขั้นโสดาปัตติผล สกทาคามีผลก็มีมาก

การให้ทานที่สมบูรณ์ครบถ้วน จะมีผลมากอาานิสงส์มาก นอกจากนี้องค์ประกอบของทาน ยังมีความสัมพันธ์กับวัตถุที่จะให้ทาน คือวัตถุต้องเป็นของบริสุทธิ์ คือได้มาด้วยความสุจริต ยุติธรรม เจตนาบริสุทธิ์ หมายถึงเจตนาของผู้ให้ บุคคลบริสุทธิ์ หมายความว่า ผู้รับทานต้องเป็นคนดี คือตั้งอยู่ในศีลชั้นภูมิของตน ท่านผู้เห็นแจ้งย่อมทรงสรรเสริญทานที่สัตบุรุษให้แล้วอย่างนี้ บัณฑิตผู้มีปัญญา มีศรัทธา มีใจเสียสละ บุษายาอย่างนี้ ย่อมเข้าถึงโลกที่ไม่มีความเบียดเบียน เป็นสุข การให้ทานของบุคคลทั่วไปนั้น ถ้าจะสำเร็จผลคือได้รับอาานิสงส์ของทานอย่างแท้จริงนั้นผู้ให้ต้องรู้จักวิธีการทานอย่างถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา คนทั้งหลายจะให้ทานด้วยเหตุผลใด ๆ ก็ตาม และสิ่งที่ตนปรารถนานั้นจะสำเร็จผลตามความมุ่งหมายหรือไม่ก็ตาม ย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของทานเป็นสำคัญ ธรรมทานเป็นยอดแห่งทานทั้งปวง คือเลิศ ประเสริฐสุด กว่าอามิสทานทั้งปวง

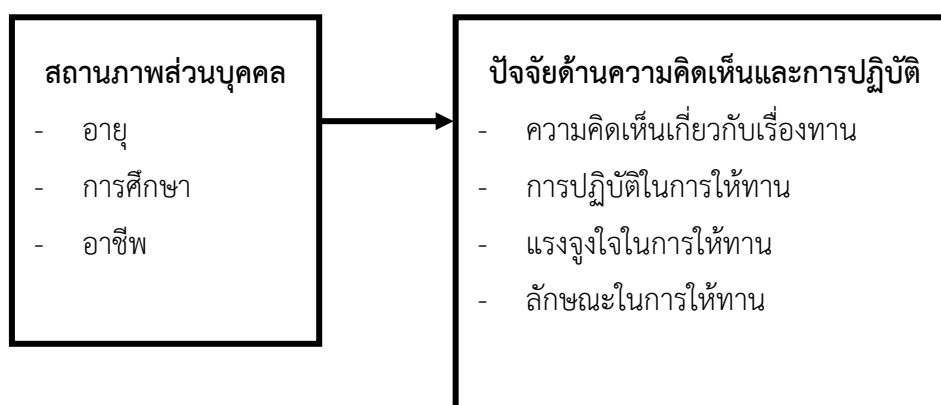
ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องทานในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นกรอบในการศึกษาเรื่องการให้ทานของชาวพุทธในอำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ ให้เกิดความเข้าใจเป็นรูปธรรมชัดเจน และเพื่อให้งานวิจัยนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นกรอบแนวคิดในการวิจัย

๒.๕ กรอบแนวคิดในการวิจัย

กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่” ได้ทำการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ ดังนี้

ตัวแปรต้น สถานภาพส่วนบุคคล คือ อายุ การศึกษา และอาชีพ

ตัวแปรตาม ปัจจัยเกี่ยวกับความคิดเห็นและการปฏิบัติ คือ ความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องทาน และการปฏิบัติในการให้ทาน แรงจูงใจในการให้ทาน ลักษณะในการให้ทาน

แผนภูมิแสดงกรอบแนวคิด : กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง “ศึกษาการให้ทานของชาวพุทธอำเภอแม่ริมจังหวัดเชียงใหม่” ปีการศึกษา ๒๕๕๗